

TEOLOŠKI ČASOPIS

Protestantski teološki fakultet u Novom Sadu

Broj 8, 2008

UDC 27

ISSN 1451-0928

Petar Petrenčević	Predreformacija u Češkoj
Pavel Hanes	Theology of evangelization
Sergej Beuk	Dete i molitva - prilog teoriji hrišćanske pedagogije
Nikola Knežević	Ekumenski dijalog - tri lica iste suštine
Laura Thomas	John Chrysostom regarding marriage and family
Dimitrije Popadić	The Vernacular Serbian Language Versus Church-Slavonic
Jasmin Milić	Predgovor knjizi “Westminstersko vjeroispovedanje”

TEOLOŠKI ČASOPIS

Teorijsko glasilo Protestantskog teološkog fakulteta u Novom Sadu

Broj 8

Teološki časopis, broj 8, 2008. godine
Izdavač: Protestantski teološki fakultet u Novom Sadu
Adi Endrea 30, 21000 Novi Sad, Srbija
Tel: +381.(0)21.469-410
Elektronska pošta: nsts@sbb.co.yu
Internet stranica: www.nsts-online.org

Glavni i odgovorni urednik: prof dr Dimitrije Popadić, dekan
Urednici: mr Srđan Sremac i mr Nikola Knežević

Prelom: mr Nikola Knežević
Štampa: MBM-plas, Novi Sad
Tiraž: 500 primeraka
ISSN: 1451-0928
UDC: 27

IZ UVODNIKA PRVOGA BROJA TEOLOŠKOG ČASOPISA

Teološki časopis je godišnjak Protestantskog teološkog fakulteta u Novom Sadu, u kome se objavljuju radovi profesora i studenata, istorijski dokumenti kao i letopis rada fakulteta. Međutim, osmišljen je tako da uskoro može da preraste kategoriju godišnjaka. Čežnja duše mi je da vidim kako Teološki časopis strategijom kvasca, nenametljivo i nezadrživo, postaje platforma teološkog promišljanja ovde i sada: u našem duhovnom i kulturnom kontekstu.

Upravo ovaj i ovakav kontekst nameće obavezu ozbiljnog pristupa i tretmana pravoslavne teološke misli i to u punini njene istorijske dimenzije. Kontekstualna teološka promišljanja, koja ovaj časopis priželjkuje, opravdaće svoj pridev jedino ako budu odražavala pluralizam hrišćanskih denominacija koji karakteriše vojvođansku i širu domaću stvarnost.

Iz tog razloga, ljubazno pozivam kako pravoslavne tako i katoličke i protestantsko/evanđeoske teologe i crkvene služitelje da svoja bogoslovska razmišljanja izraze u Teološkom časopisu. Poučite nas i poučimo se. Samo istinotražitelji su istinski Bogotražitelji.

Prof. dr Dimitrije Popadić, dekan
Protestantski teološki fakultet u Novom Sadu

SADRŽAJ:

Reč urednika.....	7
Irina Radosavljević	
Teologija u bojama.....	8
Petar Petrenčević	
Predreformacija u Češkoj.....	17
Petar Pilić	
Hrišćanska nada u svetlu poslednjih vremena.....	30
Pavel Hanes	
Theology of Evangelization.....	41
Sergej Beuk	
Dete i molitva - Prilog teoriji hrišćanske pedagogije.....	61
Nikola Knežević	
Ekumenski dijalog: Tri lica iste suštine.....	82
Srdan Papić Đurić	
Preduslovi međucrkvnenog dijaloga.....	92
Laura Thomas	
John Chrysostom Regarding Marriage and Family.....	107
Dimitrije Popadić	
The Vernacular Serbian Language Versus Church-Slavonic.....	117
Jasmin Milić	
Predgovor knjizi “Westminstersko vjeroispovedanje”.....	123
Dodela počasnih doktorata	
Romanu Mizu i Zvonimiru Palanskom.....	126
Komemorativni skup posvećen prof. dr Tadeju Vojnoviću.....	131
In memoriam: Karolj Bereš.....	134
Izdata svedočanstva i diplome.....	136

CONTENTS:

Word from editor.....	7
Irina Radosavljević	
Theology in Colours.....	8
Petar Petrenčević	
Czech Pre-Reformation.....	17
Petar Pilić	
Christian Hope in the Light of the End Times.....	30
Pavel Hanes	
Theology of Evangelization.....	41
Sergej Beuk	
Child and Prayer:	
Contribution to the Theory of Christian Pedagogy.....	61
Nikola Knežević	
Ecumenical Dialogue: Three Persons of the Same Essence.....	82
Srđan Papić Đurić	
Preconditions for the InterChurch Dialogue/.....	92
Laura Thomas	
John Chrysostom Regarding Marriage and Family.....	107
Dimitrije Popadić	
The Vernacular Serbian Language Versus Church-Slavonic.....	117
Jasmin Milić	
Preface of the book “Westminster confession”.....	123
Honorary Doctorates	
Romanu Mizu i Zvonimiru Palanskom.....	126
Commemoration for prof. dr Tadeju Vojnoviću.....	132
In memoriam: Karolj Bereš.....	135
Certificates and Diplomas for 07/08.....	136

Reč urednika

Kao i prethodni brojevi i ovaj broj može se pohvaliti sadržajem koji je interdisciplinarnog karaktera, inkorporirajući tako sve društveno – humanističke nauke u jednu koherentnu celinu. Uzimajući ovo u obzir Teološki časopis nema samo teološki – naučni značaj, već i sociološki, jer svojom verskom i etničkom šarolikošću na pravi način oslikava i naše društveno okruženje i samim tim pridonosi izgradnji tolerantijeg društva uopšte. On ima ulogu da kultiviše teološku misao, uzimajući u obzir sve tri hrišćanske provenijencije, razvijajući pritom konstruktivni dijalog između istih. Na taj način dolazi do izražaja i njegova ekumenska dimenzija.

Sagledavajući mesto i ulogu Teološkog časopisa unutar verskog konteksta naše zemlje može se slobodno reći da je njegova uloga afirmativna, ne samo u teološkom, već i u duhovnom smislu jer svojim svehrišćanskim pristupom doprinosi boljem erminevtičkom pristupu svetopisamskog otkrivenja i same crkvene predaje.

Verujem da će osmi broj Teološkog časopisa pre svega pomoći čitaocima u daljem razvoju teološkog iskustva i saznanja i još jednom dati svoj doprinos kako celokupnom teološkom promišljanju tako i nauci uopšte.

Mr Nikola Knežević

Ирина Радосављевић,
дипломирани теолог Православног
богословског факултета БУ
irinarados@hotmail.com

УДК 281.96:246.3
Оригинални научни рад
Примљено: 6.6.2008

Теологија у бојама

Резиме

У овом тексту покушали смо да разјаснимо на који начин треба схватати православну икону указујући, пре свега, на потребу њеног сагледавања у контексту целокупног црквеног живописа чији је циљ да изобрази какво ће бити наше постојање у будућој стварности Небеског Царства које ишчекујемо. Објаснили смо теолошки садржај иконе, као и смисао одређених особености у њеном ликовном језику као што су специфичан начин осветљавања (који указује на нестворену божанску светлост), упрошћен и прочишћен цртеж (који наглашава аскетску димензију иконе), специфична композиција простора са перспективом која није природна (предмети се не губе у дубини слике већ се отварају према посматрачу). Циљ нам је био да укажемо да је веома важно икону схватати и изображавати на прави начин да би истинито и пророчки сведочио о ономе што је Бог наменио човеку и свету у Царству које ишчекујемо и коме се надамо.

Шта је православни храм у својој идеји? То је нешто много више него што је дом за молитву – то је читав свет, не онај греховни, хаотички, распаднут на делове, каквог га ми видимо, него свет сабран у једно, благодаћу и светом тајном преображен у саборно Тело Христово.[...] Он је место савршавања највеће од свих светих тајни – оне саме којом започиње сабор све твари. Ваистину се цео свет сакупља у Христу кроз тајну Евхаристије, и силе небеске, и земаљско човечанство, и живи и мртви.“

Овако је православни мислилац кнез Евгениј Трубецкој покушао да објасни шта је то православни храм, односно, црква. Тим објашњењем започињемо овај наш рад о икони јер се икона не може разумети изван овог контекста, изван ове саборне целине. Икона није просто слика неког светог човека или пука илустрација неког догађаја. Она се не посматра самостално, као неки предмет који је могуће одвојити од цркве, посебно Евхаристије. Икона је део храмовног живописа, а храмовни живопис, како је то објаснио кнез Трубецкој, осликава нам стварност Будућег Века. Показује нам како ће изгледати овај наш свет када буде ослобођен од греха и смрти, када постане Тело Христово, када засија божанском светлошћу. Дакле, приказује нам будућност, а не прошлост. Видимо сав свет сабран у једно, сабран у Тело Христово као што је Господ и желео : „Да сви једно буду, као ти, Оче, што си у мени и ја у теби, да и они у нама једно буду ...“¹.

У Учењу дванаесторице апостола² наводе се речи које су изговоране на евхаристијском сабрању тога доба : „Као што је овај хлеб (који ломимо) био расејан по горама, и сабран постаде један, тако нека се сабере Црква твоја са крајева земље у Царство Твоје !“ А завршава се речима : „Нека дође благодат Твоја и нека прође овај свет !“³ Дакле, сабрање у Евхаристији је (по православном схватању које овде нећемо подробно објашњавати), сабирање у Царство Божије, па је отуда и место на коме се то дешава тако осликано да прикаже ту будућу стварност коју овде предокушамо, а очекујемо да се у поптпуности оствари Другим Христовим доласком. „Наше живљење је на небесима, откуда очекујемо и Спаситеља Господа Исуса Христа. Који ће преобразити наше понижено тијело, тако да буде саобразно тијелу славе Његове“⁴, вели апостол Павле.

---

1 Јн. 17, 21

2 Учење дванаесторице апостола или Дидахи је ранохришћански спис за који се сматра да је настао крајем 1. века.

3 *Дела апостолских ученика*, «Учење дванаесторице апостола», Врњачка бања-Требине, 1999, стр. 139.

4 Фил. 3, 20-21

Како ће то на крају историје свет у Христу бити спасен (пре свега, ослобођен пропадљивости и смрти)? Тако што ће, као Тело Христово, бити сједињен са Богом тј са Оним који је извор Живота. Ту стварност, коју предокушамо већ сада и овде, покушава да прикаже православни живопис. И управо зато што је предокушамо, можемо да је представљамо. Како би то могли да чинимо да немамо никакво искуство Будућег Века ? Свети Григорије Палама то објашњава : „У својој неизмерној љубави према човеку, Син Божији није само сјединио своју Божанску ипостас са нашом природом, примивши душевно тело и разумну душу, „и на земљи се јавио и живео са нама“ него, неизмерног ли и предедивног чуда ! сједињује се такође са људским ипостасима, прожимајући собом сваког верног кроз причешће Његовог светог тела. Тако постаје са нама једно тело (Еф. 3,6), чини нас да будемо храм целог божанства јер у самом телу Христовом „обитава свака пуноћа целог божанства телесно“.⁵

Христос је, оваплотивши се, у својој Личности сјединио божанску и човечанску природу. У том „несливеном и нераздељивом“ сједињењу Његово тело бива прожето божанским животом односно божанским енергијама постајући тако за човека извор и место обожења тј постајања богом по благодати. Учествујућу у Божанској Евхаристији човек се сједињује са Христом, постаје Тело Христово у коме обитава „пуноћа божанства телесно“⁶, постаје бог по благодати те његово тело бива прожето божанским енергијама.

Нестворена божанска светлост је оно што су апостоли видели на Тавору када се Христос преобразио пред њима : „Засја лице Његово као сунце, а хаљине Његове постадоше бијеле као свјетлост“⁷. Шта је то засијало у Христу? Његово Божанство. У ономе који је узео обличје слуге апостоли на Тавору су угледали светлост Истинитога Бога, бљесак Његових божанских енергија. У тим истим енергијама суделују и они који су се присајединили Христу, који су постали једно са Њим, који су постали удови Његовог Тела. Тако је икона светитеља уствари икона онога који може да каже

5 Палама Григорије, *Тријаде*, I, 3, 38, Истина, 2008, стр. 193

6 Кол. 2,9

7 Мат. 17, 1-8

заједно са апостолом Павлом : „А живим – не више ја, него живи у мени Христос“⁸. О овоме свети Григорије Палама вели : „Христос ће доћи у слави Оца и... у слави Његовој „праведници ће засјати као сунце“⁹. Они ће бити светлост и видеће светлост, тај радосни и свесвети приказ који се даје само чистом срцу ... у Будућем Веку, пак, она ће обожити „синове васкрсења“¹⁰. Они ће постати савечни и заједно прослављени са Оним (Христом) који је нашој природи подарио Божанску славу и сјај“.¹¹

Дакле, светлост православне иконе је нестворена божанска светлост, енергија самога Бога којом ће свет живети вечно сједињен са Богом. На који начин то икона сведочи ? Та светлост је, на икони, слободна од природних закона оптике. Она осветљава све и то све подједнако. Не постоји сенка која неког или нешто заклања, сакрива. Све је њоме прожето и све уз помоћ ње добија своју пуноћу. Поступак сликања иконе је такав да се само осветљава, односно од тамнијег иде ка светлијем, светлост је та која изграђује икону. Једино што на икони није осветљено јесу демони. Тиме је јасно да су они бића која не учествују у божанском животу, који су га се одрекли и стога немају пуноћу егзистенције, приказују се као ситни, закржљали и мрачни. Човек божанском светлошћу излази из таме непостојања, божанском светлошћу враћа своје изгубљено достојанство, божанском светлошћу достиже свој пун идентитет и задобија вечни живот. Наравно, уколико слободно жели заједницу са Богом.

На икони нема пропадљивости, болести и смрти. Светитељ показује да је победио смрт („Гдје ти је, смрти, жалац ? Гдје ти је , пакле, побједа ?“¹²) тиме што је умро, а ипак живи у Христу и присутан је кроз икону у евхаристијском сабрању, славећи Бога са свима осталима. И у икони је могуће сусрести га и обратити му се јер није умро, него живи, живи божанским животом, сведочи победу

---

8 Гал. 2, 20

9 Мат. 13, 43

10 Лк.20, 36

11 Палама Григорије, *Триајде*, II, 3, 66, Истина, 2008, стр. 525

12 I Кор. 15, 55

Христову над смрћу, сведочи самога Христа тако што је постао Његова икона.

Простор у коме обитава светитељ на икони није потчињен природним законима. На истом месту приказују се догађаји који су се одиграли у различито време чиме се указује на јединство времена и простора. Перспектива није природна (геометријска) већ тзв. обрнута. Док се код природне перспективе предмети удаљавју од нас и губе у дубини слике, код тзв. обрнуте перспективе предмети и ликови излазе ка нама, отварају се, грле нас, не желе да будемо пуки посматрачи већ део тог преображеног света.

На икони, ликови и предмети не заклањају једни друге, нико никога не угрожава, сви су битни и све је важно. Ништа ту није случајно или привремено, нема опасности од нестајања. О томе сведоче управо јак, стабилан и дефинисан цртеж. Чврста композиција и јасне контуре указују да више нема претње смрти јер је човек сједињен са Богом у Христу и више се никада од Њега неће раздвојити. Миран и јасан ток линије цртежа, складност композиција, хармонија боја говоре о дубоком есхатолошком миру Будућег Царства где неће више бити „жалости, јаука и бола“ (Отк. 21, 3-4). Али тај мир не значи мртвило и досаду, већ како каже свети Максим Исповедник „вечно стојеће кретање“, бескрајно узрастање и усавршавање.

Икона поседује једну озбиљност и тиху радост. Нема на њој еуфорије или бахатости. Она је пажљива према човеку јер је овај свет „долина плача“ и „у злу лежи“ односно, још увек путује ка своме циљу. Човек и даље страда и бори се и потребно му је саосећање и утеха. Светитељ не ликује над својом победом, него њоме храбри и теши оног који је на путу спасења.

Још један важан елемент иконе јесте њен аскетски етос. Подвиг, у смислу одрицања од сваког егоистичног и самољубивог настројења, нераскидиви је део хришћанског живота. Победити и преобразити своје разбеснеле или потмуле страсти које нам онемогућавају савршену заједницу љубави и које нас држе ропски потчињене, представља захтев који се поставља пред сваког од нас.

„Царство Небеско с напором се осваја и подвижници га задобијају „¹³ Треба понети свој крст и проћи Голготу да би се стигло до Васкрсења. Светитељ је онај који је тај пут прошао и начин његовог сликања, уз помоћ елемената као што су неприродна издуженост, сведеност цртежа и боја, савршена мера и хармоничност , као и озбиљност у изразу, то потврђују. Утишана је бура страсти, побеђена гордост, васпостављена хармонија ума, срца и воље, али не принудно, већ слободно, не само благодаћу Божијом, већ сарадњом Бога и човека. Израз човекове слободне воље да живи у заједници са Богом јесте његова борба за Живот и за Љубав тј његов подвиг.

Икона поседује један посебан, кроз дуги низ векова, формиран језик којим сведочи истину вере. Али поред тога што сведочи, она и пророкује о нечему што ће се тек догодити – објављује нам истину о свету и човеку, а истина је оно што ће свет и човек бити у будућности, оно што им је Бог наменио у вечности. Икона нам несумњиво потврђује да је Бог постао човек да би човек постао бог и да „страдања садашњег времена нису ништа према слави која ће нам се открити“¹⁴ Она је теологија изражена бојама, прозор у вечност, место сусрета и заједнице, извор охрабрења и утехе, сведочанство победе живота над смрћу, непропадљивости над пропадљивошћу. „А кад се ово распадљиво обуче у нераспадљивост, и ово смртно обуче у бесмртност, онда ће се испунити она ријеч што је написана : Побједа прождрије смрт. А Богу хвала који нам даде побједу кроз Господа нашега Исуса Христа.“¹⁵

---

13   Мат. 11, 12

14   Рим. 8, 18

15   1Кор. 15, 54-57

Resume

In this text we are attempting to explain the way an orthodox icon should be understood, by remarking the necessity of its perceiving in the context of the entire painting of the church building which represents the reality of Heavenly Kingdom where the world will be one with God in Christ. We explained the theological content of the icon as well as the meaning of certain unique attributes of its visual language, like specific way of illumination (that signifies the uncreated divine light), simplified and purified drawings (that emphasize the ascetic dimension of the icon), specific composition its space (the objects do not fade away in the depth of the picture but open up to the prospector). Our main goal is to show the importance of understanding and creating an icon in proper way so that it can truly prophesy about the things that are yet to come and that God has prepared for us in the Kingdom that we wait and hope for.

Литература:

- Палама, Григорије
2008. Тријаде, Београд-Шибеник: Истина
- Успенски, Леонид
1998. Теологија иконе, манастир Хиландар
- Язикова, Ирина
1994. Богословие иконы, Москва:Издательство
Общедоступного Православного Университета
- Склирис, Стаматис
2005. У огледалу и загонетки, Београд: Православни
богословски факултет БУ
- Yannaras, Christos
nd. „The Ethos of Liturgical Art“, Freedom of Morality
<http://www.russianbells.com>
- Трубецкој, Евгениј
1994. Истина у бојама, Београд: Логос: Ортодос
- Перовић, Давид
2004. „Проповед светог Василија о Христу“, Богословље,
свеска 1-2, XLIX(LXIII), Београд: Православни
богословски факултет БУ
- Перовић, Давид
2001. „Света икона, ми и школа“, Богословље, свеска 1-2,
XLV(LIX), Београд: Православни богословски факултет
БУ

Зизијулас, Јован

2001. „Икуменски старац свети Силуан Атонски“, Видослов,
Манастир Тврдош-Требиње: Епархија ЗХиП

Зизијулас, Јован

2001. Догматске теме, Нови Сад: Беседа

Васић, Павле

1988. Увод у ликовне уметности, Београд: Универзитет
уметности у Београду

Петар Перенчевић,
студент треће године Православног
богословског факултета БУ

УДК 284-1(437.3):929 Hus J.
Оригинални научни рад
Примљено: 5.9.2008

Предреформација у Чешкој Личност Јана Хуса

Расцеп хришћанске Цркве на два дела (1054.године) условио је бројне промене како на пољу духовности тако и на пољу културе, уметности, политике... И док су на Истоку ствари остале мање-више непромењене на Западу је дошло до крупних промена на свим пољима. У Цариграду о државним стварима одлучује цар, а о црквеним патријарх, док на Западу о свему одлучује римски првосвештеник, папа. Папа се прогласио директним наследником апостола Петра и главом Цркве на земљи, односно, замеником Христовим. Следејући оваквој поставци нужно се долази до закључка да је папа као такав непогрешив. Ово је проузроковало разна нова учења на Западу као што су на пример индулгенције. Папе су настојале да потчине под своју политичку власт све западне народе независно од тога одакле су примили хришћанство, из Рима или из Цариграда. Са друге стране, владари тих народа су настојали да придобију папе за своје циљеве, често освајачке и братоубилачке. Из свега овога јасно се види колики је значај имао римски првосвештеник у то време. Спорови међу државама нису могли да прођу без учешћа Рима. Али све ово ће скупо коштати папство, а и целу Цркву. Често мешање папа у ствари чисто политичке природе и конфронтација са владарима довела је до папског авињонског ропства. Ово је имало катастрофалне последице по западну Цркву и било један од разлога реформације, поред већ наведених индулгенција. У то време човечанство се окреће проучавању античке

књижевности и философије. Оно више није задовољно штурим одговорима конзервативне западне теологије на разна питања која су била од великог значаја за живот тадашњег човека. Све оно што је било забрањивано вековима сада све више добија на значају. Посебан успон се види у природним наукама. Бројна научна открића су удаљила средњевековног човека од хришћанских идеала који су били помрачени поступцима папа. Пад морала је био више него очигледан и то не само код обичних људи него и код свештенства и монаштва, па чак и на самом папском двору. Продаја опросница (индулгенција) је довела до огромног богаћења папа и оних који су били у њиховој непосредној близини. Од тога новца је саграђена базилика Светог Петра у Риму. Али тај новац је често употребљаван и за ратове па чак и против хришћана. У то време је у Римској Цркви владала симонија и ништа лакше није било него добити неки црквени чин, требало је само издвојити одређену суму новца. О свему овоме видимо из сведочанства бискупа Гијома Дирана који каже:

„Читава Црква могла би да се поправи ако би Римска црква почела да из себе саме уклања рђаве примере... који згражавају људе и којима је заражен такорећи цео народ... јер, Римска црква је у свим земљама... на злом гласу, и сви се туже и то свугде разглашавају да су се у њеном средишту сви људи, од највећих па до најмањих, определили за похлепу... Да читав хришћански свет од свештенства добија штетне примере облапорности очигледно је и познато, пошто свештенство светкује раскошније... него кнежеви и владари.“ (наведено из “Реформација“ Вил Дјурнт.)

Очигледно је да овакво стање није могло дуго да траје и да је било само питање времена када ће доћи до „револуције“ у Цркви, односно, до реформације. Нас овде интересују само дешавања у Чешкој тако да ћемо се бавити у првом реду чешким реформатором

Јаном Хусом, али морамо се осврнути и на догађаје у Енглеској који су утицали на њега и формирали његову богословску мисао.

У Енглеској је у корист реформације деловао Џон (Јован) Виклиф који је био свештеник и проповедник. Био је у милости код краља и имао утицај на људе из краљеве близине. То је све допринело да он произноси своје говоре без страха да би могао бити ухваћен и кажњен. Залагао се за реформу унутар Цркве, говорио против симоније, разних злоупотреба црквених положаја, био је за секуларизацију црквених имања...Његове беседе су добиле на значају за време рата Француске и Енглеске. Папа је тада столовао у Авињону у Француској и већина кардинала око њега су били Французи. Виклиф је говорио да Енглези не треба да дају порез папи јер он тим новцем помаже Французима који су у рату са Енглеском, а Енглези ионако немају нека нарочита средства. Порез треба скупљати, али га давати краљу, а не папи. Све ово ће узроковати коначно одцепљење Енглеске од Римске Цркве. Зато ће касније бити лако Хенрију VIII да створи самосталну Англиканску Цркву.

Ово је оставило снажан утисак на Јана Хуса који је читао Виклифова дела и осећао симпатије према њему.

Он је рођен 1369. године (неки историчари смемештају његово рођење у период од 1369. до 1373.) у селу Хусинац, у области Бохемија у сиромашној сеоској породици. Још као дечак остао је без оца са мајком и неколико браће и сестара. Учио је у оближњој партикуларној школи, а по њеном завршетку одлази у Праг где се уписује на чувени Карлов универзитет. Будући да је био веома сиромашан издржавао се тако што је певао по прашким црквама и радио свакојаке послове. Стекао је титулу магистра 1396. године, а већ 1398. год. постао је професор на овом универзитету. Постао је свештеник 1400., а декан Филозофског факултета 1401. Као такав он је био веома поштован, а још веће поштовање је

добрио јавно критикујући неморал код лаика и свештенства у својим беседама које је одржавао у Витлејемској капели. То је била мала црква која је била намењена само за проповедање. Заоштравање односа између Немаца и Чеха се осетило и на универзитету. Наиме, универзитет су чиниле четири нације: Чеси, Пољаци, Баварци и Саси, али пошто су Пољаци ретко долазили у Праг јер су имали свој Универзитет у Кракову под именом Пољака су долазили Немци из Шлеске, Лужица и Мејзена. То је пореметило однос на Универзитету и довело до превласти Немаца у односу на Чехе са 3:1. Хус је као декан Филозофског факултета испословао код краља да донесе указ којим се већина даје Чесима. Тада је већина професора и студента отишла у Лајпциг, а у Прагу су остали Чеси у великој већини. Недуго затим Хус је постао ректор Универзитета. Полако Хус стиче много непријатеља. Међу њима је био прашки архиепископ Сбинко који је испрва био његов пријатељ, али повређен и угрожен Хусовом популарношћу код народа окреће се против њега. Он пише папи да осуди Виклифова дела на које се Хус често позивао, а која су у Чешку донели студенти који су студирали на Оксфорду. Овоме се ватрено успротивио Јан Хус. Још 1403. године свештенство је питало Универзитет да ли треба забранити Виклифова дела.

Неколико професора, на челу са Хусом одговорило је одрично. Архиепископ је тражио да Хус промени мишљење, али је он то одбио. Хус га је питао да му покаже разлику између Виклифових дела и Светог Писма, међутим, овај је то одбио и наредио да се сва Виклифова дела спале јер су јеретичка. Чак је и сам спаљивао књиге у свом дворишту. Хус је ово жестоко критиковао у својим проповедима и због тога га је 1412. године папа Јован XXIII екскомуницирао и позвао народ у крсташки рат против Хусових присталица обећаваши свакоме ко се буде борио опроштај грехова. Међутим, ово није први сукоб папе и чешког проповедника. Годину дана раније (1411) папа је објавио продају индулгенција јер му је био потребан новац за крсташки рат против Ладислава Напуљског. Против овога је оштро иступио Хус у својим проповедима у Витлејемској капели у којој

је проповедао од 1402. године рекавши да папа треба да „следи Христов пример, проштење је само Божији посао, а те индулгенције служе само да измаме новац од народа.“ Подстакнути његовим проповедима, три студента су су у прашкој цркви напали свештеника и били ухапшени. За њих се заложил Јан Хус правдајући њихов поступак својим беседама иако се није слагао са њима. Од градских власти је добио обећање да им се неће ништа догодити, али када је он отишао младићи су убијени. Када је сазнао за њихову погибију узвикнуо је: „Од сада не може постојати никаква заједница између римских и чешких хришћана.“ Да би спречио немире у држави краљ Венцеслав (Вацлав) IV је наредио Хусу да напусти Праг на неко време јер је папа објавио интердикт сваком граду и месту у који он дође. Хус тада одлази на једно сеоско имање и не прекида са радом. Тамо он пише своје најзначајније дело „De ecclesia“ (О Цркви) из кога ће касније бити извучене оптужбе против њега. У том делу он објашњава појам Цркве и износи снажне аргументе против тадашњег уређења користећи аргументе из Светог Писма. Као и Виклиф, предлаже да се Црква одрекне материјалних добара. Цркву види као укупан број спашених што произилази из његове вере у предестинацију (предодређење). Поред овог дела написао је још неколико међу којима су: „Трговина у светим стварима“, „Књига о симонији“ и његов раније написани спис „De orthographia Bohemica“ због кога се с разлогом сматра утемељивачем чешког правописа и у коме је дао смернице за сваку реформу језика и правописа.

Недуго затим на Западу се појавила потреба за сазивање једног општег сабора да би се решили проблеми који су све више узимали маха у Цркви. Сабор је сазван у Констанци и трајао је од 1414. до 1418. године. На сабор је позван и Јан Хус да оправда своје учење. Цар Сигисмунд, наследник краља Венцеслава IV, дао му је пропусницу и писмено обећање да му се неће ништа десити па чак и ако буде осуђен моћи ће слободно да се врати у Чешку. Цар је знао какве би последице могле да буду ако се Хусу деси било шта и то га је навело да затражи обећање од папе да се му неће ништа десити, а

овај му је одговорио: „Да је убио мог брата неће му фалити длака с главе.“ Са оваквим гаранцијама Хус креће на пут иако га пријатељи саветују да не иде.

У Констанц је стигао 3. новембра 1414. године, а већ 28. новембра је бачен у тамницу и подвргнут испитивању. Услови у којима је боравио су били веома лоши. Кроз његову ћелију су текле отпадне воде у Рајну. Убрзо се његово здравствено стање погоршало и добио је грозницу од влаге и смрада. Папа је послао своје лекаре да га лече да би могао да доживи пресуду. Али и папа Јован XXIII неће проћи много боље. Сазнавши да му кардинали спремају свргнуће он покушава да побегне, али бива ухваћен и бачен у исту тамницу где и Хус. И Хусов велики пријатељ, Јероним Прашки је такође био утамничен.

После седам месеци тамновања Хус је изведен пред сабор први пут 5. јула, а затим је извођен још пар пута. Из његовог чврстог држања пред сабором може се закључити да је дубоко веровао у оно што је писао и проповедао. Када су га запитали зашто је говорио против папства он је одговорио цитатом из свог списка „О Цркви“: „Нико није заменик Христа или Петра, ако их не следује животом и ниједно друго наслеђивање није истинито нити се на други начин од Бога прима управљачка власт, јер за ту службу намесништва је потребан склад понашања и ауторитет установитеља.“ и додаје да би: „Христос без таквих чудовишних глава (папа) боље водио своју Цркву преко својих правих ученика расејаних по целој земљи.“ Наравно да сабор није могао ово да прихвати и позвао је Хуса да се покаје и одрекне “погрешног учења давши му рок од месец дана. Сабор није смео да допусти да се он извуче некажњено јер како би онда могао да оправда сва она погубљења која су вршена до тада. Чак шта више, сабор је збацивао папе, а да не осуди једног обичног свештеника. Хус је остајао чврст у својим убеђењима ни најмање не мењајући мишљење.

То закључујемо из његових писама која је упутио пријатељима. Поново је изведен пред сабор по истеку рока и на питање да ли се покајао, он одговара:

„Ја, Јан Хус, свештеник вером у Исуса Христа бојећи се да не увредим да сам пао у јерес исповедам и одбацујем што је наведено против мене од стране лажних сведока. Јер Бог ми је сведок да нисам нити проповедао, нити тврдио, нити бранио оно, иако они кажу да јесам. Штавише, што се тиче навода које су они извукли из мојих књига, кажем да се гнушам сваке лажне интерпретације коју било ко од њих износи. Али пошто се бојим да не повредим истину или да не порекнем мишљење доктора Цркве, не могу да одбацим било које од њих. И ако би било могуће да мој глас сада може досећи цео свет и као што ће у дан Суда свака лаж и сваки грех који сам починио бити објављен, ја бих радо одбацио сваку неистинитост и грешку које имам обоје, које сада говорим или сам раније рекао. Ја рекох, ја написах ово сопственом слободном вољом и избором. Написано мојом руком првога дана месеца јула.“

Из ове изјаве се види да он није хтео да се одрекне свога учења за које је веровао да је истина. Па чак и онда када су га саветовали да се ћутањем сагласи са сабором он је то одбио сматрајући да би то била издаја истине. Непоколебиво је заступао своје ставове знајући притом шта га чека.

Шестог јула су осуђени Џон Виклиф и Јан Хус и сва њихова дела. Хусу је још једном пружена могућност да се покаје, он је то одбио и омах био предат државним властима да се погуби. Скинута му је мантија и поведен је на једно узвишење изван града где је

већ била спремљена ломача. За све то време он је певао црквене песме. Када је привезан за стуб око кога је било спремљена дрва за ватру пришао му је један од црквених достојанственика и на главу му ставио белу, папирну капу на којој су били нацртани демони како у својим рукама држе грешнике рекавши: „Ми сада твоју душу предајемо ђаволу.“ А Хус му је одговорио:

„А ја је предајем свом милосрдном Господу Исусу Христу који је због мене поднео трнову круну и много веће муке.“ „Остало је забележено да док су целати палили ватру ломачи је приступила и једна старица бацивши на гомилу пар гранчица које је она успела да скупи. Том приликом је Јан Хус изговорио своје чувене речи „*O sancta simplicitas*“ што значи „О света простото.“ Он је издахнуо у огњу певајући црквене химне и исповедајући Христа до свог последњег даха. Његов пепео су целати просули у Рајну да униште сваки спомен на њега. Те ноћи група Чеха је ископала земљу испод ломаче и однела је у Праг.

Убрзо потом у Прагу је дошло до немира и скупљени су потписи 400. виђенијих људи којима је оштро осуђен овакав акт сабора. Хусове присталице потижу устанке у Чешкој који су остали запамћени као Хуситски ратови. Касније ће се Хусове присталице поделити на неколико фракција и већина њих ће приступити Лутеровој реформи док ће мали број основати „Чешку браћу“ који постоје све до данас.

Хус није био реформатор у правом смислу те речи, он је више желео да се Црква врати у стање у каквом је била за време апостола. Он је желео да се укине симонија, злоупотребе положаја, богаћење папа и кардинала, а све ово ће касније допринети поновном уздицању морала и васкрсу целе Цркве. Али несхваћен од своје сабраће свештеника није могао ништа битно да промени. Међутим, допринос који је он дао свему овоме запечативши своје учење мученичком крвљу утицаће на Мартина Лутера. По предању док је умирао на ломачи рекао је: „Сада убијате гуску, али за сто година доћи ће лабуд коме нећете моћи наудити.“ И тачно после једног века Лутер је почео своју реформацију. Када је пред крај свог живота

читао Хусова дела, Лутер је узвикнуо: „Ми смо сви били хусити, а да тога нисмо ни били свесни“.

Неки историчари мисле, што није искључено, да је Јан Хус желео да поново врати православље у Чешку. Тамо су још у IX веку проповедали Свети Кирило и Методије и то семе које су они бацили Рим није могао тако брзо да уништи. Феудалци су брзо прешли у римокатоличку веру, али са сирамашним слојевима је то ишло много теже. Не смемо заборавити да је и Јан Хус био из такве средине. Али касније је васпитаван у схоластичком духу и није могао да га се ослободи до краја свог живота. Остало је сведочанство да је Јероним Прашки боравио неко време у Русији где је често посеђивао православне храмове. Оно што је сигурно јесте да је 1451. године из Чешке у Цариград стигло једно посланство са циљем да се хусити сједине са православном Црквом. Тада је донесена грамата о сједињењу коју наводимо.

„Света Цариградска црква, мати свих православних и наставница Свима и свакоме, славној браћи и синовима у Христу љубазним, Високој општини града Прага и племенитим мужевима и храбрим начелницима, војводама, кнезовима и баронима; и духовницима, учитељима и свима црквеним предстојницима, а такође грађанима и службеницима, као и свима и свакоме ма где био у крајевима иза гора, православнима, како чујемо, и исповедницима истините вере, који увиђају, да је ово писмо материнска брига, спасење у Сину Пресвете Дјеве и стоструко умножавање духовног плода нашег савета.

Света невеста небеског женика, који је глава Цркве, не може се више радовати него кад чује да јој њена деца у истини ходе. Кад је дакле с највећом радошћу и као залог будућег рода, множење броја добрих страдалника дошло до ушију ове милостиве

Мајке (Цариградске патријаршије) и нас у појединости ваш брат и син наше Цркве Константин Англик, који носи ову посланицу, учитељ и најчаснији јереј, јасније известио, да се ви не држите новина, које су неки у Цркви Христовој унели, већ стојите тврдо на темељу вере, коју нам је предао Господ наш и његови ученици, те је ова света Црква нашла за сходно писати вам и позвати вас на сједињење са собом, али не на такво, као што је било створено подмићивањем на сабору у Флоренцији и које би боље требало назвати одступање од истине, због чега га и нисмо примили, већ напротив потпуно уништили, већ на сједињење по вечном закону истине у којем се можемо сјединити само истинито и поуздано.

Јер Христова Црква не сумља, судећи по вестима, које је добила, да ћете, као што сте скоро решили да устанете на новине римске, бити с њом сагласна у свему уз вођство Светог Писма, најистинитијег судије. Јер иако су пре долазили до нас о вама рђави гласови, као да се ви не противите римским новинама, већ се више противите старим предањима католичанске хришћанске Цркве. Ипак ми смо се од скора уверили да ви не само да не одбацујете Мајку Цркву, него идете за њом, да желите истинску мајку коју и тражите. То нам је јасно из тога што нам је споменути побожни јереј, као што смо рекли, разложио све што се вас тиче у појединостима и поднео нам своје исповедање вере које света Мати признаје за здраво и прима га радо, а са наше стране примио је поуку у истинској вери у којој треба да се сложе сви који хоће да се спасу, а ту ће поуку он дати вашој љубави.

Стога, љубљена браћо и синови, ако је тако као што чујемо и надамо се, похитајте да се с нама

сједините. Јер с чијом помоћу ћете се моћи јаче одупрети клеветницима, ако не у крилу Матере Цркве и под сенком правог спасења? И где ћете се боље моћи освежити ако не тамо где је ископан извор живе воде? Приђите сви жедни води и примите без сваке смесе вино трезвене радости и млеко утехе из материнских дојки. Јер се уздамо у Бога да ћете се ви у свему слагати с нама, а ми ћемо се с највећом бригом и љубављу бринути да добијете духовне пастире и духовнике своје који ће вас пасти речју истинитом и примером живота неће вас вређати. Што се тиче обичаја ваше цркве, ми ћемо вам по апостолу милости, снисходити у оним предметима који су основани на добром темељу и најчистијој намери, а одобрење њихово служиће на ваше напредовање и неће се противити слави ове свете Мајке и нашој истинској речи о њој и послушности. Јер, што се тиче таквих разлика у обичајима, ми се нећемо устезати да паметно и савесно учинимо уступке који неће шкодити.

Нека да Господ Сведржитељ да сте ви такви како смо за вас скоро чули и нека и други, као и ви приме дух истинитог живота и да се умноже и узрасту блиска деца истините Мајке и нек он учини да ви с нама у једном дому црквеном чувајући једне и исте догмате и обичаје једним устима и срцем хвалите Га у векове векова. Амин. Никомидијски Макарије. Смирени митрополит трновски Игњатије, филопољски Јосиф, смирени митрополит Акакије, велики еклисијарх ђакон Силвестар Сиропулос, чувар закона и јеромнимон ђакон Теодор Агалијан, саборни учитељ православних смирени монах ГенADIје“. (наведено и чланка „Хусово Православље“ Српски Сион за 1898.годину.)

И поред свега овога до неког већег додира и уједињења није дошло јер само годину дана после овога Цариград је пао у турске руке и то је учинило крај Византији, јединој која је могла да врати Чесима православље. Било како било, Јана Хуса је историја запамтила као јеретика или, по другима, као мученика. За римокатоличку Цркву он је и даље јеретик иако су неке оптужбе против њега повучене, а за Чехе он представља хероја који се одважио да збаци са себе окове којима је био везан и да покаже своме народу пут ка ослобођењу како од Немачке власти тако и од римокатоличке Цркве. Чеси славе дан његове погибије као национални празник. Јан Хус је оставио неизбрисив траг у историји уопште.

Resume:

This article is attempt of lightening one of the most studing movement in the Church's history. That is Reformation. The Reformation didn't started by Martin Luther, that was a long process in Roman Catholic Church which has consequences even in our century. In medieval century the Orthodox Church mostly was under the Muslim empire. So, She couldn't take any activity in this process in Roman Catholic Church. Maybe one of the most important reason of Reformation is national Churches on East. This article is try of researching that possibility with historical facts which is connected with Czech national history.

Извори:

Herbert B. Workman i R.Martin Pope: „The letters of John Hus“ (London 1904.) на енглеском
H.Denzingen i P.Hunermann: „Zbirka sažetaka vjerovanja, definicija i iskaza o vjeri i ćudoređu“ (Đakovo 2002)
др. Радомир В. Поповић: „Извори за црквену историју“ (Београд 2006)

Литература:

Вил Дјурант: „Реформација“ (Београд 2004)
Џон Макманерс: „Оксфордска историја хришћанства“ (Слио, Београд 2004)
др. К. Душан Сурма: „Личност Јана Хуса у светлости историјске истине“
Владимир Петржек: „Православне тенденције хуситизма“
Милан Поповић: „Хусово православље“
James C. Hefley: „Jan Hus“
Karen Rae Keck: „Jan Hus“ на енглеском
Pjotr Kuncević: „Reformatorski pokret od Engleske do Ćeške“ из књиге „Legenda Evrope“

Petar Pilić,
dipl. teol, Asistent - predavač,
Protestantski Teološki Fakultet u Novom
Sadu
Pastor Hrišćanske Baptističke Crkve u
Novom Sadu (pilicnip@nspoint.net)

UDK 241.51
Originalni naučni rad
Primljeno: 5.9.2008

Hrišćanska nada u svetlu poslednjih vremena Teološko - biblijska perspektiva

Rezime

Neprestano prepletanje antropoloških težnji eshatološkog značaja i Božije objave u opštoj istoriji a posebno u istoriji izabranog naroda, dopušta nam otkriti logičku nit koja svedoči o delovanju Boga u ovom svetu i predstavlja temeljnu značajku hrišćanske eshatološke nade.¹ Tu nit bi mogli definisati kao međusobno povezani lanac obećanja i ispunjenja tih Božijih obećanja. Na temelju logičnosti istorije spasenja moramo zaključiti da je naš govor o Bogu, o Isusu Hristu i o našoj budućnosti govor nade. Ne možemo tako govoriti o budućim stvarima kao što prirodne nauke govore o budućim događajima. Mi temeljimo svoju veru na toj trajnoj logici Boga u delovanju u našem svetu, na logici koja nas uverava da je Bog uvek veran, da On nikada ne poriče i ne menja svoja obećanja (I Kor. 1:9; II Kor. 1:18; II Tim. 4:5).

Ključne reči: Bog, nada, vera, *eshaton*, eshatologija, Crkva, hrišćani.

---

1 Vidi: Nemet: 2000: str. 161.

NADA – NOSITELJICA HRIŠĆANSKE ESHATOLOGIJE

Da li je nada strogo vezana za eshatologiju? “Nada je psihičko stanje u kome se verom očekuje da će se ispuniti nešto radosno, prijatno.”² Mnogi teolozi su govorili o eshatološkoj nadi. Neki smatraju da je ona nositeljica eshatologije, drugi razmatraju i kažu da je ona samo jedan nevažan element eshatologije, dok treći prvo razmatraju koliko je ona vezana za sve događaje koji su vezani za poslednja vremena.³

Nada ima dva značenja u teologiji. Prvo značenje je definisano elementima, osobom Isusa Hrista i poslednjim vremenima, dok je po drugom značenju nada gledanje napred u iščekivanju budućih Božijih delovanja.⁴

Nada (grčki-*elpis*, jevrejski-*batah*), u vremenima antičke Grčke i Rima je imala neutralno značenje i označavala je iščekivanje dobra ili zla. Tucidit i njegovi istomišljenici ovu su reč gledali cinički, drugi, kao što je to slučaj sa Menanderom, uzvisivali su je. Sanskritski pesnici smatrali su da nada označava zlo. Pavle je okarakterisao neznabožački svet kao *elpida me echontes* („oni koji nemaju nadu“ Ef. 2:12). Za starozavetne pisce, osim autora *Knjige propovednika*, Bog predstavlja “Nadu Izraela” (npr. Jer. 14:8).⁵ Ovog Boga hrišćani direktno u svojoj veri nazivaju “Bog nade”.⁶

Verni u Hristu su pozvani u život blažene nade. U toj nadi su mnoga obećanja, ona je ohrabrenje za našu veru.⁷ Na temelju obećanja i njihovih ispunjenja, izabrani narod je mogao zapaziti Božije delovanje

---

2 Stevanović: 1969: str. 513.

3 Vidi: Brower: 1999: str. 245.

4 Vidi: Ferguson: 1988: str. 321.

5 Vidi: Elwell: 1997: str. 532.

6 Vidi: Marshall: 1996: str. 480.

7 Vidi: Viliams: 1969: str. 6.

u svojoj istoriji. To ispunjenje obećanja i proroštava bio je temelj nade za ceo narod, nade da će Bog ispuniti čak i svoje najsmelije reči, da će uskrsnuti mrtve i darovati život večni svakom verniku.

Okrećući se prema teologijama nade i oslobođenja, suočavamo se sa određenim onosvetskim naglaskom. Za Panenberga (Pannenberg), dolazeće kraljevstvo je sudbina današnjeg društva. Prema Gilkievu nada se usmerava na dobrobit ljudi u novoj istorijskoj budućnosti.⁸⁸ Moltman više govori o ispunjenju istorije nego o čoveku kao tvorcu budućnosti. Kod Moltmana se eshatološka nada smatra kao “humaniziranje čoveka” i “socijaliziranje ljudskosti”⁹⁹ Johanes Metz se može smatrati danas zastupnikom gledišta o intraistorijskom ispunjenju unutar katolicizma. On vidi budućnost kojoj se Crkva nada u “nastajanju” i “pojavljivanju”¹⁰ ovde i sada i ovo se može videti u karakteru njegove teologije nade.¹¹

Pojedini evanđeoski autori su pokušali naglasiti one dimenzije hrišćanske nade koje se tiču čovekove istorijske budućnosti, a da te dimenzije nisu poistovećivali sa eshatološkom nadom. Paul Ris (Paul Rees), kao i drugi evanđeoski teolozi, smatraju da se dobre hrišćanske nade mogu delimično ostvariti uključivanjem hrišćana u društveni rad ali ona krajnja nada - Božje carstvo – predstavlja dar koji možemo samo čekati i za kojega se možemo samo moliti.¹²¹² Pitanje o životu posle smrti se u teologiji stalno postavlja, jer postoje oni koji poriču stvarnost, pa čak i relevantnost tog predmeta unutar hrišćanske eshatologije. Tako se hrišćanska nada za Gordona Kaufmana tiče samo ovog sveta u okvirima Božije vlasti.¹³

Nit eshatološke misli nalazi se u težnji prema onome što će doći, prema novom Božijem delovanju. Nada u nova Božija dela oslonjena

---

8   ⁸ Vidi: Bloš: 1989: str. 167, 168.

9   ⁹ Vidi: Moltmann: 1983: str. 329.

10   ¹⁰ Vidi: Bloš: 1989: str. 168.

11   ¹¹ Vidi: Metz: 1969: str. 222, 223.

12   ¹² Vidi: Bloš: 1989: str. 169.

13   ¹³ Vidi: Isto.

je na vernost Božiju: na pouzdanost ljubavi prema Njegovom narodu koja se iskazala u prethodnim zahvatima preduzetim za taj narod. Ta nova delovanja vode i krepe se delovanjem koje će biti završetak sveta – završetak istorije.¹⁴

Hristov drugi dolazak

Nemoguće je govoriti o eshatološkoj nadi a ne spomenuti Hristov drugi dolazak. Taj dolazak je sam Gospod Isus najavio svojim učenicima. Drugi Hristov dolazak se shvata unutar tzv. ostvarene eshatologije kao povratak Svetoga Duha na dan Pedesetnice. Liberalni teolozi taj događaj često tumače kao sliku koja se odnosi na postupno „ucepljivanje“ Hristovih etičkih načela u društvo.¹⁵

Termin “*Parousia*” je novozavetni termin koji ima dva značenja. Prvo značenje ovog termina je dolazak božanske osobe, drugo, dolazak plemića (kralja) u posetu. Ovaj termin ne znači samo dolazak, znači i prisutnost i dolazak.¹⁶ *Parousia* je i sadašnjost i budućnost.

Klajv Luis je istakao zašto se ljudi rugaju drugom Hristovom dolasku:

“Mnogi takozvani hrišćani koji se od celog hrišćanstva drže samo imena, kažu da je to lažno učenje, jer se ponovni Hristov dolazak nije zbio kako je prva crkva očekivala. Istina, prva crkva je očekivala povratak Isusa Hrista još u svoje vreme, ali bilo je potrebno da se mnoga proročanstva Svetoga pisma ispune pre ponovnog Hristovog dolaska. Osim toga, teorija evolucije odvraća mnoge ljude da ne veruju u učenje o Hristovom povratku. Ako verujemo da čovek sve više napreduje u sve savršenije biće, nećemo nikad prihvatiti Hristovo obećanje da će se vratiti i ukinuti greh i smrt”.¹⁷

---

14 Vidi: Gutierrez: 1989: str. 180, 181.

15 Vidi: Bloš: 1989: str. 171.

16 Vidi: Stagg: 1962: str. 309, 310.

17 Simov: 1996: str. 235.

Isus Hristos dolazi ponovo. Hrišćanska nada je rođena zbog drugog Hristovog dolaska. *Parousia* će biti iznenada i neočekivano. Znaci poslednjih vremena nam svedoče o tome i oni su podsetnici vernicima da je Hristov dolazak blizu. U te znake spadaju pojava mnogih antihrista (I Jov. 4:3; II Jov. 7; Mat. 24:24), pojava svetskog diktatora (Otk. 13:7), buđenje okultnog (I Jov. 2:18; I Tim. 4:1; Mat. 24), sakupljanje i obraćenje Jevreja (Rim. 11), propovedanje Evandjelja svim narodima (Mat. 24:14), uništenje mnoštva ljudi i naroda ognjem (Joel 2:3; Otk. 8: 7,8), veliki potresi i velike gladi (Otk. 6:12; 18:8; Lk. 21: 10,11), otpadništvo od vere koje će pratiti pojavu lažnih proroka koji će činiti čudesa (Mat. 24:10,11,24; I Tim. 4: 1; II Tim. 4: 3,4; II Sol. 2: 3,9), mnogi progoni vernika (Dn. 11:44; ;t. 24: 9,10; Mk. 13: 9,12,13; Lk. 21: 12-17), porast bezakonja kao nikada ranije (Mt. 24:12; Lk. 21:9), i značajno pomračenje raznih nebeskih tela i njihovo padanje na zemlju (Is. 13:10; 24:23; Joel 2: 30,31; Mt. 24:29; Otk. 8:12).¹⁸

Uskrsnuće mrtvih

O životu posle smrti se govorilo tek u nagoveštajima u ranoj istoriji Izraela. Šeol je bio mesto umrlih i na početku se verovalo da umrli tamo nisu u svesnom obliku postojanja. Izraelci u početku nisu imali nadu u uskrsnuće zbog ovakvog shvatanja šeola. Posle toga se počelo verovati u uskrsnuće. Ps. 17:15 kaže: “Ja ću u pravdi gledati lice tvoje, i jednom kad se probudim, sit ću ga se nagledati”.

U Novom zavetu, Gospod Isus je potvrdio da postoji uskrsnuće odgovarajući sadukejima koji nisu verovali u uskrsnuće (Mk. 12:18-27), uskrsnuvši Jairovu kćer i Lazara (Mk. 5:36-42; Jov. 11:38-44). Isus je “vaskrsenje i život,” i ko u Njega veruje i umre, opet će živeti, a ko ostane živ kada Isus dođe a veruje u Njega taj nikada neće umreti (Jov. 11:25,26). Ovo je jasna poruka Novog zaveta vezana za uskrsnuće mrtvih.

“Nada preko smrti” uzima u obzir individualnu čovekovu situaciju u vezi smrti. Treba razmisliti o nadi izrečenoj u rečima “uskrsnuće mrtvih” i “besmrtnost duše”.¹⁹ Ova nada znači da će nas verni Bog uskrsnuti, da će nas uzeti u zajedništvo za čitavu večnost. Oblikovanju nade u uskrsnuće je doprinela vera u Božiju vernost. Jasnije svedočanstvo o nadi u uskrsnuće u Starom zavetu se nalazi u knjizi proroka Isaije (Is. 24-27; 26:19), takozvanoj Isaijinoj apokalipsi. Nada u uskrsnuće mrtvih ovde je povezana s očekivanjem vremena spasenja za sav narod.

U Novom zavetu sinoptička evanđelja govore o nadi u uskrsnuće (Mt. 22:23-33; Mk. 12:18-27; Lk. 20:27-38). Kako je Bog vaskrsnuo Isusa Hrista tako će i nas (I Kor. 6:14; 15:15,20; Rim. 8:11; II Kor. 4:14). Nadu u uskrsnuće poslanica Jevrejima smatra tačkom osnovnog poučavanja (Jevr. 6:2). Evanđelje po Jovanu govori o uskrsnuću u “poslednji dan” (Jov. 6:39, 43), uskrsnuću “na život i osudu” (Jov. 5:28). Otkrivenje po Jovanu govori o uskrsnuću pravednika i bezbožnika (Otk. 1:7; 20:4-6; 20:11-15).²⁰ Većina novozavetnih tekstova nadu u uskrsnuće ima u svojoj pozadini, kao nešto što se pretpostavlja. Apostol Pavle je dao konačan i jasan odgovor po pitanju uskrsnuća u Prvoj Korinćanima 15 i samim tim utvrdio našu nadu u uskrsnuće.

Hiljadugodišnje carstvo

Nada u hiljadugodišnje carstvo je bila hrišćanima kroz čitavu istoriju Crkve izvor nadahnuća, podstičući mnoge na misionarske akcije. Milenijalisti, kao zastupnici hiljadugodišnjeg carstva, smatraju da će ono, prema I Kor. 15:23 i dalje, biti period u kom će Isus predati Bogu Ocu vlast i autoritet pošto je pobedio svaku silu. Neki smatraju da će Isus vladati privremeno, u periodu od njegovog ponovnog dolaska do pre

---

19 Vidi: Veismajer: 1985: str. 12.

20 Vidi: Veismajer: 1985: str. 19.

svršetka sveta.²¹

Dakle, u istoriji Crkve razvila su se tri gledišta na hiljadugodišnje carstvo. Prvo, predmilenijalizam shvata hiljadugodišnje carstvo kao privremeno carstvo koje će početi drugim Hristovim dolaskom i u kojem će on vladati na zemlji hiljadu godina.²²

Amilenijalisti smatraju da je Božije carstvo već sada prisutno na ovom svetu, dok Isus Hristos vlada pobedonosno po Reči i Duhu nad svojim narodom. Oni drže istoriju sveta nakon Hristovog uskrsnuća razdobljem Evandjelja i Duha. Veruju da Isus vlada sa neba i da carstvo nikada neće biti na zemlji.²³

Treće gledište, postmilenijalizam, govori da će Gospod Isus doći posle hiljadugodišnjeg carstva i to carstvo će biti na zemlji a jevrejski narod nije uključen dok je Gospod Isus na nebu. Ovo je carstvo zlatno doba koje će doći zaslugom Crkve.²⁴

Imajući u vidu ova tri gledišta možemo zaključiti da hrišćanska nada u svetlu poslednjih vremena zavisi od toga koje se gledište uzima u obzir. Svako gledište u nadi različito gleda na *eshaton* pa je samim tim i nada drugačije fokusirana. Za sva tri gledišta je važno da je Isus Hristos njihova nada u svetlu poslednjih vremena i da je on suština ovakvih gledišta.

ZAKLJUČCI I IMPLIKACIJE

Nada je jedna od teoloških vrlina. Iz toga sledi da stalno gledanje u večnost nije oblik bekstva od stvarnosti ili maštanje. To je nešto što hrišćani treba da rade - da se nadaju Bogu. To ne znači da treba da napustimo sadašnji svet ovakav kakav jeste. Naprotiv, ako pogledamo u istorijske knjige saznaćemo da su upravo oni hrišćani koji su najviše

---

21 Vidi: Bloš: 1989: str. 180.

22 Vidi: Isto.

23 Vidi: Isto.

24 Vidi: Simov: 1996: str. 242.

mislili na budući život najviše učinili u sadašnjem svetu.²⁵

Hrišćani ne bi trebali da budu oni koji padaju u bezizlazno očajavanje, totalno razočarenje, pa čak i da izvrše samoubistvo jer “nema izlaza”. Oni treba da se pouzdaju u Boga nade koji nikog ne odbija već svakog prima u svom Sinu Isusu Hristu. Svakom ljudskom biću je nada zasijala od onog trenutka kada je Isus Hristos vaskrsnuo. Od tada ima nade za svako ljudsko biće. Moramo uvideti da je naša jedina pomoć u Bogu, koji nas ljubi, jer je On naša jedina nada. Neko je nekada rekao: “Niko nije bespomoćan koji poznaje Boga nade”.

Isusovo vaskrsenje su učenici shvatali kao sveopšto vaskrsenje koje će se, očekivali su u nadi, dogoditi na kraju vremena. Hrišćani u iščekivanju *Velikog vaskrsnuća* treba da žive u nadi skorog Hristovog dolaska – u nadi njihovog konačnog spasenja.

Biblija je knjiga nade i ona kaže: “A nada ne sramoti, jer se Božija ljubav već izlila u naša srca Duhom Svetim koji nam je dat” (Rim. 5:5). U petom poglavlju Poslanice Rimljanima, apostol Pavle je napisao: “hvalimo se nadom na slavu Božiju” (Rim. 5:2). Znamo da u Isusu Hristu imamo živu nadu i da nas neće nikada i nikako razočarati. Zato se možemo hvaliti tom nadom jer je on kadar ispuniti ono što je obećao.

Na kraju ovog rada bih želeo da citiram stihove iz Svetog pisma koji govore da je Bog (Bog = Sveta Trojica), naša nada, zapravo, naša eshatološka nada i da je sva naša nada u njemu: “Evo s pedi dao si mi dane, i vijek moj kao ništa je pred tobom. Baš je ništa svaki čovek živ. Baš hodi svaki čovek kao utvara; baš se uzalud kida, sabira, a ne zna kome će dopasti. Pa šta da čekam, Gospode? Nad je moj u tebi.” (Ps. 39: 5-7).

Resume

The never-ending interweaving of eschatologically significant anthropological aspirations and the revelation of God in general history, and in particular in the history of the chosen people, permits us to uncover a logical thread which testifies to the action of God in our world and which represents a significant distinction of Christian eschatological hope. This thread can be defined as an interlinked chain of promises given and fulfilled by God. Based on the logical nature of salvation history we must conclude that our speech of God, of Jesus Christ and of our future is the speech of hope. We cannot speak of future events in the same way that the natural sciences speak of future events. We base our faith on this lasting logic of God's action in our world, on a logic which assures us that God is always faithful, that he never rescinds or changes his promises (1 Cor 1:9; 2 Cor 1:18; 2 Tim 4:5).

Key words: God, hope, faith, *eshaton*, eshatology, Church, christians.

Citirana Dela

Bloš Donald

1989 *Osnove evanđeoske teologije*: II Tom. Novi Sad: Dobra vest.

Brower E. Kent

1999 *Eschatology: in Bible & Theology*. Downers Grove: InterVarsity Press.

Elwel A. Walter

1997 *Evangelical dictionary of theology*. Grand Rapids: Baker Books.

Ferguson i Wright

1988 *New dictionary of theology*. Downers Grove: IVP.

Guitierrez Gustav

1989 *Teologija oslobođenja*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.

Luis K. S.

1997 *Hrišćanstvo*. Beograd: Alfa i Omega.

Marshall Howard

1996 *New Bible Dictionary*. Downers Grove: IVP.

Metz Johannes

1969 *Theology of the World*. Njujork: Herder & Herder.

Moltmann Jurgen

1967 *Theology of hope*. Suffolk: SCM PRESS LTD.

Nemet Ladislav

2000 *Obnovljeni život*: časopis za religioznu kulturu broj 2, godina LV. Stručni članak UDK 236. Zagreb: Tipotisak.

Simov Dragan

1996 *Šta kaže Sveto pismo*. Beograd: Alfa i Omega.

Stagg Frank

1962 *New testament theology*. Nešvil: BROADMAN PRESS.

Stevanović i Jonke

1969 *Srpskohrvatski rečnik*. III knjiga. Novi Sad-Zagreb: Matica Srpska i Matica Hrvatska.

Veismajer Jožef

1985 *Nada u dovršenje*. Zagreb: nema naziv izdavača.

Viliams Ernest

1968 *Eshatologija*. Springfield: "Gospel Publishing House".

Sveto pismo: Stari zavet – prevod Đure Daničića; Novi zavet – prevod Emilijana M. Čarnića.

Pavel Hanes,
Banská Bystrica, Slovakia

UDK 230.112
Originalni naučni rad
Prinljeno: 13.11.2008

A Theology of evangelization

Resume:

This study addresses the problem of non-theological, so called “practical” approach to evangelization that avoids difficult theological questions, uses marketing techniques and focuses on making men “happy” members of the perfect organization called “church”. The aim of the article is to show that this kind of “evangelization” is a contradiction of terms because the very word is only meaningful if it has its New Testament theological content.

Introduction

We will begin with the obligatory definition of the term. The word *evangelization* is derived from the verb *to evangelize*, created by adding the suffix *-ation* which comes from the Latin and is “forming nouns denoting (1) verbal action, (2) instance of this, (3) resulting state, (4) resulting thing, an activity”.¹ In Greek this verb can be found in two variations: a) the active voice: - *euaggelizo*, and b) the middle voice: - *euaggelizomai* which is taken from the noun *euaggelion*.² Both words

---

1 *The Concise Oxford Dictionary*, p. 54.

2 With Homer this term meant the reward given to messengers. The term meaning „good news“ belongs to a later era. The frequent use of this word in the NT as opposed to it hardly being used outside of the bible shows that we must study its meaning in specific Christian use. (Mounce in Elwell, p. 472)

(active and middle voice) mean *to bring good tidings, to bring joyful tidings* but the middle voice of this verb as it is used in the New Testament seems to be the *terminus technicus* for telling others about Jesus Christ. THAYER characterises it as *to proclaim glad tidings, specifically to instruct (men) concerning the things that pertain to Christian salvation*.³ The relevant term used in the Old Testament is B-S-R⁴ and appears 30 times. S. T. HAGUE in Nidotte says that “In essence *bsr* and *b^esora* involve good news... there are occasions when the new is very exalted...”⁵ Isaiah and the Psalms use this word in cases when the Lord wins over His enemies and comes to release prisoners (Ps. 68:12; Is. 61:1).

Common modern understanding of the term *to evangelize* is defined in the Oxford concise dictionary as *preach the Gospel or win over (person) to Christianity*⁶. J. I. PACKER presents the following theological definition: *To evangelize is so to present Christ Jesus in the power of the Holy Spirit, that men can⁷ their trust in God through Him, to accept Him as their Savior, and serve Him as their King in the fellowship of His Church*.⁸ In the New Testament and in the modern sense evangelization means to bring *news with theological content* which announces the facts about Jesus' life with their Christian *interpretation and requirements*. This is why we can say that evangelization is a definite type of *theological witness about Jesus Christ*.

3 THAYER, J. H. *A Greek/English Lexicon of the New Testament*, p. 256.

4 Is. 61:1 “The Spirit of the Sovereign Lord is on me, because the LORD has anointed me to preach good news to the poor. He has sent me to bind up the brokenhearted, to proclaim freedom for the captives and release from darkness for the prisoners, (to be fresh, i.e. full (rosy, fig. cheerful); to announce (glad news): - messenger, preach, publish, shew forth, (bear, bring, carry, preach, good, tell good) tidings).

5 HAGUE, S.T. B-S-R in *The New International Dictionary of the Old Testament Theology and Exegesis*. Vol. 1, p. 1413.

6 *The Oxford concise dictionary*, p. 333.

7 J.I.PACKER amended this word in this definition taken from the committee of the archbishop 1918.

8 PACKER, J. I. *Evangelization and the Sovereignty of God*, p.38.

EVANGELIZATION AND THEOLOGY

In spite of what we have said about theology and evangelization belonging together, it seems from historical reports about their relationship that they did not actually get on very well together at all (if we express ourselves carefully). Professionals in theology were not usually the best evangelists and vice versa. Particularly since the age of Rationalism and Enlightenment we can see the opposite. Who has not heard the story about a fired up theology student preparing to evangelize who „cooled off“ behind the desks of theology school? The result of this for many is the effort to minimalise the content of theology in the practice of preaching or to at least avoid difficult questions during the preparation of evangelists.

We all know of exciting stories about new believers whose intuition replaces theology and their immediate success is often much greater than that of the learned preachers and missionaries. The problem though is that this successful intuition starts to fail after a while. We can see in the New Testament how the apostles were already forced to lean on the logical explanations of theology which they put up against the intuitive theology of the members of the church.

In spite of this, it seems that it is an *a priori* truth that evangelization without theology loses its content and theology without evangelization loses its *raison d'être*.⁹ This is why at first we have to remind us that evangelization without its basis in “heavy“ theology is unthinkable. Hopefully, in this present age of marketing and pragmatic approaches, (when we do not ask: *why?* but only *how?*), it does not sound trite.¹⁰

---

9   It depends, of course, which kind of theology and which kind of evangelization are to be conjoined. We have neither the space or time to go into details here, but I am broadly thinking of the Evangelical theology of the Reformation, of the Pietist and Revivalist type – if we can put it together like this!

10   A note about the „difficulties“ or „depths „, of theology necessary for Evangelization:

First, we will focus on the indispensability of complete Christian Dogmatics for Evangelization. Let us start with the following thesis: Evangelization depends on theology and directly follows from theology. Its basis and motivation cannot be any other than theology.

Evangelization is not a result of the study of the problems of humanity in the first place, it is not the answer to the problems of the world, but it is a means by which God reveals himself to man. This is why the theology of evangelization must come out of the revelation about the Author of the Gospel which has the title the Gospel of God.¹¹ This claim may seem provocative but in our opinion this affirmation lies at the essence of the Gospel. Although the Gospel is able to solve the problems of the man and the world, and we can consider it as a part of its purpose, its real purpose is incomparably higher and points to the eschatological fulfillment, which will be realized after the problems of this world have ceased to exist.

Also the reason why it is called “the Gospel of God” is clear when we realize that:

- (1) The Gospel is from God. The author of the Gospel is God, and the Gospel is an expression of the attributes of God. Evangelization without theology would be proclaiming the Gospel without knowing God.
- (2) The Gospel points to God through the reconciliation in Jesus Christ. Evangelization turns man to God through faith in Jesus Christ. Evangelization without theology amounts to proclaiming the Gospel without knowing the reconciliation in Christ.

It is clear that the evangelistic message cannot explicitly dissect difficult theological problems. But it has to contain them implicitly in such way that the evangelistic message does not contradict them, and in the case of questions, the messenger (preacher) will not be found being theologically unprepared.

11 Rom. 1:1; Rom 15:16; 1 Thess 2:2; 1 Pet. 4:17;

It is the Gospel of God, inasmuch as God is its author, its interpreter, its subject: its author, as He has purposed it in His eternal decrees; its interpreter, as He Himself hath – declared it to men; its subject, because in the Gospel His sovereign perfections and purposes towards men are manifested. (HALDANE – Commentary to the Romans 1:1)

(3) The Gospel is made real to the listeners by God through the Holy Spirit. Proclaiming the Gospel is not a usual form of human communication which can be realized without the direct activation of the Gospel by the Holy Spirit. This is why the New Testament stresses the personal role of God in the proclamation of the Gospel.¹²

Now let us turn to the problem of determination of theological spheres that are important for evangelization. If we have agreed on that evangelization without theology is nonsense, then we have before us another question which results directly from the title of the lecture:

What kind of theology or which part of it is evangelistic? Is it or should it be different from the classic Christian Dogmatics? Or we can put it differently: Which part of theology is naturally and reliably leading to the genitive expression *theology of evangelization*? Or is it necessary to add anything to general Christian teaching to create theology of evangelization?

That the *whole* of Christian Dogmatics is important for evangelization we can summarize in the following thesis: *Classical conservative Christian Dogmatics does not have even one important theme that would not critically influence the evangelistic message of the church.*

If we just take a short glance at the classical Christian Dogmatics, we find in each part, themes which markedly condition and determine evangelization. (The order in which they come is various; the following order does not have any specific purpose.)

Fundamental theology – e.g. teaching about the tri-unity of God is the *condition sine qua non* for Christian evangelization. For example, the Christian Gospel cannot exist without the message about the Son of God and the Holy Spirit sent to reveal him through preaching.

Bibliology – teaching about the Bible as God’s word. How can we answer the question why we preach from the Bible and why do we place Bibles in the hands of Christians? Answer to these and similar questions are impossible without Bibliology.

Cosmology – a description of God’s creation in which we find the addressee of evangelization. Czech theologian HROMADKA named his work on creation *The Joyful Message about the Creation of the World*¹³ to express the close relationship between the two doctrines. How can we explain good God without the doctrine of *good* creation?

Anthropology – it basically gives answers to the question „who is man?“. It is obviously basic precondition of evangelistic approaches and activities. For example if we do not know the doctrine of man as *imago Dei* we lose the dignity of evangelistic enterprise.

Demonology – teaching about the origin of evil and the spiritual battle which man finds himself in. We need not have developed detailed teaching about these evil beings but how can we preach the Gospel, if we do not know they are there to oppose us?

Harmatology – the Gospel is addressed to sinners, but how can it speak to them if it has not defined the concept „sin“? Defective doctrine of sin and sinfulness affects our understanding of human plight and also the results of evangelization.

Christology – Christ is the author of salvation, and He is the true content of the Gospel.

Soteriology – salvation and the Gospel are already linked in the definition.

Pneumatology – Evangelization is only possible if it is initiated and supported by the work of the Holy Spirit. The theology of Evangelization draws attention to this reality, justifies it and interprets it.

Ecclesiology – Evangelization is realized within the church and points to the church. Evangelization without ecclesiology is like a maternity hospital without a nursery unit.

Eschatology – Classic Christian evangelization gives the answer to the question “Where do we go when we die?” and calls people to make a decision about the future world. It is unimaginable without eschatology.

It seems obvious that none of the above mentioned can be left out of the theology of evangelization. The evangelistic “digest“ of Christian Dogmatics are those doctrines that the current and specific unbeliever needs to hear the most. (Even if it is right that Christian teaching as a whole in its nature is related to evangelization it is not right to insist that it should be used explicitly and preached at one and the same time.)

This leads us to another thesis: *Evangelization demands Christian Dogmatics to be arranged in such a way that the listener is found while he is turned away from God, presented with help in Christ and called to turn to God.*

For this reason we cannot arrange the Dogmatics evangelistically once and for all time. It is obvious that it will always contain themes about *sin, Christ, and the way of salvation* roughly according to schema: illness □ physician □ cure.

The Evangelistic *presentation* (evangelistic *arrangement*) of Christian dogmatics is such an “order of doctrines“ that is best suited to address the unbeliever. Although Christian teaching is, in itself, evangelistic, even the most relevant choice of themes will not easily speak to men in need of the Gospel if it is not *presented in the spirit of the*

Gospel. It is like quality goods without quality advertising. It is reached for by those who have already shown an interest in it, or by those who come across it by chance.

Out of this comes our further thesis: *The theology of evangelization is not only concerned with the content of the message but also with the means by which the message reaches its listeners.*

The evangelistic impulse of evangelization cannot only remain in its content, but must also be in its form of presentation. Therefore the theology of evangelization has to study the compatibility of the content of the Gospel with its rendering in the forms given to it in different cultures. The present trends – de-westernization, contextualization and similar cannot be uncritically accepted and we must be very careful when we label certain elements of the Gospel as say “white man’s culture”. Now, just a few words about the relationship between evangelization and practical theology. If we restrict ourselves to naming just few disciplines of practical theology (e.g. homiletics, catechetics, pastoral counseling, missiology, liturgics...), we can immediately see that the relationship between evangelization and practical theology is quite similar to that of evangelization and dogmatics. All parts of it influence evangelization, though in different ways.

THEOLOGY FOUNDATIONAL TO EVANGELIZATION

Up till now we have spoken about the theology *in* evangelization, or as it is “used” by evangelization. Now I would like to discuss the theology that *conditions* evangelization, or as it *sets the foundations* for the evangelistic enterprise. There are various possible approaches here but it is obvious that in the given space we cannot consider all the basic themes of the theology of evangelization. The order and the circle of the themes chosen and discussed is given by the word *evangelization* itself. As the word “theology” is in first place in the title of this paper, and it is

in the nominative form, we have a tendency to use it in this conjunction as defining. In reality, of course, logic demands that the defining word should be “evangelization”, which imposes the conditions of the content of the concept “theology”.

The word “evangelization” is made up of three parts: prefix “ev-”, stem “-angeli-”, and suffix “-zation”. Each part allows a theological explanation. The prefix *eu-* defines the theology of evangelization as the *theology of joy*. The Greek prefix *eu-* comes from the neutral form of the word *eu* which means *good, nice, honest, noble*. In conjunction with the words *prassein* and *feresthaj* it means “happy” or “joyful”.¹⁴ Together with the Hebrew concept in the Old Testament which contains this idea of joy, (see above), the need for a *theology of joy* is open to us.

The Greek word *evaggelizo* bespeaks the theology of proclamation. Evangelization is the act of proclaiming initiated by an invisible God. Relationships between (1) the Sender and the message, (2) the Sender and the messenger and (3) the Sender, the messenger and the listeners demands a *theology of proclamation*.

Suffix “-(z)ation” can lead us to a *theology of cooperation* between man and God. This suffix creates noun of *verbal action*. The verb here is “evangelize” and the suffix -ation may be taken to mean repeated action and in this way also “to make it happen” - it is “the act of proclaiming the Gospel”.¹⁵ It flows from the courage to initiate proclamation, organize evangelistic event and repeat what God said. How do we dare to do this? The *theology of cooperation with God* (or being his envoys) answers the question of *in what right* and *according to which rules* someone can “organize an encounter” between men and God.

Now there are three genitive expressions that can be taken from what was

---

14 BENSELER, KAEGI., A. *Griechisch Deutsches Wörterbuch*, p. 315.

15 *The Chambers Dictionary*, p. 582.

said above: (1) Theology of joy; (2) theology of identity; (3) theology of cooperation with God.

A Theology of Joy

The Gospel as joyful message has to be presented with joy. The theology of joy is theology influenced and motivated by joy of knowing God, his works and reconciliation with God through the Gospel of Jesus Christ. The source of all joy is God. Firstly, God rejoices in his works (Ps 104:31). This divine creative joy is the foundation of all other joys in the universe. The joy we talk about during evangelization is God's joy in the return of his creation - above all man.¹⁶

The theology of joy is also *joyful theology*, or BARTH's "joyful science", which is grateful for its subject who is Emmanuel;¹⁷ it is joy that comes from the knowledge of God and his Word. It is a theology of jubilation and celebration of God for His work in Jesus Christ.

The Old Testament links the very notion of *life* with joy. *Life* is not simply having existence, but it is well-being, health and joy. "Life is the ability to exercise all one's vital power to the fullest; death is the opposite. The verb *chájá* (to live) involves the ability to have life somewhere on the scale between the fullest enjoyment of all the powers of one's being, with health and prosperity on the one hand and descent into trouble, sickness, and death on the other."¹⁸

The theology of joy answers the question which the psalmist was given "Who can show us any good?" (Ps 4:6) His answer is wrapped up in poetry: "Let the light of your face shine upon us, O LORD. You have filled my heart with greater joy than when their grain and new wine abound..." (NIV). Surely this is the goal of evangelization – making "his

---

16 Luke 15:7

17 BARTH, K. *Church Dogmatics*, p.183.

18 TWOT 1/279-280

light shine in our hearts to give us the light of the knowledge of the glory of God in the face of Christ.” (2 Cor 4:6, NIV)

Joy is the basic element of Christianity, the Gospel, and the aim of Christian work. To quote just two of the Evangelical revivalists: WESLEY wrote that the basic feature of Christianity is joy¹⁹ and he characterized this joy as the kind of joy only found in Christianity.²⁰ And EDWARDS presents joy as one of the marks of true religion, and quotes 1 Pet. 1:8. Paul in 2 Cor. 1:24 indicates that the motive for his work is the joy of his listeners.

When we talk about good news and evangelization linked with joyful acceptance of the message, we are not only interested in the joy arising from the acceptance of the good news, but also in the theological *reason* of the *legitimacy* of this joy, the right for joy to exist in a world full of pain, poverty and need. Joy which is linked with the good message of the Gospel is above all joy of salvation, therefore it is *individual*, but the theology of joy has to see a fuller and more complex joy in the presence of many perplexing questions than “just” personal benefits of being saved.

To accomplish this, theology of joy must build on at least three theological truths: (1) God’s abundance; (2) God’s care and (3) God’s future.

---

19 WESLEY, J. *Notes on the Bible*: Matt 4:23 - the Gospel of the the kingdom: The Gospel, that is, the joyous message is the proper name of our religion - as will be amply verified in all who earnestly and perseveringly embrace it.

20 WESLEY, J. *Works V*. p.142: First, that this is not a natural joy. It does not rise from any natural cause: Not from any sudden flow of spirits. This may give a transient start of joy; but the Christian rejoiceth always. It cannot be owing to bodily health or ease; to strength and soundness of constitution: For it is equally strong in sickness and pain; yea, perhaps far stronger than before.

God's abundance

Everyday life in the face of limited resources leads to cares and anxieties. This necessarily teaches us to think economically – to count, to save, to choose priorities. This way of thinking is an expression of the fact that there is scarcity of resources, which is part of our earthly existence.²¹ If we wanted to describe the theology of joy against the background of this “scarcity thinking”, we would say that *it is the study and reception of God's abundant resources*. This theology, of course, cannot only take into consideration earthly resources. The concept of “richness” (*ploutos* – sufficiency, abundance, luxury) is clearly linked with the preaching of the Gospel.²² In the letter to the Romans chapter 5, the apostle repeats four times the words “how much more!” The salvation of man is not achieved by our hard work or by using up the last resources. God has more than enough of grace and Jesus Christ's sacrifice is more than sufficient for all the sins of the world. Evangelization has to become the theological knowledge of this *superabundance* of God's resources for the salvation and preservation of man.

God's personal care

God's care for man was most extravagantly expressed in Jesus Christ. His eternal existence, earthly life, death and resurrection are the central witnesses of the Gospel. This gift is indescribable (2Cor 9:15). God's care for us carries on from eternal interest in our life (salvation in Christ) to the details of everyday life. God's care is reflected in Jesus' appeal of “Do not worry!” (Matt. 6:25), or in the apostles' assurance “Cast all your anxiety on him because he cares for you.” (1 Pet. 5:7,

---

21 “Economy is, in essence, the study and practise of assigning scarce resources to various purposes”. C. BEISNER, E. C. *Prosperity and Poverty*, p.xii.

22 “riches of his kindness” (Rom. 2:4), “riches of his glory” (Rom. 9:23), “richly blesses all” (Rom. 10:12), “riches of his glorious inheritance” (Eph. 1:18), “the unsearchable riches of Christ” (Eph. 3:8 – all NIV)

NIV). God's reign in the world, his providence means God's working for the good of every believer who loves God (Rom. 8:28). How to fit suffering, failure, illness and other sorrows into God's care is notoriously a difficult task. In spite of this the eyes of faith are able to see God's hand in the midst of the greatest sufferings of personal life (Job) and historical cataclysms (Daniel).

Specific problems how to understand (not *explain* in the full sense) God's management of the world are put to theology by stochastic processes as studied in physics. If however theology gives up in this field it gives up on God. **God who is not everywhere is not anywhere.** God who does not reign over everything does not reign over anything. For the theology of joy, here is the argument to leave worries behind not in a cheap and easy but essential way.

God's future

In the New Testament hope for the future is linked with joy (Rom. 12:12). The future has already started with the preaching of the Gospel - the last times have started (Acts 2:17), the earnest²³ guaranteeing the inheritance of the future is the Holy Spirit, who is often linked in the New Testament with joy²⁴ and the appearance of a joyous future.

However, much the care of the present and future earth might be in the forefront of our attention, (and the situation in the world is pushing us towards it more and more), the theology of joy cannot build upon the quality of life (even spiritual life), within the human history. Its gaze is towards the unseen things which are eternal (2 Cor. 4:18). Evangelization has to lean upon the biblical claims about seeing God (Matt. 5:8), being

---

23 2 Cor. 1:22; 2 Cor. 5:5; Eph. 1:14.

24 Acts 13:52; Rom. 14:17; 1 Thess. 1:6.

with Christ (Phil. 1:23), and following the Lamb (Rev. 14:4). If similar statements seem naïve to the modern man or he takes them as an escapism from reality, he cannot expect from the Gospel the joy which it offers.

Theology of Identity

A theology of evangelization must clarify the problem of identity²⁵ of the messenger, his relationship to God and the addressee of the message. Maybe the most important today is the position of the messenger (preacher, evangelist) – how does he dare to speak in the name of God? Is it possible to claim what the apostle said about himself and his co-workers: “We are therefore Christ’s ambassadors, as though God were making his appeal through us. We implore you on Christ’s behalf...” (2 Cor. 5:20, NIV).

BRUNNER says that the crisis of the church is most likely in the crisis of preaching: “...the very phenomenon of preaching as such is strange and even from the outset uncongenial to the contemporary independent-minded and therefore critical man...”²⁶ John STOTT doesn’t see this problem of preaching only outside of the church (in an anti-authoritative stance of the modern man and the cybernetic revolution), but also in the church, and that in the loss of faith in the Gospel.²⁷

This poses even more serious problem for evangelization because the very existence of church is defined in it. “Preaching...is the peculiar task of the Church. The Church is not one of a number of agencies ... The Church is a special and a specialist institution and this is a work that

---

25 The word *identity* is used here in the sense of “the distinguishing character or personality of an individual” (*The New Penguin English Dictionary*, p. 568), not in the sense of “being a specified person” (*The Concise Oxford Dictionary*, p. 495).

26 BRUNNER, E. *The Christian Doctrine of the Church, Faith and the Consummation*, p. 100.

27 STOTT, J. *I Believe in Preaching*, p.83.

she alone can perform.”²⁸ If the church is not sure about proclamation, it loses her very reason for existence.

These facts, when placed side by side, point to the absolute need for a theology of identity of the evangelist that will be foundational to his/her right to speak in the name of God to men.

The theology of messenger’s identity is a theology of relationship between the sender and the validity of the message. We can begin with the importance of relationship between God and his Word that is at the basis of this identity. In this sense Jesus identified drinking of his blood and eating his body with listening to his words (John 6:61) – the attitude to his words meant the attitude to his person. Psalm 138:2 compares God’s Word with God’s name.²⁹ These and similar parts of Scripture show the *functional identity*³⁰ of the *person of God* and the *Word of God*. In this sense apostle says “The word is near you; it is in your mouth and in your heart” (Rom. 10:8, NIV) – i.e. you can meet God in his Word. The theology of messenger’s identity begins with the reliance on the Word which is present in the words of his message. The “dimensions” of this Word can be guessed at in the naming of the Son of God *Logos* (John 1:1). Even though we can misunderstand (in the end who can understand it well?), the inspiration of the Bible and the relationship between God’s word and the preaching of the church or God’s word and talking to people, we can never have enough respect for the Word of God, however, we come to understand it. *The theology of words (explained and proclaimed) has at the same time to be theology of the Word (exalted and obeyed).*

This *functional identity* is always making the Gospel fresh and real *news*. Evangelization is not just a report of historical events; it is an

---

28 LLOYD-JONES, D. M. *Preaching and Preachers*, p.32.

29 “You have exalted above all things your name and your word” – NIV; but LXX and Jerusalem Bible: “your promise is even greater than your fame”.

30 By *functional identity* I mean such relationship, where contact with one entity has the same character as the contact with the other.

encounter in the present time. This is why the theology of evangelization has to include the theology of man meeting with God in the Word of the Gospel. Even today the Gospel must resound with the words: “The Kingdom of heaven is near” (Matt. 3:2, 4:17, 10:7) – otherwise we are only left to fall into the two thousand year abyss between the bygone culture of Palestine under the Romans and today’s world.

The preacher of the Gospel is standing in Christ’s’ place. Abuse of this kind of doctrine is possible – from individual representations of Christ in the church hierarchy to all the way to a kind of charismatic *guru*. In spite of all this, losing this *functional identity* between the sender and the messenger leads to the loss of the authority of preaching.

The theology of the addressee’s identity answers the question “who is the contemporary listener of the Gospel”, or simply “who is contemporary man”? BARTH addresses the problem of “modern man” with the words: “The solemn seriousness, in which we anxiously affirm that we are taking man seriously confirming him in his independence, is not serious at all, but an empty masquerade. We do not take him seriously in this way. We make a fool of him. Both for the sake of its object and for the sake of the true and only salvation of man, the proclamation of faith and the Church must start out in all strictness from the fact that there is no independent man as such.”³¹ This simply means that the culture or the preferences and prejudices of the receivers must not determine the content of the message but rather the Gospel has to address these preferences and prejudices changing them, if necessary. Creating interest and the right questions in the listeners is also a result of the message of the Gospel. The Gospel not only satisfies spiritual hunger but also makes people hungry.

A Theology of Courage

The theology of working with God is the theology of *obedience* and the theology of *courage*. “Evangelization is man’s work, but the giving of faith is God’s.”³² The courage to work together with God comes out of the sense of calling, and knowing God’s faithfulness – Rom. 10:15; Luke 11:8). The fear of misusing the awareness being called by God is often so great that it hinders usefulness and leaves us with the overcautious attitude to our position as heralds of the message from God and the result of this attitude is presenting all of God’s commands with words like “maybe”, “I guess it is so”, or “possibly”. The theology of evangelization has to give the evangelist doctrinal certainty and assurance that God calls *man* to speak to *man* in the name of *God*, and that God has called him (the evangelist) to do just that. This is not so because of his intrinsic qualities, but it is the grace and mercy of God.

Similarly it has to contain the teaching of *God’s faithfulness* to his Word. The courage to work together with God can only be there, where there is assurance that God always fulfills his part of the work. The courage to confront man in his sin is becoming rarer among the learned theologians today. PACKER says: “If you are not... seeking to bring about conversions, you are not evangelizing...” or “The message begins with information and ends with an invitation.”³³ To confront someone who is an intolerant advocate of tolerance, a totalitarian fanatic of pluralism, and who is absolutely convinced of the relativity of all truths is, it would seem, an ever more difficult task. But it is a difficulty that is not only rational putting the question of how to communicate, but also emotional – how to confront. In spite of this the theology of evangelization cannot, with the so called *humility*, doubt the uniqueness and exclusiveness of its subject and listen to man more closely than to God.

---

32 PACKER, J. I. *Evangelization and the Sovereignty of God*, p. 40.

33 PACKER, J. I. *Evangelization and the Sovereignty of God*, p. 41, 92.

The theology of evangelization must not ever forget that proclaiming the Gospel is, at the same time, judgment on the man who rejects it. (John 3:18). This courage can only be based on God's love to man, who did everything to prevent the judgment from taking place. The theology of cooperation with God must teach the evangelist what is God's love like – that it is unconditional but at the same time it does not admit resistance.

Finally, speaking about the theology of courage we need to say that trust in God's working through his Word has to be expressed in the pastoral affirmation of those who repent and meet God during an evangelistic event. New Christians are to a great extent formed by the words which they hear at that moment, as the experience tells. Evangelization does not end with the conversion and counting the "those who made decision". The Gospel continues to speak to the believer as he/she grows and has doubts, as he works in church and in the world, and gets to know God. The theology of cooperation with God has to continue in evangelization in the same way that the work of the apostle Paul continued, who wrote letters that are full of theological teaching. The Gospel is not just good news about entering the Kingdom of God but about the life in it.

Conclusion

Theology far from being impractical or hindering evangelization is its only content and true foundation. The three themes of the theology of evangelization – joy, messenger's and addressee identity, and courage – are, in my opinion, key to a successful preaching of the Gospel in our times.

Bibliography

- The New Penguin English Dictionary*. London : Penguin, 1986.
- BARTH, K. *Church Dogmatics*. Edinburgh : T&T Clark, 1994.
- BARTH, K. *Uvedení do evangelické teologie*. Praha : Kalich, 1988.
- BAUER, W. *Wörterbuch zum Neuen Testament*. Berlin : Töppelmann, 1952.
- BEISNER, E. C. *Prosperity and Poverty*. Westchester : Crossway Books, 1988.
- BENSELER, KAEGI, A. *Griechisch Deutsches Wörterbuch*. Leipzig : B.G. Teubner Verlagsgesellschaft, 1962.
- BRUNNER, E. *The Christian Doctrine of the Church, Faith and the Consummation*. Philadelphia : The Westminster Press, 1962.
- ELWELL, W. A. (ed.) *Evangelical Dictionary of Theology*. Grand Rapids : Baker Book House, 1989.
- ERICKSON, M. J. *Christian Theology*. Grand Rapids : Baker Book House, 1994.
- HALDANE, R. *Epistle to the Romans*. Albany : AGES Software; 1997.
- HARRIS, R. L., ARCHER, G. L., WALTKE, B. K. *Theological Wordbook of the Old Testament (TWOT)*. Chicago : Moody Press, 1980.
- HROMÁDKA, J. *Evangelium o ceste za člověkem*. Praha : Kalich, 1986.

- LLOYD-JONES, D. M. *Preaching and Preachers*. London : Hodder & Stoughton, 1988.
- MISKOTTE, K. *When the Gods are Silent*. New York : Harper and Row, 1967,
- PACKER, J. I. *Evangelization and the Sovereignty of God*. Downers Grove : IVP, 1961.
- SCHWARZ, C. (ed.) *The Chambers Dictionary*. Edinburgh : Larousse, 1994.
- STOTT, J. *I Believe in Preaching*. London : 1982.
- SYKES, J. B. (ed.) *The Concise Oxford Dictionary* (seventh edition). Oxford : Clarendon Press, 1983.
- THAYER, J. H. *Greek-English Lexicon of the New Testament*. Nashville : Broadman Press, 1977.
- WESLEY, J. *Notes on the Bible*. Albany : AGES Software; 1997.

Mr Sergej Beuk,
Asistent - predavač,
Protestantski Teološki Fakultet
u Novom Sadu

UDK 37.015:241
Originalni naučni rad
Primljeno: 23.10.2008

Dete i molitva - Prilog teoriji hrišćanske pedagogije

Rezime

U ovom radu, autor je želeo da podvuče i naglasi teorijske odnose i veze između sekularne i hrišćanske pedagogije, koja je u našoj sredini nedovoljno istražena oblast. Savremena hrišćanska pedagogija svoj akademski put započinje svetopisamskim naukom ali i nastavlja putevima koje su utabale nauke i naučne discipline kao što su psihologija ličnosti, razvojna psihologija, pedagoška psihologija, opšta pedagogija, didaktika i mnoge druge. Za hrišćanske pedagoge, Hrist je antropološki cilj ali zanemarivanje naučno – istraživačkih rezultata neminovno vodi do dogmatizovanja i doktrinarnog zastranjivanja, kako hrišćanskih vaspitača, tako i hrišćanske pedagogije u celini. Autor podvlači da je upravo molitva ona disciplina uma koja ima dvostruko vaspitno dejstvo: slobodu izražavanja potreba kroz specifičnu vrstu komunikacije i molitveno usmeravanje, od strane roditelja i vaspitača, ka ovladavanju novim sposobnostima i navikama deteta. Crkva danas ima zadatak da vaspitava mlade u aktuelnoj sadašnjici, razumevajući njihove potrebe i stremljenja, što često nije nimalo lak zadatak.

Ključne reči: Dete, molitva, Hrist, Crkva, razvojnost, hrišćanska pedagogija

Hrišćansko vaspitanje i obrazovanje, kroz svoju metodološko – metodsku sveukupnost, ima za cilj proučavanje, formiranje i kreiranje pedagoških postupaka kojim dete neće isključivo sticati znaja, veštine i navike, već će biti osposobljeno da u etičkom, estetičkom i teološkom smislu živi na temeljima biblijskog vaspitnog nauka. Sekularna ali i hrišćanska pedagogija razumeju vaspitanje kao “specifičan međuljudski odnos, zasnovan na komunikaciji kojom se želi ostvariti određeni uticaj jednih ličnosti na druge”¹, ali samo hrišćanska pedagogija daje uvid u mogućnosti temeljne spoznaje bogolikosti, kroz Isusa Hrista, poštujući sve specifičnosti uzrasta kome se obraća, a koje definiše razvojna psihologija. Njen neposredni cilj je da planski utiče na formiranje ljudskog bića kao “nove stvari” (2 Kor. 5,17, Gal. 6,15, Ef. 2,10), koja jeste “nov život” (Rim. 6,4) a po Božjoj milosti (Tit. 3, 5, 1 Pet. 1, 3). Dalje, sekularna i hrišćanska pedagogija postoje zarad svestranog razvoja ljudskih potencija (kognitivnih, konativnih i afektivnih), no hrišćanska pedagogija ide više koraka napred; ona ima garanta u Svetom Duhu (Jv. 15,26, 1 Jv. 5,6) kroz obećanog Spasitelja koji je Isus Hrist (Lk. 2,11, 2 Kor. 1,20). Na kraju, obe posmatraju ljudsko biće kao kokreatora određenog socijalnog prostora koji je u kontinuiranoj akceleraciji kulturnih identiteta, ali hrišćanska pedagogija svet tumači kao polje potencionalnosti volje Oca kroz koga stvoreno jeste “vinograd” (Jv. 15, 1), *terra sacra* koja se oplođuje kroz svedočanstvo i misiju.

Temelji hrišćanske pedagogije

Izgonom iz Raja, ljudsko biće započinje svoju istoričku rolu koju karakteriše nemogućnost da se u potpunosti spozna odnos između Tvorca i stvari. Međutim, fundamentalni preokret nastupa dolaskom Isusa Hrista, Iskupitelja i Obnovitelja, koji je, kroz žrtvu, ovenčao put (Mt. 11, 10) našega spasenja. Hristos jeste punktuerno određenje egzistencije i zato hrišćanska pedagogija ima zadatak “da pokaže i da neguje *verovanje kao život*.”² Takođe, pojedinac postoji samo kroz koegzistenciju, kooperaciju i interakciju sa svetom koji ga okružuje jer “pravilan socijalni razvoj

1 Potkonjak, N., Opšta pedagogija, (Učiteljski fakultet, Beograd, 1996:24)

2 Lehotsky, R., Hrišćansko obrazovanje, (BBC “Logos”, Novi Sad, 1997:11)

zavisi od socijalne okoline”³ a takvu okolinu obezbeđuje Crkva kojoj je glava Isus Hrist (Ef. 1, 22). Ona poučava življenje, uzrastanje deteta do zrele ljudske jedinke koja, kroz slobodu volje, može izabrati svoj individualni model ponašanja koji će imati tu snagu da se kontinuirano preobražava ka Bogočovku kao svemodelu.

Hrišćanska pedagogija i sociologija obrazovanja

Ako pod vaspitanjem, prvenstveno, podrazumevamo, “sveukupnost uticaja na izgrađivanje i formiranje ličnosti u skladu sa postavljenim ciljevima,”⁴ a takve uticaje vrše porodica, društvene grupe, organizacije i institucije postavlja se pitanje koji je prvi korak hrišćanske pedagogije u smeru razvoja ličnosti deteta? Mnogi autori, čije mišljenje delim, smatraju socijalizaciju kao prvo, početno slovo u razvoju i razumevanju abecede života kojim dete počinje da se samotumači. Socijalizacija “jeste formiranje ličnosti kao nosioca dispozicionih svojstava značajnih za određenu društvenu zajednicu i jedinke koje žive u toj zajednici ali i formiranje ličnosti kao univerzalnog i najobuhvatnijeg sistema psihičkih pojava.”⁵ Crkva mora, kroz naučno ustrojen sistem, da pedagogiju i didaktiku prilagodi i involvira u osnovne faze procesa socijalizacije ako želi trajan uticaj na dete.

Etape socijalnog razvoja

Osnovne etape u procesu socijalizacije su: (1) Primarna socijalizacija, koja se odvija u porodičnom krugu a ogleda se kroz razgovor, igru i zajedničke dužnosti ukućana, može biti istkana od porodične molitve pred obed ili spavanje, od prepričavanja biblijskih motiva, igre asocijacija itd. Identifikacija kao socijalno psihološki mehanizam kod deteta je izuzetno izražena, tako da uvek treba imati na umu da otac i majka predstavljaju nukleus na kome se temelji hrišćansko vaspitanje. (2) Sekundarna socijalizacija odnosi se, prvenstveno,

3 Smiljanić, V. i Toličić, I., Dečja psihologija, (Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1990:84)

4 Milovanović, R. i Damnjanović, P., Osnovi andragogije, (Policijska akademija, Beograd, 1996:3)

5 Ivković, M., Sociologija obrazovanja 1, (Filozofski fakultet u Nišu, Niš, 2003:95)

na školu kao instituciju u kojoj nastava ali i učenički kolektiv uvode dete ka sve kompleksnijim oblicima socijalnosti. Hrišćanska Crkva, kroz osnovnoškolsku pedagogiju, morala bi da istrajava na profilaksiji spiritualnih vrednosti i ciljeva, pedagogizaciji atmosfere neophodne za školsko postignuće, individualizaciji nastave kroz koju “ ... pojedinac realno sagledava koliko je postigao i kakav je njegov rezultat u odnosu na postignuća drugih učenika”⁶ i kontrolno – savetodavni vaspitni rad. Školski savetnik – pedagog jeste osoba uvek spremna da na najbolji mogući način pruži podršku detetu koje postavlja pitanja iz najširih životnih oblasti. Savet i molitva, čime se ostvaruje blizak odnos pedagoga i učenika, mogu biti uspešni među – stadijumi dalje kultivacije i personalizacije ličnosti deteta. (3) Adolescencijska socijalizacija je veoma turbulentan proces, koji karakteriše odbijanje roditeljskog autoriteta i nalaženje uzora van zajednice kojoj dete pripada (glumci, pevači, sportisti ali i ljudi sa socijalnih margina). Crkva mora odlučno zauzeti komunikološko polje kroz školske i van – školske aktivnosti, pomažući detetu da samostalno pronađe Sveuzora – Hrista. Molitva, prateći razvojne stadijume pojedinca, jeste sveobuhvatan agens socijalizacije ali i pedagoško – psihološki instrument kojim se dete identifikuje sa egzistirajućom okolinom. (4) Socijalizacija tokom odrastanja jeste kontinuirani proces u kojem pojedinac ima zadatak “... da otkrije one karakteristike i interpretacije koje su vremenski, relativno stabilne”⁷, prevazilazeći moguće ograničenosti sredine i utemeljujući etičke premise. Ona se, i dalje, najbolje odražava preko obrazovanja koje ide u pravcu” permanentnog učenja, istaknutog interesovanja za profesionalnom edukacijom i treningom.”⁸ Crkva, u životu pojedinca, može zauzeti centralno mesto, a molitva predstavlja vezivno tkivo između želja, nada i potreba.

6   Vilotijević, M., Didaktika 3, (Učiteljski fakultet, Beograd, 2000 : 199)

7   Oljača, M., Self koncept i razvoj, (Filozofski fakultet Novi Sad, Novi Sad, 1996: 18)

8   Jarvis, P., The effects of globalisation on adult education in the United Kingdom, (Institut za pedagogiju i andragogiju filozofskog fakulteta u Beogradu, Beograd, 1997: 35)

Ličnost pedagoga kao *Imitatio Christi*

Hrišćanska pedagogija i didaktika nezamislive su bez pedagoga – nastavnika čiji ličnosni izraz jeste “... čvrsto integrisan, stabilan i kompleksan psihički sklop osobina, koji određuje karakteristično i dosledno ponašanje individue.”⁹ Sa svoje strane, sekularna pedagogija pruža naučni pristup ličnosti nastavnika – savetnika kroz *pedeutologiju*, pedagošku disciplinu “ koja se bavi izučavanjem ličnosti nastavnika kao vaspitača”¹⁰ i koja predstavlja emocionalno – motivacijski most između onoga što se uči i onoga ko informacije prima. Uz sve navedeno, hrišćansko vaspitanje i obrazovanje smatra krucijalnim individualnost nastavnika kao, ne samo onog koji odabira didaktička sredstva i metode, već neposredno daje primer ispravnosti cilja pedagoške delatnosti. Savetnik podučavanje započinje molitvom, tražeći blagoslov Sv. Duha, za rad koji će uslediti. On je živo svedočenje duhovne budnosti i svakodnevni primer jevanđeoske istine. Od ispravnog poimanja verskog uzdizanja i razvoja deteta zavise vrste i kvalitet pristupa hrišćanskom obrazovanju.

Metode hrišćanske pedagogije i molitva kao njen instrument

Profesor Rut Lehotski u svojoj knjizi “Hrišćansko obrazovanje” navodi nekoliko različitih pedagoških pristupa kojima se jevanđeoska poruka može preneti detetu. Smatram da je integrativni deo svakog od njih upravo molitva, kao vezivno tkivo koje je u službi boljeg prenošenja svekolikog znanja u komunikacijskom lancu na relaciji učitelj – dete.

Verska instrukcija

Bazični pristup u okviru verskog vaspitanja i obrazovanja jeste verska instrukcija, čiji je cilj prenošenje hrišćanskog verovanja, tradicije i prakse, koja se odvija kroz grupnu i individualnu molitvu. Pedagoški

9 Trebješanin, Ž., Rečnik psihologije, (Stubovi kulture, Beograd, 2001: 249)

10 Pedagoški leksikon, (Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1996: 366)

pristup može biti frontalan i individualan dok obrazovni program sadrži didaktičke elemente klasičnog školskog poučavanja u kome je pedagog – učitelj primarni organizator nastave.

Zajedništvo vere

Jedan od najvažnijih aspekata duhovne arhitektonike Crkve jeste utvrđivanje zajedništva, sabornosti u veri, čija se pedagoška celovitost ostvaruje kroz naučavanje življenja u Hristu. Instrument povezivanja deteta sa užom i širom socijalnom okolinom, koje se izražava u i kroz Crkvu, jeste molitvena praksa. Učitelj ima jedan cilj: kako da dete postane vernik.

Spiritualni razvoj

Ovaj pedagoški metod priprema dete za nastupajuće doba duhovne punine. Pedagog je aktivni savetodavac ali i medijator, dok je dete u neprekidnoj spiritualnoj promeni, kako na psihičkom tako i na fizičkom planu. Tokom ovakvog načina razvoja dete urasta u zajednicu crkve a moljenje može biti duže, sveobuhvatnije i određenije.

Oslobođenje

Oslobođenje kao pristup usmerava dete ka ličnosti već dovoljno oformljenoj da pruža pomoć u okviru svoje zajednice onima kojima je ona potrebna. Ono postaje aktivni graditelj u istom poslu u kome se nalazi i njegov učitelj. Teži se utvrđivanju životnog stila i potvrđivanju sistema vrednosti, pa se molitva unutar verujućeg konstituiše kao svakodnevna potreba.

Tumačenje

Hrišćanska Crkva i škola kroz navedeni metod rade na prožimajućem povezivanju savremenog načina života i religijske stvarnosti, oblastima u kojima dete paralelno egzistira. Učitelj – pedagog je saputnik i sabesednik; onaj koji poznaje životne epizode i

koji ima odgovor na novonastala pitanja. Pedagog i dete mole, zajedno i samostalno, svedočeći o povezanosti između verovanja i Božanskog prisustva u sadašnjosti.

Programiranje pedagoškog rada i molitvenost

Svaka obrazovno - vaspitna aktivnost, u školi ili van nje, mora biti planirana i programirana tako da se uspešno mogu ostvariti pedagoški ciljevi i zadaci. Programiranje rada verskih i sekularnih škola "... predstavlja takvu selekciju i konkretizaciju sadržaja, sredstava, oblika, metoda rada, predviđanja i utvrđivanja vremena i nosilaca pojedinih programskih zadataka, koje obezbeđuje da se u datim vremenskim okvirima kvalitetnije realizuje veći broj zadataka i da se postignu bolji vaspitno – obrazovni efekti"¹¹ kome je svrha znanje kao "pouzdana reprezentacija ili *mapa* stvarnosti."¹² Međutim, hrišćanska pedagogija i didaktika postoje samo kroz hristocentrično dvostruki totalitet: i znanje ali i verovanje, i informacija ali i moralno uzdizanje. Bez obe komponente nema pravilnog razvoja! Molitva, sa svoje strane, jeste aksijalna meta - prostor spoznaje: ona je i prozor apsolutnog sada do u večnost i reverberativnost Večnog u sadašnjosti. No, šta je, zapravo molitva?

Molitva je "Uvođenje uma Bogu"

Ove reči Jovana Damaskina i danas snažno odjekuju u svesti hrišćana ma kojoj Crkvi pripadali. Ali, ako želimo da ovu misao donekle proširimo, rekao bih da molitva neizostavno mora uključivati stvarnost dijaloga sa Bogom i permanentnost zajedničarenja Boga i ljudi. Još preciznije rečeno, "... upražnjavanje molitve predpostavlja Božije prisustvo u čovekovom iskustvu i njegovo lično obraćanje pojedincu"¹³ kroz koju se, ne samo traži, već i ispoveda vera. Mnogi teolozi izdvajaju posebne oblike moljenja: molitve slavljenja, molitve blagodarnosti,

11 Mandić, P. i Vilotijević M., Programiranje rada škole, (IP "Svjetlost" – Zavod za udžbenike, Sarajevo, 1976 : 20)

12 Ristić Ž., O istraživanju metodu i znanju, (Institut za pedagoška istraživanja, Beograd, 1995 : 30)

13 Enciklopedija živih religija, (Nolit, Beograd, 1990 : 472)

molitve ispovedanja, molitve zahvalnosti, molitve prizivanja i posredničke molitve. Ovakva podela pomalo je kruta jer ne uzima potpuno u obzir ljudsko biće kao ono koje je u stalnom emocionalno – duhovnom previranju ali ma šta pojedinac osećao, želeo ili očekivao, molitva je uvek prisutna kao vodič do spoznaje Božanske milosti.

Isus je Učitelj molitve

Isus Hrist kroz svoju iskupiteljsku misiju podučava svoje učenike molitvi. Ona se u Svetom pismu Novog zaveta, kao termin koji označava zajedništvo sa Gospodom, pojavljuje 71 put, a sam Spasitelj kroz molitvu “Oče naš” (Mt. 6, 9, Lk. 11, 2) daje nam tačne instrukcije koje pružaju temelj lične bogoslužbenosti. Postavljajući osnovu živuće povezanosti između verujuće individue i Boga, Isus Hrist, ovaploćujući princip učenja, kao način prenošenja znanja, ukorenjuje molitvu u kojoj je njegovo ime za pojedinca i grupu štit vere i simbol kojim se pobeđuje. Realnost Hristovog naukovanja molitve ogleda se kroz “traženje i primanje; traženje sve dok se ne primi blagoslov, dok se ne dobiju uverenja da Bog čuje i dok se ne doživi da je Njegova sveta prisutnost tu.”¹⁴ Crkva, uvodeći mlade u veru, ostvaruje plan Sina koji je došao zbog svakog, pojedinog ljudskog bića dok detinjstvo predstavlja koren na kome raste rajsko drvo puno plodova iskupljenja.

Molitvenost kroz razvojni identitet deteta

Preobraženje vaspitanjem svakog ljudskog bića počinje prvim danom, prvim dahom njegovog života na Zemlji. Vaspitavanje verom i kroz veru jeste poseban, celoživotni proces u kome znanje mora ustupiti mesto empiriji a ljubav prema svemu stvorenom katehetskome promišljanju. Dete se može razviti u zrelu, Hristom inspirisanu jedinku, samo ako se ispunjava sledeći uslov: roditeljski par mora biti okrenut Bogu rečju i delom, sa molitvom kao oruđem vere. Tako opremljeni, odrasli smeju računati na izvesnost milosti i spokoja za sebe i dete koje pravi svoje prve korake ka ustalalaljoj pučini života.

Dete u dobi od rođenja do 3. godine

Nakon prvog plača, prvog znaka kojim dete sebe oglašava, postepeno se uspostavlja biološko – psihološki ekvilibrijum koji je rađanjem bio narušen dok svaki novi mesec života otvara mališana ka utiscima iz spoljne sredine. Pred kraj prve godine pa sve do treće dete istražuje oblike iz svoje okoline i prepoznaje najbliže članove porodice. “Objektivna usmerenost ovog razdoblja očituje se radosnim i ekspanzivnim mirom.”¹⁵ Opisanu fazu zamenjuje oko treće godine uzburkanost otkrića jastva; kinestetički napredak je u ekspanziji a dodir sa poznatim i zabavnim objektima, kojima dete svakodnevno manipuliše, izaziva pozitivnu emocionalnu napetost. Reč, odnosno govor, prouzrokuje novu vrstu interesovanja za živi svet kome se dete sve češće obraća a inteligencija i ljubav se sve više prepoznaju kao elementarijum kojim se fundira ličnost.

Pozicioniranje majke

U najranijoj fazi detinjstva porodični dom mora biti “najvažnija vaspitna sredina” dok roditelji počinju da ostvaruju saradnju “sa brojnim društvenim institucijama koje se brinu o zdravlju, vaspitanju i obrazovanju”¹⁶ pri čemu je majka najvažnija figura u procesu vaspitanja. Ona zadovoljava primarne životne potrebe ali i pruža sigurnost, toplinu i razumevanje. Majka u tom dobu predstavlja osovinu formiranja budućeg moralnog bića deteta.

Molitva najmlađih

U pogledu verskog usmeravanja deteta majka je takođe centralna ličnost, od koje prvi put čuje reči kao što su Bog, dobrota, ljubav... Iako detetu u prvoj ili drugoj godini takvi pojmovi malo znače, ono počinje da se navikava na specijalan odnos koji roditelji imaju prema pomenutim pojmovima; majka i otac mole za dete i ono, vrlo rano, shvata da je Bog

15 Colomb, J., Kateheza životnih dobi, (Salezijanski provincijalat, Zagreb, 1981 : 25)

16 Kamenov, E., Predškolska pedagogija, (Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1987 : 78)

nešto važno, nešto neizostavno. Međutim, kako se Bogu obratiti, šta Mu reći? Molitva deteta između druge i treće godine prvenstveno mora biti kratka i sažeta, uz naglašenu važnost poruke koja mora biti odraz dečije svakodnevnice. Roditelji i dete mogu moliti na sledeći način: "Veliki Bože, tvoja te Vesna voli."¹⁷ Dete mora stići do poverenja sa Bogom, kome sme poveriti svoje male tajne. Gospod postaje prijatelj; On bdi, voli i razume dete koje uzvraća najbolje što ume. Spoljna forma molitve ne sme biti rigidna, bez specijalnih gestova ili prevelikih fizičkih zahteva. Dete ovoga doba je spontano i živo, uvek spremno za igru i istraživanje, tako da molitva mora biti ugodna, da bi dete, kroz prirodnost ponašanja, moglo da uživa. Podržimo mališana ako, dok moli, tapše, smeje se ili skače, jer smisao molitve nije u pokornosti već u ljubavi. Kada govorimo o vremenu kada dete moli, smatram da je veče, odnosno odlazak na spavanje, najbolji trenutak za molitvu i razmišljanje. Povremene molitve uz porodični ručak jesu snažan kohezioni faktor, jer članovi dele istu tajnu, isti cilj, a to je milost Božja. Život molitve jednog zravog deteta ogleda se u nenametnutom načinu ispoljavanja vere od strane roditelja ali uz svakodnevnu svest istih da razvoj svih ljudskih vrednosti zavisi od kvaliteta verskog života odraslih koji se manifestuje kroz jasnu moralnu čistotu i delovanje. Molitva prijanja uz dete; ona je adaptibilna u načinu ali čvrsta u poruci.

Dete u dobi od 3. do 6. godine

Ovaj životni ciklus označen je prvom krizom identiteta koja se ogleda kroz protivljenje okolini i ekspanziji "ja" nametanjem volje i menjanjem oblika ponašanja. Psihološka potreba da se biva u centru sveta već je evidentna a težnja za potpunim ovladavanjem telom govori o neminovnom osamostaljivanju koja će, u jednom trenutku, dovesti do puberteta. Kroz ovu fazu izgrađuje se svesnost, govor je već jasan i razgovetan, duševne snage se uobličuju. Misao je, još uvek, veoma subjektivna a savest zavisi isključivo od savesti roditelja i vaspitača.

Uloga roditelja

Pored predškolskih vaspitnih ustanova, roditelji su, i dalje, glavni pedagozi i savetnici koji poznaju i tumače sve jasniju stvarnost kojoj se dete divi. Otac postaje sve važniji - samostalnost, borbenost, autonomnost imanentne su očevoj figuri, dok na moralno vaspitanje utiču oba roditelja. Oni podučavaju dete saradnji i kooperaciji s drugima razvijajući altruizam i humani odnos naspram živuće okoline. Za roditeljski par, u savremenom post – industrijskom društvu, veoma je važno povezivanje sa mnogobrojnim institucijama koja vode brigu o zdravlju i razvoju dece a Crkva, sa svoje strane, kroz ustanove predškolskog tipa, jeste spona između unutrašnjih dispozicija deteta i prevazilaženja diskontinuiteta koji je prisutan između mališana i sveta odraslih.

Moć molitve

Stadijum na kojem je dete sa četiri i pet godina predstavlja vreme zrelosti za osnovna saznanja o Bogu. Dete može shvatiti da je Bog snažniji i moćniji od roditelja, dok sa druge strane Bog sve više uzima udela u svakodnevnim radnjama deteta; ono, kroz molitvu, prepričava sve što mu se događa – igru sa drugovima, razgovor sa najbližima, želje za novim igračkama. Bog je povezan sa jelom i pićem, suncem i radošću ali postoje i bolest, i smrt. Dete moli uz roditelje za zdravlje sestre ili bake, a posmatrajući molitvu roditelja u teškim trenucima gubitka voljene osobe, mališan, kroz njihovo uverenje o Božijoj dobroti uprkos smrti, počinje da uviđa da je Bog uključen u svaki aspekt stvarnosti, ma kako on neshvatljiv bio.

Posredstvom molitve u tom dobu dete se uči otvorenosti, iskrenosti i neophodnoj emotivnoj samorealizaciji. Moć molitve ogleda se u približavanju Božije sveprisutnosti dečijem umu. Takođe, molitva može imati i posredničku moć među članovima porodice, odnosno braće i sestara. Ukućani mole za promenu odnosa među decom ukoliko se jave zavist, ljubomora ili jarost. Treba naglasiti: dete želi dokazati samostalnost a molitva je način očovečenja. Ona služi da već stasali mališan svojim rečima, na svoj način izmoli od Boga milost pažnje, jer svaki hrišćanin, pa i onaj najmanji, "... je mali Hrist. Ali svaki hrišćanin

je mali Hrist na svoj vlastiti način.”¹⁸ Istinska moć molitve je ona koja proizilazi iz neutažive čežnje duše da se neponovljivost ličnosti približi svom božanskom idealu – hristolikosti u sebi.

Dete u dobi od 6. do 9. godine

Navedeno razdoblje može se okarakterisati kao doba razuma čije su karakteristike naglašena objektivizacija i buđenje savesti koje pozitivno utiču na preuzimanje socijalne inicijative podstaknute kretanjem u školu kao novog misaonog izazova. U sedmoj i osmoj godini dolazi do nagle interiorizacije sveta odraslih kroz hijerarhizaciju odnosa u njihovim zadatim relacijama. Konativni aspekti ličnosti naglo se učvršćuju kroz autonomiju ukusa, zaključaka ili dužnosti u odnosu na roditelje, dok greška i krivica postaju elementi etičkog prosuđivanja. Iako savest još uvek nije oblikovana zakonima koje propisuje društvo, dete želi da bude dobro i produktivno, pohvaljeno i podržano. Život škole određuje uzajamnost i nesebičnost kao i težnju za druženjem i udruživanjem u okvirima razredne zajednice. Dete prihvata ili odbija, poslušno je ili prkosi ali svaka akcija poprima autonomnu fizionomiju bihejvioralno – afektivne prirode; ono ume da praktikuje život i u njegovim okvirima veru.

Molitva zrelog detinjstva

Molitva koju dete praktikuje uvek mora biti odraz i srca i razuma, bez moralizatorskog prizvuka ili naglašene katihetske poruke. Ona podstiče na delovanje, na stvaranje najpogodnijeg načina za dijalog kroz koji i divljenje i zahvalnost ali i briga i tuga stižu do pravog značenja. U tom razdoblju dete sve više želi da se osamostali u moljenju, ali ne nalazi uvek adekvatne reči ili izraze, tako da i šablonizovana molitva ima svoju odgovarajuću formulacijsku vrednost. Pjesma, igra, crtanje i slikanje, umesto krutosti, dobar su recept za razvoj molitvenog raspoloženja našeg deteta. Roditelji, nastavnici i savetnici moraju zajedničkim snagama da detetu predstave molitvu kao stvaralačku radionicu duha. Ona se ogleda kroz pokret, osmeh, boju koje dete bira po svom unutrašnjem ličnosno -

estetskom intezitetu, kroz uvek prisutnu razvojnu napetost koju molitva može nanovo valoralizovati i kanalisati svojim snažnim komunikacijskim fokusom.

Isus Hrist kao lični Spasitelj

Dete ovih godišta još uvek je deo svog samokreirajućeg fantastičnog sveta u kome su čuda moguća. Isus je detetu pojmljiv kroz zanimljive priče i čuda koje prenose njegovi bližnji. Isus je velik i moćan, no vremenom postaje stvaran, zaogrnuvši se ljudskom prirodom. Kao i porodica, i Crkva može biti iznad svakodnevnog poznatog sveta, u kome dete, kroz rast i razumevanje biblijskih poruka, prihvata Isusa kroz njegovu božanstvenost, koja će u budućnosti predstavljati stepenice ka otkupljujućoj, bogočovečanskoj misiji Hrista. Dete i Isus imaju zajedničku tajnu – prijateljstvo.

Dete u dobi od 9. do 12. godine

Objektivizacijom svesti kroz intenzivnost socijalnih odnosa prvi put se javlja apstraktna ideja uz vremensku povezanost događaja. Dete između jedanaeste i dvanaeste godine života sposobno je odrediti prilike i odnose koji mu sve više znače i u kojima sve više želi učestvovati. Misao je analitična uz sposobnost spoznaje objekata kao takvih. Logičnost i analitičnost, kroz moć klasifikacije, zauzimaju mesto egocentrizma; okrenutost prirodi je velika škola a učenje postaje konkretna potreba koju dete sve lakše ispunjava. Dete širi svoje vidike koje karakteriše dijalog, suočavanje i tumačenje; osoba kojoj se obraća postaje saradnik ali i oponent kroz takmičarske igre i sport, kroz koje uspeva da transponuje sve kompleksniji unutrašnji svet. Dete počinje da gradi autoritet među vršnjacima a pojedinci osvajaju i lidersku poziciju, sa izraženom konformističkom crtom. Moral se shvata kao dužnost pa se samim tim i racionalizuje i vezuje se za opštost pravila koja važe u kolektivu. Katihetsko obrazovanje može biti daleko konkretnije, moguće je predočavanje kompleksnijih biblijskih istina ali i smisla crkvenog života i svrhe Božje objave u vremenu.

Molitva radajućeg zajedništva

Molitveni život deteta ovog stadijuma mora posedovati onaj neponovljivi pečat, koji svako dete razlikuje od zajednice odraslih kojoj pripada. Kako Crkva vremenom postaje posrednik između lične molitve i socijalizacije, vaspitači i medijatori dečijih grupa svoj rad moraju sve više usmeravati ka kontekstualizaciji i konkretizaciji molitvenog tematizma jer deca ovoga doba intenzivno žele da participiraju u grupi, timu sa zajedničkim ciljem koji se ostvaruje kroz utvrđena ali ne i shematizovana pravila. Dete već dugo moli samo ali bura duha je jaka: zapitanost, osećaj nepravde, sloboda ispoljavanja identiteta u i kroz kolektiv – svi ti i mnogi drugi elementi, psihološki, pedagoški i sociološki, utiču da dete oseti potrebu za zaštitom i odgovorom kroz molitvenu omladinsku grupu u kojoj voditelj ima posebno istaknutu ulogu. Medijator grupe prilagođava atmosferu pogodnu za zajedništvo molitve, prepuštajući sadržaje molitvi članovima grupe, kroz određene njene vidove. Profesor Rut Lehotski, u knjizi “Versko vaspitanje” navodi neke od njih: *lančana molitva*, *molitvena straža*, *“vođena molitva”* ali i njihova kombinacija ostavljaju pojedincu i grupi dovoljno prostora da se adekvatno i iskreno pokaže i neguje prisnan odnos sa Gospodom.

Značaj savetodavnog pedagoškog rada

Svako pedagoško savetovanje, samostalno ili u grupi, ima smer ka pojedincu. Molitvena zajednica mladih, uz voditelja – pedagoga, neprekidno teži ka proširivanju dinamizma molitvenog akritiveta i njegovih struktuiranih sadržaja. Pedagog, u navedenim uslovima ima jasnu ulogu: “ (1) Podstiče ostvarivanje ciljeva grupe, (2) Pomaže grupi da identifikuje zajedničke probleme, (3) Nastoji da razvija zajednička osećanja članova grupe, (4) Podstiče članove grupe da dele zajednička iskustva, (5) Podstiče konstruktivna pitanja, (6) Prihvata sa respektom svačiji doprinos u radu grupe, (7) Podstiče devizu “uloži i dobij” među članovima grupe, (8) Podstiče ispoljavanje emocija, (9) Stimuliše samostalno mišljenje i (10) Pomaže grupi da identifikuje i izabere vođu.”¹⁹ Pedagog se mora stalno prilagođavati grupi rešavajući moguće

interakcijske probleme “kroz dijagnostiku i korekciju pedagoške komunikacije, stila rukovođenja, vežbanje komunikacije”²⁰, vodeći računa da svaki član dobije dovoljno mesta za iskazivanje sopstva kroz molitvu.

Dete u dobi od 12. do 15. godine

Naznačeno doba psiholozi često nazivaju predpubertetom ili predadolescencijom i karakteriše ga realniji odnos prema svetu uz neumitno gubljenje detinjih i građenja novih ideala, veća okrenutost projekciji budućih događaja naspram sadašnjosti kao i duh pobune i neprilagođenog ponašanja naspram pravila koje diktiraju odrasli. Egocentrička disperzivnost uz snažnu afektivnu akceleraciju jesu osovinske tačke koje karakterišu ovu fazu razvojnosti. Dete teži ka ravnoteži smisla i slobode, ka *ratio* iznad nagona; kroz impulsivnost i negativitet dete se bori za nezavisnost ali i za sve kompleksnijim primerima identifikacije. Predadolescent teži da u okvirima učeničkog kolektiva izdvoji podgrupu istomišljenika tako da školski razred, kao celina, gubi na značaju. Unutrašnji, misaoni svet pobuđuje sve snažnije interesovanje, iz čega sledi jasnije razumevanje odraslih kroz njihove probleme i odluke. Ambicioznost i studioznost u ovom dobu nalaze svoje zdrave korene, uz napomenu da verski život, po prvi put, počinje da biva preispitivan i analiziran. Crkva i njeni radnici – pastiri i katihete – pedagozi, morali bi aktivno i čvrsto uticati na novonastalu psihološku stvarnost kroz pružanje oslonca – Hrista kao junaka i pobednika; Onoga koji ostaje prisutan nakon svih kriza i kolebanja.

Molitva poverenja

Predadolescent, težeći činjenicama religioznog realizma, kroz molitvu pokazuje emocijska previranja ali, u isto vreme i žeđ za sigurnošću i nepromenljivošću. Sadržaj lične molitve razgovetan je i jasan; dete zna šta ne želi i neće i od Boga očekuje razumevanje, no Bog

---

fakultet, Beograd, 1993: 167)

20 Ovčareva, R., Psiholog i pedagog u školi, (Učiteljski fakultet – Centar za stručno usavršavanje, Beograd, 1996: 82)

je onaj koji razrešava krize tako da poverenje u božansku svemoć jeste ključ i most između deteta koje postaje odraslo ljudsko biće i Gospoda koji je uvek prisutni Duh Utešitelj. Voditelj molitvenih grupa mladih mora biti specijalno pripremljen za rad sa decom predadolescencijskog i adolescencijskog doba zbog specifičnosti navedenog razvojnog stadijuma: vedrina, istrajnost i jasnoća moraju preduprediti moguće antagonizme u okvirima grupne molitvene dinamike. Medijator zadobija poverenje deteta time što svedoči i moli zajedno sa grupom, prepuštajući, postepeno, inicijativu članovima koji žele da iskustva i dileme podele sa drugima. Molitva postaje način potencijalnog razrešenja. Zajednica pruža ohrabrenje da se kroz molitvu duša okrene Bogu i nađe preko potreban odgovor na sva pitanja koja mogu biti od značaja za trenutni ali i budući život.

Savršenstvo

Kako je u navedenom periodu dete u značajnim intimnim previranjima, izmenjeni pojmovni aparat podrazumeva i kvalitativno obogaćenu transcendentnu odrednicu Boga koja ide u pravcu sve ličnijeg i određenijeg poziva detetu za savršenstvom i oslobađanjem. Gospod je savršen i upućuje na savršenstvo! Dete je već upoznalo Hrista kao prijatelja i saradnika ali Isus je tajna a pojedinac želi sve snažnije da tu skrivenost odgonetne. U Crkvi ali i u svakodnevnom životu dete nalazi Hrista sledeći Njegov sveti primer, koji je u svemu. Ali tu nije kraj jer kroz Njega dolazimo do Oca, posredstvom Svetog Duha koji donosi darove razumevanja i istinske ljubavi.

Dete u dobi od 15. do 18. godine

Period adolescencije karakteriše vanredno interesovanje deteta za izgrađivanjem sopstvene ličnosti. Priroda ovog razvojnog stadijuma leži u naglašenoj subjektivnosti: promišljanje svetskih događaja prilagođava se intrinzičkim kognitivnim shemama uz prisutnost idealističkih stavova i stremljenja. Adolescent, zaokupljen vlastitošću, kuca na vrata postojeće kulturne okoline, sve više postavljajući fundamentalna pitanja kroz predmetno – naučnu ali i kroz umetničku akciju u kojoj ceni iskrenost osećanja i posvećenost. Prisutno je sanjarenje i sklonost ka apstrakciji,

strastvenom divljenju i apsolutiziranju sopstvenih procena. U isto vreme, adolescent ume lako skliznuti ka nagloj promeni estetskog ukusa, ka preziru i zaboravu. Kroz navedeni dijalektični odnos, u kome se pojedinac svakodnevno nalazi, psiholozi ali i Crkva imaju zadatak da ispune novonastali vakuum jezgrovitim socijalno – pedagoškim sadržajima koji će podstaći dete na samostalno traganje za istinom. Hrišćanski savetnik, probijajući se kroz buru adolescenske promenljivosti duha, omeđuje svet deteta kroz *sigurnost* i *stalnost* sveobuhvatne snage vere.

Molitva intersubjektivnog delovanja

Spoznajna bipolarnost i česta emotivna prenaplašenost odražavaju se i na molitvu. Adolescent od Boga traži konkretne, bezuslovne odgovore nudeći sebe kao instrumentarium božanske sile odgovora. Individualna molitva, takođe, predstavlja i vreme mira i sabranosti od svakodnevne vreve. No, treba istaći, dete toga doba, često od molitve očekuje nemoguće, dovodeći autoritet Božjeg vođstva u sumnju. Postavlja se pitanje: šta u tom slučaju čini Crkva i njeni pedagoški delatnici? Odgovor leži u aktualnosti sadržaja koji zaokupljaju mlade i koji se, uspešno, mogu osvetljavati i razrešavati kroz individualnu i grupnu molitvu. Voditelji molitvenih grupa pozvani su na temeljnu i unapred osmišljenu programsku akciju u kojoj će susret sa Bogom biti primeren mladima i njihovim individualnim problemima. Nakon uvodne molitve medijatora grupe, mladi mole kroz razgovor, iznoseći svoje dileme pred vršnjake sa kojima se najbolje razumeju, čineći tako molitveni krug u kome se razmenjuju i naglašavaju zajedničke praktične i spiritualne potrebe. Adolescenti često žele da mole zajedno sa pedagogom – voditeljem i njegova je uloga da u svakom trenutku bude u stanju da savetodavno uskladi molitvu pojedinaca sa potrebama grupe čiji su članovi. Molitveni život mladih je, u grupnom smislu, snažno interakcijski, a u individualnom smislu, on je intersubjektivan jer pojedinac traži i teži Božjem odgovoru koji razume kao samo njemu znan i važan. Pitanja, dileme, osujećenosti i krize još neformirano ljudsko biće oseća i kroz molitvu predstavlja kao totalitet subjektivizirane realnosti u kojoj jedino Bog ima svoj jedinstveni odgovor. Crkva kao riznica, kao repozitorijum tajne iskupljenja, putem Hrista, obezbeđuje pravilne uslove za svaku mladu jedinku koja tim putem želi stremiti.

Moralnost i vera

Socijalni svet otvoren je mladom čoveku za ostvarivanje vrednosti kojima prirodno teži: studije, profesionalno usmerenje, brak... sve to stoji pred adolescentom očekujući njegov hrabar korak ka samostalnom životu. U ovom periodu, najznačajniji moralni osećaj je samopoštovanje koje se realizuje kroz autonomne izbore važne za budućnost. Prisutni su i osećaji obaveze, vernosti i poštenja – neobično važne komponente budućeg religioznih stremljenja. Iako intimna, vera adolescenta postepeno postaje vera Crkve, ostvarujući eklesijalni dinamizam zajednice kroz lični doprinos poslanja od strane Hrista. Etičke i verske smernice slivaju se u jednu reku Božju, dajući zamajac egzistenciji koja hrli nezaustavljivo napred.

Hrišćanska andragogija, katiheza i molitva

Hrišćanska pedagogija i didaktika, kroz "... savetovanje, profesionalno usmeravanje i edukološku objektivizaciju"²¹ a na osnovama biblijskih vrednosti, želi da adolescenta uvede u svet bio – psihičke, intelektualne i radne zrelosti. Međutim, obrazovno – duhovne potrebe ne gase se sa punoletstvom, već još jasnije izviru na površinu kroz slobodnu socijalnu delatnost u kojoj pojedinac participira. *Hrišćanska andragogija* ima za cilj organizovanje i sprovođenje obrazovnih teorija i modela koje subjekt usvaja kroz i uz rad, slobodno vreme, mas – medije i savremene obrazovne tehnologije, a čiji je smisao u sprovođenju hrišćanskih doktrina u okvirima modernog načina življenja. *Katihetika odraslih*, sa svoje strane, produbljuje znanje i veru baveći se sledećim temama: Isus Hrist i duhovna akcija, greh i njegove implikacije, Carstvo Božje i Crkva, darovi Svetog Duha, hrišćanska porodica i uloga žene, itd. *Molitva* jeste alfa i omega svake aktivnosti; bilo da se profesionalno usavršavamo, vaspitavamo najmlađe ili pomažemo siromašne, molićemo usrdno za Božju svetu prisutnost jer bez Njega ništa nije moguće. Kao početak, sredina i kraj Gospod je sve u svemu...

---

21 Jones, A., *Counselling adolescents in School*, (Kogan Page Limited, London, 1977 : 22)

ZAKLJUČAK

Čežnju za preoblikovanjem i re - kreacijom ljudsko biće je, kroz istoriju, iskazivalo na mnogo načina i u mnogo perelelnih dimenzija. Jedna i najstarija od tih dimenzija je vaspitanje mladih naraštaja koje je, u svojoj permanenosti, uvek ukazivalo da tok ljudske civilizacije može ići samo u jednom pravcu – usavršavanju učenjem.

Isus Hrist, ovaploćeni Bog, pružio je primerom rešenje: kroz uravnoteženje ka svetlu spasenja, kroz šumu izazova do mirne plaveti pučine ljubavi. Kroz Njega, posredstvom Svetom Duha, Crkva obezbeđuje da karakterologija pojedinca bude izražena ali i prevaziđena Jednim i Jedinim izvorom svekolikog postojanja.

Hrišćanska pedagogija jeste priprema ostvarenja Carstva Nebeskog i pruža se u svim pravcima – od porodice, preko osnovne i srednje škole, univerziteta do čitavog društva pravila i institucija. Ona je i način obezbeđivanja jasnije vizije, do u večnost izvesnosti spasenja. Ljudsko biće, u njenim rukama, postaje oblikovana glina, formirano delo na slavu Tvorca i Njegovog promisla. A molitva je uvek tu: ona je instrument i tihovanje, odjek i vojevanje – hleb vere i način bivstva. Dete molitvom voli i u ljubavi moli.

Evangelizacija dece i mladih oglašava pedocentričku usmerenost Crkve koja kroz pedagoško – didaktičku realizaciju raste zajedno sa najmlađima i obezbeđuje sigurnost života misije u sadašnjem i budućem vremenu.

LITERATURA

1. Colomb, Joseph, "Kateheza životnih dobi", Salezijanski provincijalat, Zagreb, 1981.
2. "Enciklopedija živih religija", Nolit, Beograd, 1990.
3. Hendricks, William L., "Teologija za decu", LDI, Veternik, 1996.
4. Ivković, Miomir, "Sociologija obrazovanja 1", Filozofski fakultet u Nišu, Niš, 2003.
5. Jarvis, Peter, "The effects of globalisation on adult education in the United Kingdom", Institut za pedagogiju i andragogiju filozofskog fakulteta u Beogradu, Beograd, 1997.
6. Jones, Anna, "Counselling adolescents in School", Kogan Page Limited, London, 1977.
7. Kamenov, Emil, "Predškolska pedagogija", Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1987.
8. Kembel, Ros, "Kako stvarno voleti svoje dete", Alfa i Omega, Beograd, 2003.
9. Lehotsky, Rut, "Hrišćansko obrazovanje", BBC "Logos", Novi Sad, 1997.
10. Lehotsky, Rut, "Versko vaspitanje", Baptistička teološka škola, Novi Sad, 1980.
11. Leist, Merielene, "Prva iskustva o Bogu", HKD Sv. Ćirila i Metoda, Zagreb, 1986.
12. Mandić, Petar i Vilotijević, Mladen, "Programiranje rada škole", IP "Svjetlost" – Zavod za udžbenike, Sarajevo, 1976.
13. Miletić, Dragiša, "Biblijsko – bogoslovski rečnik", Fototipsko izdanje pravoslavne eparhije dalmatinske, Šibenik, 1934.
14. Milovanović, Radojko i Damnjanović, Predrag, "Osnovi andragogije", Policijska akademija, Beograd, 1996.
15. Oljača, Milka, "Self koncept i razvoj", Filozofski fakultet Novi Sad, Novi Sad, 1996.
16. Ovčareva, Raisa, "Psiholog i pedagog u školi", Učiteljski fakultet – Centar za stručno usavršavanje, Beograd, 1996.
17. "Pedagoški leksikon", Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1996.
18. Potkonjak, Nikola, "Opšta pedagogija", Učiteljski fakultet,

- Beograd, 1996.
19. Ristić, Živan, "O istraživanju metodu i znanju", Institut za pedagoška istraživanja, Beograd, 1995.
  20. Simov, Dragan, "Šta kaže Sveto pismo", Alfa i Omega, Beograd, 1996.
  21. Smiljanić, Vera i Toličić, Ivan, "Dečja psihologija", Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1990.
  22. Trebješanin, Žarko, "Rečnik psihologije", Stubovi kulture, Beograd, 2001.
  23. Trnavac, Nedeljko, "Pedagog u školi – Prilog metodici rada školskog pedagoga", Učiteljski fakultet, Beograd, 1993.
  24. Vilotijević, Mladen, "Didaktika 3", Učiteljski fakultet, Beograd, 2000.

Resume:

In this study, author wishes to emphasize theoretical relations between secular and Christian pedagogy, field which is not enough researched in our society. Academic roots of contemporary Christian pedagogy can be found in Holy Scriptures teaching. This discipline than continues its growth following other scientific disciplines such as personal psychology, development psychology, psychology of pedagogy, general psychology, didactics and others. For Christian educators, Christ is an anthropological aim, but neglecting of scientific research results leads undoubtedly into dogmatization and doctrinaire digression of both Christian educators and Christian pedagogy in totality. Author underlines that the prayer is that discipline of the mind that has double educational effect: free research of ones needs through specific form of communication and ones direction through prayer, both by the parent and educator, aiming to develop new capabilities and habits of a child. The Church today has a task to educate the Young in present times, understanding their needs and aspires, which is not at all an easy job.

Key words: child, prayer, Christ, Church, development, Christian pedagogy

Mr Nikola Knežević
Asistent - predavač,
Protestantski Teološki Fakultet u
Novom Sadu

UDK 261.8
Originalni naučni rad
Primljeno: 2.12.2008

Ekumenski dijalog: Tri lica iste suštine

Rezime:

Pravoslavni hrišćanin svoje duhovno iskustvo doživljava u afektivnom nivou, dakle u ovakvom doživljavanju duhovnog naglašena je osećajnost, mističnost, tajanstvenost i transcendentnost koju vernik oseća u Božanstvenoj liturgiji i vrhunac jedinstva i sabornosti tela Hristovog koje se oseća u samom činu evharistije – pričešća. Sa druge strane u zapadnom modelu hrišćanstva, naglašen je kognitivni odnosno, racionalni nivo doživljavanja duhovnog iskustva, gde se u prvi plan stavlja poruka – omilija (propoved) koja nadahnjuje vernika i usmerava ga. Sasvim je sigurno da je ovakva otvorena eklesiologija dobrošla jer vodi ka izgradnji dijaloga tolerancije, međusobnog uvažavanja, približavanja i razumevanja između tri hrišćanske konfesije.

Ključne reči: ekumenizam, dijalog, crkva

“Duhovno jedinstvo nije nešto stvoreno, već se ono mora otkriti”

Karl Bart

Ekumenizam. Reč koja u našem društvenom kontekstu često poprima negativnu i pežurativnu konotaciju. Jedan od najpoznatijih savremenih teolog SPC, Justin Popović ga je kritikujući tendencije određenih ekumenskih krugova ka stvaranju neke varijante novog hrišćanstva svojevremeno okarakterisao kao „svejerer“ – jer ona u sebi obuhvata sve kroz istoriju poznate hrišćanske jeresi¹, koje predstavlja „zajedničko ime za psevdohrišćanstvo i psevdocrkve Zapadne Evrope“². Nazivaju ga još i falsifikatom hrišćanstva.³ Sa druge strane, težnja za jedinstvom svih hrišćana predstavljala je jedan od osnovnih tema kojim se bavio Drugi Vatikanski Sabor, naglašavajući ga kao težnju koju treba da ima svako ko pripada Rimokatoličkoj crkvi.⁴

Šta zapravo predstavlja ekumenizam i ekumenski dijalog kao takav? *Ekumenizam predstavlja ravnopravan dijalog u kome učestvuju hrišćanske konfesije i težnju za prevazilaženjem i približavanjem dogmatskih razlika kroz kojeg se naglašava aspekt moralnog poslanja Hristove Crkve. Ovakav dijalog se postiže putem saglasnosti i teoloških diskusija, zajedničkog ispovedanja, raznih vidova saradnje i uzajamnog pomaganja.* Još u 16 veku prostojali su dijalozi koje bi mogli okarakterisati kao začecima ovog pokreta, jedan takav primer je dijalog kojeg su vodili bogoslovi sa Univerziteta u Tbingenu sa tadašnjim carigradskim patrijarhom Jeremijom II.⁵ Ekumenski pokret vuče svoje korene iz

---

1 Vidi: Ep. Artemije, 2004: 29-46.

2 Popović, 1974: 145.

3 Vidi: Janjić: 1995: 5.

4 Decree on Ecumenism, *Unitatis Redintegratio*, 1964.

5 Više o tome: D. Richard Stuckwisch, *Justification and Deification in the Dialogue Between the Tübingen Theologians and Patriarch Jeremias II*, <http://www.angelfire.com/ny4/djw/Lutherantheology.stuckwisch.html>; Steven Runciman, *The Great Church in Captivity*, New York: Cambridge University Press, 1968 (deo je preveden u obliku članka na srpski jezik: *Luter je imao šansu*, <http://sabornik.com/index.php?lang=sr&idd=bibliotexts&tid=1001>)

19. veka u protestantizmu i javlja se kao težnja za osnivanjem “opšteg udruženja” svih hrišćanskih veroispovesti.⁶ Iz toga su kasnije proistekle organizacije poput YMCA, *World Student Christian Federation*, *Life and Work*, *Faith and Order*, pa sve do 1938. godine, kada je osnovan Svetski savez crkava koji danas predstavlja glavni stožer ekumenskog pokreta. Treba napomenuti da postoji dva i širi aspekt ekumenizma, koji ne predstavlja ekumenski dijalog kao takav već podrazumeva međureligijski dijalog sa drugim religijama i on nije dogmatske i eklesiološke⁷ prirode već ima svrhu afirmacije što mirnije koegzistencije sa drugim religijama, naročito islamskom.⁸ Cilj ovakvog dijaloga po savremenom katoličkom bogoslovu Valteru Kasperu „nije ni antagonistički pluralizam, niti monolitni uniformizam, već jedn bogat dijalog i jedinstvo kultura, u kojem su kulturne posebnostisačuvane i priznate, ali i očišćene od njima svojstvenih ograničenja i obogaćene međukulturnom razmenom.”⁹

Ne želim ovde govoriti o razvoju ili aspektima ekumenizma jer je o tome mnogo pisano i na našem jeziku. Ono što bih u ovom tekstu želeo naglasiti jeste upravo važnost koji ekumenski dijalog ima u našem društvu i njegove implikacije na afirmaciju etničke i verske tolerancije, smanjivanja etničkih tenzija i u krajnjoj instanci značaj kojeg ovakav dijalog može imati na pacifikaciju i sveukupnu stabilnost u regionu.

Ako bi smo pošli od premise da su sukobi neretko unutar sebe i verski motivisani onda je sasvim jasno kolliki značaj ekumenski dijalog ima i u našem društvenom kontekstu, imajuću u vidu prethodne ratne sukobe ali i tenzije koje uveliko postoje i koje su primetan remetilački faktor u stabilizaciji regiona zapadnog balkana. Ulogu kojeg ekumenski dijalog ima u svetu a pogotovo našem regionu je od suštinske važnosti za

---

6 Vidi: Đakovac, Aleksandar, *Kratak pregled istorije razvoja ekumenskog pokreta*

7 Nauka o crkvenom ustrojstvu

8 Svaka druga konotacija ovakvog dijaloga bila vodila bi sinkretizmu i bila bi suprotna svetopisamskoj i crkvenoj praksi, drastičan primer predstavlja dijalog koji je vođen u Aziziju (Assisi, 27 Oktobar 1986. Godine)

9 Kasper: 2004: 55.

uspostavljanje atmosfere uzajamnog uvažavanja, upoznavanja, tolerancije i mira uopšte, u kome se na najbolji način prevazilazi različitost sa jedne strane, a neguje partikularitet verske tradicije sa druge.

Jedna od analogija sa kojom bi se mogla približiti suština ekumenskog dijaloga jeste da bi sve tri hrišćanske tradicije trebalo posmatrati kroz prizmu Svete Trojice. Pravoslavna, rimokatolička i protestanska tradicija predstavljaju tri lica jedne iste suštine i na taj način pridonose bogatstvu iskustva vere. U ovakvom atmosferi jedinstva u različitostima očitavaju se i ispunjavaju Hristove reči “da svi budemo jedno”. Šta zapravo označavaju Hristove reči da svi budemo jedno? Da li one predstavljaju imperativ i stanje kojeg sve hrišćanske tradicije trebaju da slede, dakle, eshatološki momenat, ili pak faktičko stanje koje se zavisi od eklesiološkog pristupa, odnosno tumačenja termina „Una sancta“¹⁰ i čuvene dogmatske formulacije Sv. Kiprijana Kartaginskog „*extra ecclesiam nulla salus*“¹¹. Radi pojašnjenja, pod terminom „Una sancta“ podrazumeva se punina i istinitost Hristove crkve kao i njeno apostolsko predanje. „Pravoslavna, kao i rimokatolička crkva, za sebe tvrdi kako je samo ona istinita Crkva u svoj njenoj punoći, dok druga nije Crkva nego je samo jeretička ili šizmatička grupacija. Jedino ta istinita Crkva u potpunosti sadrži istinito učenje i u potpunosti čuva istinito apostolsko predanje.“¹² U ovome se na jedan način odražava eklesiološka napetost između ove dve hrišćanske konfesije.

U hrišćanskoj teologiji sasvim je jasno da ljudsko biće ne može da ostvari svoje naznačenje bez zajedničarenja unutar Crkve kao tela Hristovog. Međutim, bitno je razlikovati definisanje formalnog i moralnog značenja tela Hristovog. Ako Telo Hristovo posmatramo isključivo u formalnom smislu, odnosno, definišemo ga kao spoljašnju manifestaciju jedne od hrišćanskih konfesija,¹³ dolazimo do problema soteriološke

---

10 „Jedina sveta“

11 „Izvan Crkve nema spasenja“

12 Afanasjev, *Una sancta*, paraf. 12.

13 Pod ovim podrazumevam Pravoslavnu, Rimokatoličku i Protestanska crkvu

apsolutizacije jedne od njih, primera radi, Pravoslavne crkve u odnosu na Rimokatoličku ili Protestantsku, ili obrnuto.¹⁴ Sa druge strane, poimanje Crkve kao moralne zajednice vernih koja podrazumeva sve verujuće koji pripadaju Crkvi kao nevidljivom telu bez obzira kojoj od hrišćanskih konfesija pripadaju može dovesti do problema relativizacije dogmatskih načela i njihovog soteriološkog značaja.

Kako pomiriti ova dva stajališta? Od vremena dogmatskih formulacija kao što je to slučaj sa „*extra ecclesiam nulla salus*“ Sv. Kiprijana Kartaginskog uvrštene u dokumente Četvrtog lateranskog sabora i papsku bulu *Unam Sanctam* Bonifacija VIII i njihovog strogog tumačenja, došlo je do izvesnih promena u njihovoj interpretaciji. Drugi vaticanski sabor donosi izvesne promene u razumevanju ovog eklesiološko – soteriološkog pitanja. Pozitivna reformulacija ovih reči podrazumeva da spasenje ljudskog bića dolazi kroz Hrista koji je glava Crkve čije je ona Telo.¹⁵ Drugi vaticanski sabor ostavlja mogućnost spasenja izvan vidljive i formalne zajednice Rimokatoličke crkve dajući mu jak ekumenistički naglasak:

„Uprkos njima (preprekama) ostaje jasno da svi oni koji su opravdani verom putem krštenja jesu deo Hristovog Tela i imaju pravo nazvati se Hrišćanima i na taj način se prihvataju kao braća i kao deca Katoličke Crkve. Braća koja su odvojena od nas također koriste brojne liturgijske radnje koje su karakteristične za Hrišćansku religiju. Ovakva liturgijska praksa treba se razumeti kao dosledna i kao ona koja omogućava pristup zajednici spasenja.“¹⁶

---

14 Usko konfesionalna interpretacija „*extra ecclesiam nulla salus*“ Sv. Kiprijana Kartaginskog podrazumeva ovakav stav, međutim, u njenoj interpretaciji postoji određeno razmimoilaženje unutar Pravoslavne crkve. O tome više u: *Ekumenizam i vreme apostazije*, Eparhija Raško Prizrenska

15 *Lumen Gentium*, 14.

16 *Unitatis Redintegratio*, 3.

Dokument Rimske kurije pod nazivom „*Dominus Iesus*“, pozivajući se na dokumente Drugog vatikanskog sabora, na sličan način sagledava jedinstvenost i jedinstvo Crkve: „S druge strane, crkvene zajednice koje nisu očuvale valjani Episkopat i autentičnu i integralnu suštinu evharistijskog tajinstva, nisu Crkve u pravom smislu; međutim, oni koji su kršteni u ovim zajednicama jesu u izvjesnom opštenju, mada nesavršenom, sa Katoličkom crkvom.“¹⁷ Dokument dalje citira tekst sabora: „Prema tome, ove odvojene Crkve i zajednice kao takve, iako verujemo da poseduju određene manjkavosti, nisu uskraćene od značaja i važnosti koju predstavlja tajna spasenja.“¹⁸

Iz prethodnog teksta jasno je da je u savremenoj katoličkoj teologiji tumačenje reči Sv. Kiprijana dobilo jedno šire i otvorenije značenje, iako se još uvek može primetiti jaka nota ekskluzivnosti.¹⁹ Ovakva interpretacija je slična Luterovoj moralnoj interpretaciji duhovne i nevidljive crkve i analogna je značenju Kalvinovih reči: „... izvan Crkve nema nade za oproštenje greha niti spasenja.“²⁰ ili njegove čuvene parafraze reči Sv. Kiprijana: „onima kojima je On otac, Crkva mora biti majka“.²¹ Ovakav pristup eklesiologiji sigurno prevazilazi napetost koja je vekovima postojala u odnosima između Pravoslavnih i Rimokatolika, a posebno u interpretaciji odnosa prema crkvama koje pripadaju Protestanskoj provenijenciji.

U kontekstu ovoga naš poznati psiholog Vladeta Jerotić ispoljava realni optimizam: „Kada je reč o razlikama u hrišćanskom ispovedanju jednog Boga i jednog Bogočoveka Hrista, odnosno Svete Trojice, među rimokatolicima, protestantima i pravoslavnim ljudima i narodima, uzimajući u obzir sve istorijske i antropološke neminovnosti razlika među njima, ne izgleda mi nemoguće i neizvodljivo njihovo međusobno

---

17 *Dominus Iesus*, 14.

18 Vidi, Isto, 14.

19 Vidi: Đakovac, 2005.

20 Calvin, 1957: 627.

21 Isto, 625.

približavanje i dopunjavanje. Odbacujući u potpunosti svaki sumnjivi sinkretizam, a pogotovo svaki besmisleni “sintetički koktel” različitih a specifičnih sastojaka pojedinačnih učenja pomenutih veroispovesti, prihvatajući osobitost i posebnost pravoslavlja, rimokatolicizma i protestantizma, kao deo Božijeg Promisla u istoriji i stvaralački izazov narodima u napredovanju njihove sopstvene individuacije, zastupam uverenje u mogućnost, pa i neophodnost, upravo na kraju jednog milenijuma, uzrastanja sve tri hrišćanske veroispovesti do “mere i rasta punoće Hristove”.²² Sergije Bulgakov tačno primećuje: “Svaka od istorijskih grana vaseljenskog hrišćanstva ima svoj naročiti dar koji je posebno izdvaja: katoličanstvo – organizatorski dar vlasti i organizacije, protestantizam – etički dar životne i intelektualne čestitosti, pravoslavnim narodima dato je viđenje umne lepote duhovnog sveta”²³

Možemo to objasniti i na drugi način. Pravoslavni hrišćanin svoje duhovno iskustvo doživljava u afektivnom nivou, dakle u ovakvom doživljavanju duhovnog naglašena je osećajnost, mističnost, tajanstvenost i transcendentnost koju vernik oseća u Božanstvenoj liturgiji i vrhunac jedinstva i sabornosti tela Hristovog koje se oseća u samom činu evharistije – pričešća. Sa druge strane u zapadnom modelu hrišćanstva, naglašen je kognitivni odnosno, racionalni nivo doživljavanja duhovnog iskustva, gde se u prvi plan stavlja poruka – omilija (propoved) koja nadahnjuje vernika i usmerava ga.

Nesumnjivo je da ovakav eklesiološko–soteriološki pristup otvara mnogo pitanja i postavlja pitanje mogućnosti koju ovakva perspektiva pruža, jer ne treba zaboraviti činjenicu da je u ovakvom dijalogu nužno postaviti izvesne okvire dogmatske prirode izvan kojih ne bi trebalo ići. Sasvim je sigurno da je ovakva otvorena eklesiologija dobrošla jer vodi ka izgradnji dijaloga tolerancije, međusobnog uvažavanja, približavanja i razumevanja između tri hrišćanske konfesije.

22 Jerotić: 1999: [http://www.rastko.org.yu/filosofija/jerotic-vjerotic-nacija.html](http://www.rastko.org.yu/filosofija/jerotic/vjerotic-nacija.html)

23 Bulgakov: 1991: 69.

Na kraju, podsetio bih na reči savremenog rimokatoličkog bogoslova Valtera Kaspera:

„Ekumenizam nije nešto čime treba da se bave samo eksperti, teolozi ili biskupi, već svaki čovek, svaki hrišćanin... Prvi problem koji treba da prevaziđemo, jeste neznanje, nepoznavanje i predrasude koje postoje među nama. Kada do toga dođe, tek onda ćemo moći da krenemo napred i da zaista uradimo ono što je potrebno za dobrobit čovečanstva. Nismo više neprijatelji jedni drugima niti smo ravnodušni jedni prema drugima. Mi smo braća i sestre u Hristu, zajedničkom Gospodu i zajednički moramo da radimo na prevazilaženju onoga što nas deli.“²⁴

Resume:

Orthodox Christians derive their spiritual experience at the affective level. Therefore at this kind of spiritual experience emphasis is on sensibility, mystic, secrecy and transcendence which a believer feels at the Holy liturgy, and the culmination of unity and fellowship (catholicity) of the Body of Christ he/she feels at the very act of Eucharist – Holy Communion. On the other side in the western version of Christianity a cognitive or rational level of spiritual experience is emphasized. At the forefront is the message – homily (sermon) which inspires and directs a believer. It is quite sure that this kind of open ecclesiology is very welcome since it leads toward the formation of tolerance dialog, mutual appreciation, improvement and understanding between three Christian confessions.

Citirana Dela

Radosavljević, Ep. Artemije

2004. Srpska Crkva protiv ekumenizma, Časopis: Sveti Knez Lazar, broj 47 (3/2004)

Popović, Justin

1974. Pravoslavna crkva i ekumenizam, Sveta Gora: Manastir Hilandar

Janjić, Sava

1995. Ekumenizam i vreme apostazije, Prizren: Eparhija raškoprizrenska

Second Vatican Council

1964. Dogmatic constitution on the church Lumen gentium, http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_const_19641121_lumen-gentium_en.html

Second Vatican Council

1964. Decree on ecumenism: Unitatis redintegratio, http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_decree_19641121_unitatis-redintegratio_en.html

Dakovac, Aleksandar

nd. Kratak pregled istorije razvoja ekumenskog pokreta, http://www.verujem.org/teologija/djakovac_istorija.htm

Afansjev, Nikola

nd. Una Sancta, http://www.verujem.org/teologija/afanasjev_una_sancta.htm

Congregation for the doctrine of the faith

nd. Declaration “Dominus Iesus” On the unicity and salvific universality Of jesus christ and the church, http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20000806_dominus-iesus_en.html

Calvin, John

1957. The Institutes of the Christian Religion, Christian Classics Ethereal Library, Grand Rapids, MI

Jerotić Vladeta,

1999. Vera i Nacija, Beograd: Ars Libri

Bulgakov, Sergije

1991. Pravoslavlje, Novi Sad: Književna zajednica

Mičeta, Luka

2002. Koren nije dovoljan, NIN: <http://www.nin.co.yu/2002-05/16/23268.html>

Kasper Valter,

2004. Ne postoje dva Hrista, Beograd: Beogradska nadbiskupija

Srđan Papić Đurić
Student druge godine
Protestantskog teološkog
fakulteta u Novom Sadu

UDK 261.8
Primljeno: 5.1.2009

Preduslovi međucrkvengog dijaloga: Reforma teologa i teologije

Trećeg decembra 2008-me godine, u Domu omladine u Beogradu, održana je tribina na temu *Preduslovi međucrkvengog dijaloga*. Učesnici tribune bili su: mr Nikola Knežević, predsednik Centra za otvoreni dijalog, prof. dr Zorica Kuburić sociološkinja Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, protojerej stavrofor dr Roman Miz, Grkokatolička crkva, Novi Sad, Živica Tucić, verski analitičar i novinar lista *Pravoslavlje*, prof. dr Dimitrije Popadić, dekan Protestantskog teološkog fakulteta u Novom Sadu, dr Svetislav Rajšić, profesor Istorije pravoslavlja i mr Sergej Beuk, direktor programa Doma omladine. U prvom delu ovog teksta ću predstaviti sadržaj ove tribine uz napomenu da je ova tribina bila još jedna u nizu tribina organizovanih u Domu omladine u poslednje 3 godine, na kojima se govorilo o savremenoj eklesiologiji, o problemu ekologije i savremene crkvenosti, o mestu i ulozi žene u crkvi i o sličnim temama. U drugom delu teksta predstaviću različita gledišta i razmišljanja stručnjaka, kao i odlomke tekstova koji govore o ekumenizmu, sa posebnim osvrtom na Srpsku pravoslavnu crkvu i njene stavove po pitanju ove teme.

Tribina

Prvi je govorio mr Nikola Knežević, predsednik *Centra za otvoreni dijalog*, i asistent na Protestantskom teološkom fakultetu u Novom Sadu. On je ukratko predstavio ekumenski dijalog, njegovu istorijsku ulogu i značaj koji ima za hrišćane: - Ekumenizam predstavlja ravnopravan dijalog u kome učestvuju sve hrišćanske konfesije i predstavlja težnju za prevazilaženjem i približavanjem svih dogmatskih razlika kroz koji se naglašava aspekt moralnog poslanja Hristove crkve. Ovakav dijalog se postiže putem saglasnosti i teoloških diskusija, zajedničkog ispovedanja, različitih vidova saradnje i uzajamnog pomaganja. Ulogu koju ekumenski dijalog ima u svetu a pogotovo u našem regionu, je od suštinske važnosti, za uspostavljanje atmosfere uzajamnog uvažavanja, upoznavanja, tolerancije i mira uopšte u kome se na najbolji način prevazilazi različitost sa jedne strane i neguje partikularitet verske tradicije sa druge strane. Jedna od analogija sa kojom bi se mogla približiti suština ekumenskog dijaloga jeste da bi sve hrišćanske tradicije trebalo posmatrati kroz prizmu Svete Trojice. Pravoslavna, rimokatolička i protestantska predstavljaju tri lica jedne iste suštine i na taj način doprinose bogatstvu iskustva vere. U ovakvoj atmosferi jedinstva u različitostima, očitavaju se i ispunjavaju se poslednje Hristove reči, njegove reči pred smrt: „Da svi budemo jedno.“

Šta zapravo znače Hristove reči? Da li one predstavljaju imperativ i stanje koje sve hrišćanske tradicije trebaju da slede, dakle, jedan eshatološki momenat, ili pak faktičko stanje koje pre svega zavisi od eklisiološkog pristupa, odnosno tumačenja termina „unasankta“ (jedina sveta) i svete dogmatske formulacije Sv. Kiprijana Kartaginskog „extra eklesiem nula salus“ (izvan crkve spasenja nema). Radi pojašnjenja termina „unasankta“, podrazumeva se punina i istinitost Hristove crkve, kao njeno apostolsko predanje.

Pravoslavna kao i rimokatolička crkva za sebe tvrdi kako je samo ona istinita crkva, u svojoj njoj punoći. Dok druga crkva nije crkva već

samo jeretička, ili šizmatička grupacija. Jedino ta istinita crkva u potpunosti sadrži istinito učenje i u potpunosti čuva isinito apostolsko predanje. U ovome se na jedan način odražava, jedna eklisiološka napetost, između te dve hrišćanske konfesije.

Prof.dr Zorica Kuburić, sa Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, u svom govoru kao osnov međucrkvenog dijaloga navodi toleranciju: - Moj stav je da postoje dve vrste religioznosti ili dva stadijuma. Različiti američki autori to slojevito stepenuju, ima ih do šest, ali ja ću reći dva. Jedan je verski, dominantan, koji je legalistički i usmeren na ono u šta mi verujemo, a onaj drugi je tolerantan i prihvata ono u šta drugi veruju. Tu je reč o sazrevanju u veri. U ovom slučaju sve verske zajednice nisu u istom nivou, a nisu ni svi vernici. Kada se uspostavlja dijalog postoji prvi preduslov, a to je uspostaviti dijalog unutar iste religije, sa vernicima koji veruju u istog Boga, odnosno u isti vrednosni sistem, a sukobi unutar iste religije dolazi upravo između te dve vrste vernika, onih koji su usmereni na legalizam, na formu zakona i oni koji su usmereni na suštinu religije i na čoveka. Te dve vrste vernika uvek su u međusobnom konfliktnom dijalogu, te kada te dve grupe vernika uspostave međusobni dijalog biće moguće uspostaviti i međucrkvjeni dijalog. Kada je u pitanju međuhrišćanski dijalog: pravoslavlje, protestantizam i rimokatolicizam, imaju svoje paradigme o različitosti, iako je vrednosni sistem isti, postoje razlike među njima i doktrinalne i u običajnom ponašanju. Takođe razlike postoje i u smislu nacionalnog identiteta, jer se hrišćanstvo raslojilo po tom državnom i nacionalnom, na istočnoj hemisferi dok je na zapadnoj došlo do raslojavanja po pitanju verovanja. Tako mi u tom dijalogu imamo dve paradigme koje treba uspostaviti i videti kako će se razgovarati sa tom povezanošću nacije i religije.

Dr Roman Miz, protorejstavljen stavrovor Grkokatoličke crkve u Novom Sadu: - Ja počinjem svoje izlaganje sa kratkom sekvencom, iz istočne liturije Sv. Jovana Zlatoustog, gde se na samom početku đakon ovako obraća glavnom liturgu: - „Vremje seže se otvoriti gospode“, što znači „Vreme je da se nešto uradi za Gospoda.“ Ta fraza ima nekakvo

dvostruko značenje. Ona može značiti: „Vreme je da se nešto uradi gospodo!“ Njemu, a može značiti i „...za Gospoda!“. Na pragu trećeg milenijuma, mi čujemo te nostalgične krikove, za jedinstvom, ali i skeptične odgovore. S jedne strane formiraju se stavovi utvrđuju se smernice, kao na pr. „Put ekumenizma je put crkve“, dok se sa druge strane plasiraju otrcane fraze „Još nije sazrelo vreme za to“, jer smatraju da je sada stanje zadovoljavajuće, a po nekima čak i dobro. Zaboravljamo da je svaki hrišćanin zajedno sa Sv. Ignacijm Antiohijskim, pozvan da bude čovek, spreman za jedinstvo. Ti koji su se krstili u ime gospodnje, oni su pozvani po svetlu Isusovom u traženju jedinstva, jer živeti po svom krštenju znači ispunjavati misiju Hristovu. Hrišćanin čini sve ono što Hristos želi da on čini. Ako je nama u našim ekumenskim napregnućima, na prvom mestu Hristos, a bez njega i nije pravi ekumenizam, pa čak ni pravo naše hrišćanstvo, onda je uzrok svega delovanja, duhovna obnova crkve i nužnost njene unutarnje promene. Mi ne smemo gledati druge crkve i ocenjivati ih koliko su bliske nama, te da li se one okreću oko naše crkve, mi moramo zajedno sa drugim crkvama biti što bliže Hristu i okretati se oko njega, kao zajedničkog središta. Svi mi podležemo kušnjama traženja, potvrđivanja naših pogleda i stanovišta pokrivamo se floskulom, da smo mi prava crkva, pa ko se želi ujediniti neka priđe k nama i problem je rešen. Ima ljudi koji tvrde da je ekumenizam u krizi. Nastupilo zimsko doba, zamrzavanje ekumenizma, ali prirodni je zakon da nakon zime dolazi proleće, da nakon zamrzavanja nastupa otapanje. Nostalgija za ujedinjenim hrišćanstvom živi i zimi, a doći će vreme kada će se probuditi, zato što je to želja Boga i ona će se ostvariti. Ekumenizam je problem živih ljudi, sa smrću taj problem nestaje, jer tada smo svi jedno i sve nam postaje jasno.

Živica Tucić, verski analitičar i novinar lista *Pravoslavje*: - Ko će se ovde u Srbiji udubljivati u ekumenizam? Nedavno je objavljena jedna knjiga, predavanja penzionisanog profesora episkopa Atanasija Jeftića o ekumenizmu. On u knjizi polazi odmah od toga da postoji „ikumenizam“ i ekumenizam. Samo pravoslavci su u stanju da imaju ikumenizam između sebe, a drugo je ekumenizam koji se po njegovim navodima

deli u dve pod vrste, katolički-rimocentrični i protestantski, tj Ženevski, „svetskosavetocrkveni“. Ne znam tačno kako ih je on ocenio, ali sam taj nagoveštaj pokazuje u kom pravcu to ide. Slično je u Poljskoj gde je zato odgovorna katolička crkva, u Švedskoj protestantska... Njima do toga nije stalo, njih jure za rukav ih vuku male crkve: -Jel možemo zajedno bar da sednemo? Tu postoji velika arogancija, koja se ne prevazilazi. U Srbiji nema ekumenizma. Ne postoji nikakvo ekumensko telo, ne postoji nikakvo sastajanje. Sedam crkava su dobile privilegiju od države i one misle da sarađuju. Sarađuju po nekim praktičnim pitanjima, recimo imovine, jer oko toga će se uvek ujediniti, novac i imovina...možda i oko školstva (veronauke), ali niokočega drugog. U Srbiji napadaju adventiste, gađaju, lupaju... Da li su se druge crkve zapitale šta se to događa? Da li su to naša braća? Da li ih treba podržati bratskim rečima? Ovde ne postoji zainteresovanost ni za upoznavanje. Nije ekumenizam samo ako neki Vladika sretne nekog Biskupa, gde se onda slikaju... Zašto nemamo kao negde drugde, zajedničko venčanje, zajedničke molitve, na primer? Ne smete vi danas kao pravoslavac sa katolikom ni oče naš da pročitate. Mi nemamo dijalog ni u svojim crkvama. To je monoelitizam. Ne možete vi ekumenski tolerisati nekog drugog ako nemate tolerancije u svojoj crkvi. Ukoliko imate drugačiji stav ili mišljenje odmah vas vređaju i napadaju. Kada neko pokrene temu poređenja liturgije sa ruskom ili grčkom crkvom, odmah je taj neko otpadnik, odmah je taj onaj koji potkopava pravoverne. Slično je i u drugim ovdašnjim crkvama, rimoktolici takođe nemaju niakavog unutrašnjeg dijaloga. Sve se svodi na poslušnost biskupima, episkopima, vladikama. Ništa ne možete bez blagoslova. Blagoslov je i dozvola i cenzura.

Prof.dr Dimitrije Popadić, dekan Protestantskog teološkog fakulteta u Novom Sadu: - Preduslova crkvenog dijaloga ima mnogo ili previše, jer međucrkvenog dijaloga ima malo ili nimalo. Ovom prilikom bih spomenuo tri koja smatram da su suštinska. Preduslovi međucrkvenog dijaloga su prvo: reformacija i redefinicija teologa, drugo reformacija i redefinicija teologije i treće reformacija i redefinicija eklesiologije. Dakle najpre obnova samih učesnika dijaloga-teologa. Članovi različitih

hrišćanskih denominacija lepše i tolerantnije žive jedni sa drugima nego njihove vođe. Svi vernici su teolozi. Teolozi laici, jer svako ljudsko biće koje se Bogu moli, čita njegovu reč i o njemu razmišlja jeste teolog, jer Boga zna. Teolozi laici su spremniji voditi dijaog, od crkvenih vođa, kolega, profesionalnih teologa. Svima nam je neophodna obnova, obnova od Duha Svetoga i teolozima laicima i teolozima profesionalcima... Najoštrije kritike, ukore i prorokovanje kazne božije, Isus nije upućivao grešnicima, lopovima i bludnicima, upućivao ih je religijskim vođama. Nazivao ih je „okrećenim grobovima koji su spolja lepi, a iznutra prepuni truleža.“ Drugo, međucrkvjeni dijalog preduslovljava i reformaciju, kao i redefiniciju tumačenja i razumevanja samoga sadržaja verovanja, teologije, znanja o Bogu. Crkvene dogme je neophodno dekodirati i učiniti ih razumljivim savremenom ljudskom biću. Neophodno ih je kontekstualizirati, kako bi teologija doživela svoju reformaciju i redefiniciju, i progovorila razumljivim jezikom nama ovde i sada. Treće, međucrkvjeni dijalog preduslovljava i reformaciju i redefiniciju našeg razumevanja crkve, naše eklesiologije. Nažalost, najveći broj crkava definiše sebe po svojim granicama, u ovom smislu crkva se shvata kao srednjovekovni grad opasan zidinama, koji ima jednu veliku kapiju, kroz koju ili uđeš i tada si u gradu, ili ne uđeš i nisi u tom gradu, nisi u crkvi. Lično sam začuđen i imam žaljenje i ne razumevanje, zašto je hrišćanskim vođama toliko teško susresti se i razgovarati sa hrišćanima koji su hrišćani na drugačiji način od njih samih. Zašto, kada upravo ovakav ekskluzivistički stav, stoji u direktoj suprotnosti sa Hristovim rečima „ne branite im“? Čak i ako hrišćane na drugi način smatraju svojim neprijateljima, što je na rubu zdrave pameti, njihov bi stav trebao da bar izdaleka liči na gospodnje uputstvo izrečeno u „Besedi na gori“: „Ljubite neprijatelje svoje, da budete sinovi oca svoga koji je na nebesima, jer on čini da njegovo Sunce, grane zlima i dobrima i daj kišu pravednima i ne pravednima, jer ako ljubite one koji vas ljube, kakvu nagradu imate, zar ne čine to isto i carinici, i ako pozdravljate samo svoju braću, šta osobito činite? Zar ne čine to isto i mnogobožci? Budite dakle savršeni kao što je savršen otac vaš nebeski.“

Dr Svetislav Rajšić, profesor istorije Pravoslavne Crkve: - Sve što se nama danas dešava nije ništa novo. Sve je to već viđeno 100 puta. I pre dva veka postojale su konzervativne snage u Srbiji koje su sprečavale da se napravi pruga kroz Srbiju, koja bi povezala Budimpeštu, Beč i Grčku na primer. Tada su postojale snage koje su tvrdile da će tim prugama doći bolest i pošasti sa zapada, da će nas sve otrovati, te je najbolje da se ta pruga ne sagradi kroz Srbiju jer uništavamo plodne oranice, dobićemo bolesti.... Treba biti realan i reći da kako postoje konzervativne snage, te klaustrofobične snage koje se plaše svega što je strano, svega što je nepoznato, što je dominantno i jako, što je drugačije, iste takve snage postoje i u SPC. Jedni su za ekumenizam, drugi su za ekumenizam specifičan, da razgovaramo 1000 godina... Bilo bi dobro kada bi SPC uspela neke odluke koje donosi na svetom arhijeriskom saboru ili sinodu da donese, pre toga nekom vrstom javne rasprave, da oseti kako pulsira narod, kako pulsira onaj običan vernik, šta o tim promenama, o nekim predlozima razmišlja onaj običan vernik. Onaj koji dolazi u crkvu koji nema teološko obrazovanje koji nema čak niakakvo obrazovanje koji ne zna ni kaknone ni tipike SPC, koji dođe pričesti se ostavi mali prilog, pomoli se za svoje najbliže, ili za svoje upokojene, možda bi bilo dobro napraviti takav mehanizam, kada bi SPC imala toliko hrabrosti, da sasluša šta ima da kaže pastva o tome. Možda onda ne bi imali ovaj slučaj, ja sam imao prilike da gledam kolegu na TV, kada je u pitanju ovaj slučaj sa patrijarhom: Da li je podneo ostavku? Da li je prava ili nije? Da li su išli da ga mole, ko je išao? Da li je bilo zeleno mastilo ili nije? Da je on to pisao, ko mu je pisao, da li je on samo potpisao? Da li je znao šta potpisuje? Mislim da su se obični vernici trebali pitati oko mnogo drugih stvari, oko pianja koja se ne tiču samo sveštenstva ili monaštva, koja se ne tiču samo jejarhije, nego onog svakodnevnog života. Možda bi tada sve bilo drugačije, možda bi sve jednostavnije, ili lakše.

Retrospektiva opšteg ekumenskog dijaloga

Pre dve stotine godina pojavio se pokret pod nazivom ekumenski pokret – ekumenizam, taj naziv je kasnije kroz praksu preveden u međureligijski dijalog. Ekumenizam je imao za cilj jedinstvo Crkava, za šta je potrebno odreći se nečeg svog, zarad opšteg dobra.

Kao početak ekumenizma može se uzeti 1805. godina kada je baptistički misionar Viljam Keri zamolio da se osnuje „opšte društvo svih hrišćanskih zajednica na prostoru koji se širi na sve četiri strane“

- 1854. godine ekumenski skupovi organizuju se u Londonu i Nju Jorku, ali i u drugim centrima.

- Iz toga se organizuje prva Međunarodna misijska konferencija 1910. godine u Edinburgu, u Škotskoj. U njoj je učestvovalo 1200 predstavnika iz 160 protestantskih zajednica.

- Na konferenciji je osnovan prvi Međunarodni misijski savet, iz koga se 1925. izdvojio pokret „Život i rad (delatnost)“.

- 1927. godine izdvojio se i pokret „Vera i poredak“, koji se bavio problemima hrišćanskog jedinstva.

- Dvadeset godina nakon toga, 1948. u Amsterdamu zasedaju ove tri ekumenske struje i osnivaju *Svetski Savet Crkava*. Kasnije im pristupaju i Pravoslavne-Ruska, Srpska i druge, a istupaju Gruzijaska i Bugarska, koje u poslednje vreme pokušavaju da se ponovo vrate. Svetski Savet Crkava i danas ima svoje sedište u Šambeziju kod Ženeve, u Švajcarskoj .

- Katolička Crkva se u početku drži rezervisano i sumnjičavo u odnosu na ekumenizam. Taj pogled menja Papa Lav XIII i uvodi studije Hrišćanskog istoka u katoličke visoke teološke škole i fakultete, a pored toga priznaje da Hrišćanski zapad snosi deo krivice za raskol u crkvi. Delo ovog Pape nastavlja i njegovi naslednici Pio XII, Jovan XXIII i Papa Pavle VI.

- Drugi Vatikanski Sabor (Koncil) 1962-1965.god, izdaje dva dokumenta koji se odnose na ekumenizam: „Unitatis edintegratio (Obnova jedinstva)“ i „Orentalium Ecclesarium (O Istočnim Crkvama)“. Sabor je naglasio da je krštenje sakramentalna veza jedinstvu svijui, koji

su njime preporođeni, jer kroz sakrament krštenja...kada ga se primi sa odgovarajućim raspoloženjem, čovek zaista utelovljuje u Isusa raspetoga i proslavljenoga, i preporođuje se za učešće u božanstvenom životu (Dekret o ekumenizmu, 2; Enciklika „Da jedno budu“, 66).

- Vrlo značajan ekumenski događaj dogodio se 1954. u Jerusalemu, gde su se susreli i zagrlili i na Isusovom grobu zajednički molili Očenaš, Papa Pavle VI i carigradski Patrijarh Antigora I.

- 1959. Osniva se „KEK – Konferencija Evropskih Crkava“, čija je članica SPC i tri protestantske Crkve iz Srbije: Evangelička A.V., Hrišćanska-reformatska i Evangeličko-Methodistička.

- U Srbiji i okolini, Crkve su u 19. i 20. veku iz poznatih istorijskih razloga vodile glavnu borbu na tzv unutrašnjem planu odnosno sređivanje pravnog, materijalnog i organizacionog statusa među vlastitim redovima. SPC dobija od Ekumenskog Patrijarhata iz Konstantinopolja „autonomiju“ 1831. , a „autokefalnost“ 1879. i konačno „Patrijarhat“ tek 1922. god.

- „Ekumenska humanitarna organizacija-EHO“, Novi Sad, osnovana je 19.februara 1993.godine na inicijativu Svetskog Saveta Crkava.

- Svetski molitveni dan (World Day of Prayer – WDP) je najveći ekumenski pokret u svetu. Nastanak 1887. god, osnovale su ga žene u Americi, tokom godina se pretvorio u jedinstven pokret. Ovaj dan se slavi u 180 zemalja.

- U Vojvodini 1973. žene organizuju ekumenske molitvene susrete Svetskog molitvenog dana

- 1978. u Zambiji se sastao Međunarodni komitet Svetskog molitvenog dana i objavio deklaraciju o glavnim ciljevima pokreta.

- 1979. Mešovita međunarodna komisija za teološki dijalog između Katoličke crkve i Pravoslavne crkve u svojoj celini, ova Komisija je napredovala pokušavajući da izrazi ono što Katolička i Pravoslavna crkva mogu već zajednički ispovijedati kao zajedničku veru u misteriji Crkve i vezu između vere i sakramenata.

- Prvog petka u martu se na celoj zemaljskoj kugli od izlaska do zalaska sunca 24 sata vernici mole u raznim zemljama po istoj liturgiji.

- Od 1985. godine liturgiju i propratni materijal pripremale su žene iz: Indije (1985), Australije(1986), 1987. obeležen stogodišnji jubii-

lej Svetskog molitvenog dana tema: „Dođite, radujte se!“, Brazila (1988), Burme (1989), Čehoslovačke (1990), Kenije (1991), Austrije, Nemačke, Švajcarske (1992), Gvatemale (1993), Palestine (1994), Gane (1995), Haitija (1996), Koreje (1997), Madagaskara (1998), Venecuele (1999), Indonezije (2000), Samoje (2001), Rumunije (2002), Libije (2003).

- Svetski dan molitve se obeležava i 1994. u Vojvodini na inicijativu EHO organizacije

- 2006. godine članice svetskog ekumenskog pokreta su se molile za Južnu Afriku sa temom: „Znakovi vremena“.

- 2007. program Svetskog molitvenog dana pripremaju žene iz Paragvaja, tema: „Ujedinjeni u šatoru Božjem“.

Srpska Pravoslavna Crkva i ekumenizam

Prof. Milan Vukomanović, sociolog religije na Filozofskom fakultetu u Beogradu, smatra da je u SPC zastupljeno nekoluko struja. - Najradikalnija od njih svako ekumensko nastojanje, koje ne čini samo Papa već i Vaseljenska, Carigradska patrijaršija, karakteriše kao „svejeres“. Takav jedan rigidan stav bio je prisutan tokom '90-ih i rekao bih da može iznova da se aktuelizuje. Na toj liniji su ziloti koji sprečavaju anglikance da obave službu u kapeli Patrijaršije, pa makar i sam patrijarh ustupio taj prostor. U crkvi je stalno prisutan neopravdan strah od reinterpretacije hrišćanstva. SPC je tu, po pravilu, vrlo rigidna, ona je tvrdokorna oko toga ne dozvoljavajući nikakvu reinterpretaciju onoga što je nasleđeno iz prošlosti kao predanje. Bojim se da je to najveći kamen spoticanja u teološkom smislu. Drugi stav, koji je u SPC, danas dominantniji, makar na zvaničnom nivou jeste to da se može ući u dijalog sa jednim brojem istorijskih tradicionalnih verskih zajednica, kao što su Rimokatolička crkva, pa onda Islamska i Jevrejska verska zajednica i neke od tradicionalnih protestantskih crkava, te da na tom planu može doći i do nekakve saradnje.

Slobodan G. Marković, istoričar, docent Fakulteta političkih nauka u Beogradu, mišljenja je da ispred ekumenizma stoji i problem starog-

novog kalendara, kao i stav koji ima SPC po tom pitanju. – U početku je postojalo raspoloženje da se kalendar reformiše, tako da je u maju 1923. sazvan Svepravoslavni sabor u Carigradu, na kome su bili manje-više svi predstavnici svih pomesnih pravoslavnih crkava. U delegaciji SPC bio je i Milutin Milanković poznati astronom, koji je predstavio njegovu šemu reforme julijanskog kalendara, koja je tom prilikom i usvojena. U toj odluci koju je potpisao vaseljenski patrijarh Meletije IV, sa ponosom se ističe da nije prihvaćen gregorijanski već novi kalendar koji je precizniji. Tu se navodi da će se proces usklađivanja kalendara nastaviti do dana kada sve hrišćanske crkve budu spremne da usvoje jedinstveni kalendar. Sveti arhijerejski sabor SPC krajem 1923. u načelu je prihvatio odluku Svepravoslavnog sabora o uvođenju novog kalendara, ali do sprovođenja te odluke nikad nije došlo. Postoji nekoliko razloga zbog kojih su otpori SPC prema novom kalendaru i danas jaki. Prvi argument je da bi reforma kalendara izazvala podjelu u slovenskim pravoslavnim crkvama, a drugi je strah od toga kako će na to reagovati zapadne episkopije SPC.

Mirko Đorđević, sociolog religije, smatra da je osnovni problem kako ekumenskog dijaloga tako i bilo kakve reforme u SPC, upravo njena tradicionalna, srednjovekovna konzervativnost: - Sabora svepravoslavnog nije bilo već 1200 godina. Sabor je jedini merodavan da revizira kanone, šta verovati, kako verovati, kako sahranjivati, kako živeti... Činjeni su ogromni naponi u 20. veku, bila je već postignuta saglasnost da se sabor zakaže, mesto održavanja je trebalo da bude Aleksandrija u Egiptu; Šta mislite ko je omeo održavanje Sabora? Justin Popović iz ćelija kraj Valjeva poručio je da to nije moguće. SPC je dva puta uskratila saglasnost, a potom i jedan konsezus da se vaseljenski sabor održi. Katolici su imali 21 sabor. Pre oko 40 godina održali su Drugi vatikanski koncil, koji je crkvu posavremenio. Šta se dogodilo, Jovan XXIII je bio prosto genijalan čovek, on je srušio jednu srednjovekovnu crkvu do temelja. SPC bi trebalo da se osavremeni. Možda je tu potrebna smena generacija, možda ova naša generacija još nosi ratni simbol u sebi, možda nije u stanju da napravi takav korak. Molim vas, mi se još nigde nikom

nismo izvinuli, mi smatramo da je ono što je Vili Brant uradio obična glupost. Mi se držimo one naše epske istine, koju majka Jevrosima legendarnom Marku utuvljuje u glavu, da se nikom ne uklanja s puta. Teraj pa šta bude.

Vernici, vernice i ekumenizam

Najbrojnija, većinska, tradicionalno-istorijska vera u Srbiji je pravoslavna, Srpske pravoslavne crkve. Vojvodina ima 58% pripadnica i pripadnika pravoslavne, 23% katoličke i 4% protestantske veroispovesti. Interesantno je napomenuti da se svi po tradicionalnom receptu „pripadnosti“ svrstavaju u određenu versku grupu. Po rođenju roditelji decu „opredeljuju“ u veri, kojoj će „pripadati“ do kraja života. Možda je to početni problem za ostvarivanje ekumenskog dijaloga, to u što u definiciji znači „verska pripadnost“, koja je najprihvatljivija kao definicija, ali i kao koncept. U narodu se ne koristi, ali ni ne poznaje definicija „versko opredeljenje“. Ovde nije samo u pitanju konzervativizam i ne znanje, već u osnovi pitanje etničkog, ponekad i rasnog (slovenskog) porekla. Na primer: ja Srbin, automatski pripadam pravoslavnoj veroispovesti SPC, koja je crkva srpskog tj. mog naroda. Ukoliko su Srbin, Srпкиnja protestantske ili katoličke veroispovesti, oni/e se ne smatraju „jednakim“, „pravim“ Srbinom, Srпкиnjom. SPC i njeno sveštenstvo vernicima i vernicama propoveda shvatanje Crkve prema njenim zidovima odnosno granicama. Postoje „vrata“ kroz koja se ulazi u Crkvu, što je u skladu sa kulturom i tradicijom: krštenje, ali i etničko poreklo (nacionalnost), koje su osnove određivanja pripadnosti, a tako se postaje vernikom ili vernicom SPC, u suprotnom, ostali su van nje, odnosno van njenih zidova. Na taj način Crkva i vernici/ce se nesvesno udaljavaju od stvoritelja i drugih ljudskih bića, a na prvo mesto stavljaju versku tradiciju, običaje i obrede te Crkve. U isto vreme dolazi do podele na „njih i nas“, ali i do sterilne definicije fanatičnih sledbenika, koji su ubeđenja da su samo oni, one u pravu, ili da je samo njihova vera prava i da su jedino oni na putu spasenja. Ovde se potpuno negira postojanje verskog pluraliteta u društvu, da ne pominjem sub-kulturni pluralitet.

Drugačiji dinamičniji teološki pristup većinskoj verskoj zajednici nije blizak, pa tako ni sledbenici/ce, ne pridaju pažnju i značaj međucrkvenom, ekumenskom dijalogu, koji za osnov ima zapravo hristocentrični pristup, koji je u kontrastu sa prethodnim statičkim konceptom. On se definiše po centru koji predstavlja Isus Hrist i Bog. Hristocentrični koncept shvatanja Crkve podrazumeva stalne promene, kretanje i akciju. O ovome je prethodno govorio prof.dr. Dimitrije Popadić. U ovom delu bih se vratio i na veronauku, odnosno veroučenje u osnovnim i srednjim školama. Bio sam u prilici da tokom svog novinarskog istraživanja, razgovaram sa mladima koji pohađaju katolički i pravoslavni veronuk u Vojvođanskim srednjim školama. Oni ne znaju tačnu definiciju ekumenizma, to je reč koja se u veronauci ne objašnjava od strane veroučitelja. Mladi su informisani površno, a kao glavne izvore informacija navode TV i neke štampane medije. Poznato im je da ekumenizam znači neko ujedinjenje, „nešto poput EU“... Kada je reč o poznavanju drugih verskih zajednica, u ovom slučaju hrišćanskih(katoličke, protestantske) učenice i učenici (budući vernici/ce), o drugim putevima do Hrista i Boga, na predavanjima ne govore ili ne znaju mnogo. Učili su o velikom raskolu, o *filiokve*, ali površno i nekonkretno, i uglavnom su im ostale informacije vezane za razlike, koje u osnovi, razdvajaju hrišćanske denominacije. Kao primer naveo bih učenicu drugog razreda srednje škole, koja pohađa pravoslavni veronauk u gimnaziji u Zrenjaninu. Ona, po onome što je čula na predavanju od svog veroučitelja, o adventistima tvrdi sledeće: „oni su zapravo Jevreji, zato što službu vrše subotom...“ Ista učenica mi je ispričala kako im profesor objašnjava šta su i koje su sekte i koja opasnost preti od istih (među kojima je predavač naveo tzv „američke vere“). Mislim da nije neophodno da citiram zakonske članke „Zakona o crkvama i verskim zajednicama“, po kojem veronauku u školama predaju samo veroučitelji iz tradicionalnih verskih zajednica, što između ostalih, izostavlja mnoge hrišćansko-protestantske verske zajednice. Ono što je interesanto, vezano za „široke narodne mase“, je i momenat agorafobičnosti koji se manifestuje kroz strah od svega stranog, novog-modernog i drugačijeg.

U narodu odlično prolaze i prodaju se knjige i priče, o velikim svetskim zaverama, o centrima moći, kojima navodno upravljaju masonske lože iz Vatikana i Vol Strita. Ove teorije direktno ili indirektno podržavaju predstavnici SPC kroz propovedi i izjave. Ukoliko ste zainteresovani da saznate nešto više o zaverama i njihovom istorijskom uporištu u narodu, toplo preporučujem knjigu-doktorsku tezu „Teorija zavere - Srbija protiv novog svetskog poretka“, Jovana Byforda koji pr daje socijalnu psihologiju u Nottingham Trent University.

Umesto zaključka, u ovom kontekstu navodim tekst *Himne ljubavi*, jer ovi stihovi predstavljaju i ljubav kao cilj do kojeg se stiže različitim putevima vere:

I ako imam dar proroštva i znam sve tajne i sve znanje,
i ako imam svu veru da i gore premeštam,
a ljubavi nemam, ništa sam.

Ljubav dugo trpi, blagotvorna je, ljubav ne zavidi,
ljubav se ne gordi, ne nadima se,
ne čini što ne pristoji, ne traži svoje, ne razdražuje se, ne misli o zlu,
ne raduje se nepravdi, a raduje se istini,
sve snosi, sve veruje, svemu se nada, sve trpi.

Kad bijah dete, kao dete govorah, kao dete mišljah, kao dete razmišljah;
a kada sam postao čovek, odbacio sam što je detinjsko.

A sad ostaje vera, nada, ljubav, ovo troje;
ali od njih najveća je ljubav.

(Prva Korinćanima 13: 1-13)

Literatura:

1. Aniko Horvat (2006/07 i 2007/08.): tekst „Svetski molitveni dan“, Ekumenski zbornik – Zbornik predavanja i pismenih radova iz Škole ekumenizma.
2. Martin Hovan (2006/07 i 2007/08.): tekst „Međucrkveni odnosi i oblici saradnje u SFRJ i SRJ“, Ekumenski zbornik – Zbornik predavanja i pismenih radova iz Škole ekumenizma.
3. Roman Miz (2006/07 i 2007/08.): tekst „Dvesta godina savremenog ekumenizma 1805-2005“, Ekumenski zbornik – Zbornik predavanja i pismenih radova iz Škole ekumenizma.
4. Milan Vukomanović (2005), „Zašto se u crkvi šapuće“, Peščanik FM, priredile Svetlana Lukić, Svetlana Vuković.
5. Slobodan G. Marković(2005), „Zašto se u crkvi šapuće“, Peščanik FM, priredile Svetlana Lukić, Svetlana Vuković.
6. Mirko Đorđević(2005), „Zašto se u crkvi šapuće“, Peščanik FM, priredile Svetlana Lukić, Svetlana Vuković.
7. Jovan Byford(1999-2002) : „Teorija zavere - Srbija protiv novog svetskog poretka“.
8. Eljub Štitkovac priredio (1995) „Različiti putevi do Boga“ – Beograd
9. Dimitrije Popadić (2006): „Odgoj hrišćanskih vođa“, Beleške za predavanja.

Laura Thomas
Wheaton College, USA

UDK 173.1.000.28
Originalni naučni rad
Priljeno: 2.02.2009

John Chrysostom regarding Marriage and Family

John Chrysostom stands out as a theologian, preacher, and devoted Christian of the fourth century. He lived in a time that witnessed major religious and political shifts. The Emperor Constantine legalized Christianity after many years of harsh government persecution and then declared it the official religion of the empire. While this was a cause for celebration, it also brought a new set of challenges for the church. With an increasing number of new Christians, it was the task of church leaders to offer appropriate guidelines on Christian living in a still secularized society. While doctrinal issues were the primary concern of the first ecumenical councils and the creeds they produced, John Chrysostom also addressed practical issues of Christian living.¹ Beginning with a brief overview of the social context, we will then consider the life and ministry of John Chrysostom with a focus on his contributions in the area of marriage and family; we will close with a word of application for the church today.

In Roman society, the family was considered a miniature unity of the *res publica*, reflecting the value of an organized and well-run social order. Yet, there was a distinction between public society and the privacy

---

¹ David Anderson and Catherine P. Roth, Trans., *St. John Chrysostom: On Marriage and Family Life*, (Crestwood: St. Vladimir's Seminary Press, 2003), 7-8.

of family life. In the period of classical Rome (roughly 100 BC to 200 AD), marriage was first viewed as a legal institution, and couples were to live in harmony with one another. In choosing a wife, a man looked for a chaste woman who would make a good household manager and exhibited a willingness to be involved in her husband's life.² "Since the purpose of marriage was to secure a mother to breed legitimate children to a man, when the marriage ended he kept what we should call custody of the children."³ The wife typically bore the blame for a divorce. It was not uncommon for people to remarry following a divorce, but it was more likely for men to remarry than women. The divorce rate has been estimated in this time near one in six marriages.⁴

Chrysostom brought a unique perspective to the topic of marriage and family due to his own personal experience. John was born around 349 AD in Antioch, a city known for its pursuit of worldly pleasure and entertainment. The city was home to many pagans and a growing Christian base that boasted a few sizeable churches. The cosmopolitan Antioch contrasted sharply to its surrounding desert regions that were increasing with a population of monks and hermits seeking to withdraw from the world. It appears that John was born into a comfortable home, but his father died during his infancy, leaving his mother as a young widow who never remarried. Through his adolescent years, John saw Christians receive continued government favor until Emperor Julian.⁵ "Accustomed for half a century to Christian emperors who had actively supported their cause, they now found themselves ruled by a militant pagan who...decreed general toleration for all...[and] reintroduced the worship of the ancient gods and public sacrifices in their honor."⁶

---

2 Geoffrey Nathan, *The Family in Late Antiquity: The Rise of Christianity and the Endurance of Tradition*, (London: Routledge, 2000), 15-20.

3 Beryl Rawson, Ed., *Marriage, Divorce, and Children in Ancient Rome*, (New York: Oxford University Press, 1991), 39.

4 Ibid., 38-46.

5 J. N. D. Kelly, *Golden Mouth, The Story of John Chrysostom: Ascetic, Preacher, Bishop*, (Ithaca: Cornell University Press, 1995), 1-10.

6 Ibid., 10.

John developed his mind by studying pagan classics and the Bible. He embarked on the monastic lifestyle in the hills but returned after six years due to health problems. He then ministered in the city of Antioch for twenty years as a church leader and priest; he was consecrated as bishop of Constantinople in 398. His life ended with difficulties as he was exiled in 404 due to disagreements in church leadership, and he died a few years later.

Perhaps one reason Chrysostom was concerned with the topic of marriage and family was his passion to connect theology with daily life. “Like other church fathers, Chrysostom divided theology into two parts, dogma and ethics...for Chrysostom Christian praxis is equally as important as dogmatic faith.”⁷ In his own words, “Wherefore I entreat you let us use much diligence both to stand in the right faith, and to show forth an excellent life...For concerning doctrine [Christ] discourses seldom, for neither doth the subject need labor, but of life often or rather everywhere.”⁸ For the modern reader, it is thus unfair to ask whether Chrysostom was a moralist or a theologian because in his mind the two categories could not be separated. Faith was exemplified in this life through both an intellect that was rightly trained in truth and a Christian lifestyle.⁹ His own experiences as a celibate monk and priest along with growing up in a single-parent household influenced his writings on social life. His experiences in Antioch and Constantinople shaped him to be an apologist for Christian views on marriage and family.¹⁰

Among the many homilies offered on marriage and family, the first subject to be considered is the marriage relationship. Chrysostom describes the love of husband and wife as the force that fuses society together. He goes back to Adam and Eve in the Garden of Eden to show the interconnectedness of husband and wife and their need for one another. He believed Ephesians 5.22, which urges wives to submit

---

7 Margaret Amy Schatkin, *John Chrysostom as Apologist*, (Thessaloniki: Patriarchal Institute for Patristic Studies, 1987), 18.

8 Ibid., 19.

9 Ibid., 20.

10 Roth and Anderson, *On Marriage and Family Life*, 8.

to their husbands as to the Lord, was God's prescription for stability in the home. He considers the analogy of how Christ loved the church and believes this kind of love from a husband provides the appropriate leadership under which a wife should submit.¹¹ He exhorts husbands: "You have seen the amount of obedience necessary; now hear about the amount of love necessary. Do you want your wife to be obedient to you, as the Church is to Christ? Then be responsible for the same providential care of her, as Christ is for the church."¹² Chrysostom offers a literal interpretation of Ephesians 5, exemplifying the Antiochene hermeneutical method. One also notes the Eastern view of soteriology as divinization when he mentions Christ's work in believers and the effectiveness of the sacraments. When Ephesians refers to Adam and Eve becoming "one flesh," he connects this to Christ taking on the substance of humanity.¹³ Through baptism, the "Holy Spirit enables us to share His same essence... The Son of God shares our nature so we can share His; as He has us in Him, so we have Him in us."¹⁴ He sees the sacredness of marriage through this metaphor and encourages the headship of husbands as they follow Christ's example of enduring love. Under this headship, wives carry authority over children and have equal dignity in the family.¹⁵

Chrysostom believed marital harmony came through personal piety. Husbands should not be marked by jealousy. A wife should not nag her husband or take pleasure in worldly fashions and entertainment. Husbands should regularly praise and encourage their wives through verbal affirmation.¹⁶ "Tell her that you are convinced that money is not important, that only thieves thirst for it constantly, that you love her more than gold; and indeed an intelligent, discreet, and pious young woman is worth more than all the money in the world."¹⁷ Chrysostom comments

---

11 Ibid., 43-46.

12 Ibid., 46.

13 Ibid., 50-51.

14 Ibid., 51.

15 Ibid., 54-57.

16 Ibid., 58-61.

17 Ibid., 61.

that if a marriage were truly marked by the piety described in his practical advice for harmony and godliness, then the couple's perfection would outdo that of the holiest monks.¹⁸

Chrysostom also gave a homily on how to choose a wife. Before thinking about who to choose as a wife, Chrysostom advises reading through Paul's writings on marriage. Many people rush to civic authorities to find out legal stipulations regarding children and money, but Chrysostom reminds Christian men to consider the "laws of the church" because God will hold men accountable on the day of judgment for their marriages.¹⁹ It is critical that men not choose a wife seeking financial profit; "you must consider that marriage is not a business venture but a fellowship for life."²⁰ The most important qualities in a wife are a virtuous character, chastity, and devotion to piety. Chrysostom offers a literal interpretation of Abraham seeking a wife for his son, Isaac. His detailed description of the story is shared to promote his principle that choosing a wife that is holy will result in a holy household.²¹ Outside of marriage, Chrysostom could be quite strict on relations between the sexes; for example, he was persistent in his idea to separate men and women in church and went so far as to propose a wall for this function.²²

Chrysostom preached on the role of children in the family. He believed that families should focus on spiritual matters to promote their children's love for the Lord from a young age.²³ On the importance of regular Scripture reading in the home, he said, "Don't say, 'Bible reading is for monks; am I turning my child into a monk?'" No! It isn't necessary for him to be a monk. Make him into a Christian.... We are so concerned with our children's schooling; if only we were equally zealous

---

18 Ibid., 61-62.

19 Ibid., 89.

20 Ibid., 96.

21 Ibid., 97-114.

22 Leslie Brubaker and Julian M. H. Smith, *Gender in the Early Medieval World: East and West 300-900*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2004), 204.

23 Roth and Anderson, *On Marriage and Family*, 65-67.

in bringing them up...in the Lord.”²⁴ The task of the parent is to educate their children in godliness so that the image of God is revealed through them to the world. It is not enough for a Christian parent to be virtuous; they are now responsible to see that their child becomes virtuous also.²⁵ Chrysostom’s theological understanding of family protected it from divorce. Considering the model of “two becoming one flesh” in Genesis, Chrysostom created a “three becoming one flesh” analogy to encompass the family and exhibit its deep connectedness. Children are a bridge and physical testimony to the marriage union. Thus, a family is not only strengthened by the relationship of husband and wife but also by recognizing children as an integral part of the family.²⁶

Chrysostom reflected on the subject of remarriage and singleness in his writings and sermons; he was likely influenced by the example of his mother, who as a young widow never remarried and devoted herself to his Christian upbringing. Chrysostom thinks it is better for a person to remain single once widowed. He believes widows remarry to escape their pain but regret their decision when they realize again the difficulty of marriage.²⁷ He describes widows as set free from the bondage of marriage²⁸ and exhorts them to not be “attached to the earth for so long a time, and once they have been released to remain free, to seek heaven, and to exhibit the way of life found there, and since they have been married to Christ, to do everything in such a way as becomes women who possess such a bridegroom.”²⁹ Chrysostom preached on celibacy using 1 Corinthians 7 as his main text.³⁰ Celibacy was not only sexual asceticism; it was to be removed from the world’s cares and devoted to

---

24 Ibid., 67.

25 Ibid., 71-72.

26 “Three-in-One-Flesh: A Christian Reappraisal of Divorce in Light of Recent Studies,” *Journal of the Society of Christian Ethics* 23, No. 1 (2003): 47-49, 60-66.

27 Sally Rieger Shore, Trans., *John Chrysostom: On Virginity; Against Remarriage*, (Lewiston: The Edwin Mellen Press, 1983), 129.

28 Ibid., 140.

29 Ibid., 145.

30 Shore, *On Virginity; Against Remarriage*, viii-xi.

a life of prayer.³¹ When Chrysostom wrote *On Virginity*, there were only a handful of monasteries for women in his region, but many women had made a pledge to celibacy within smaller groups, some living in their parents' homes. Chrysostom remarks that the congregations of Antioch helped to support three thousand widows and virgins.³²

Chrysostom's teaching appears more positive on marriage and family than church fathers before and around his time. In the *Epistle to Diognetus*, Athanagoras' *Legatio*, and Justin Martyr's *Apology*, the single reason given for marriage is procreation. Clement of Alexandria defined the "true Gnostic" as one who takes on the responsibilities of marriage to procreate and oversee the household.³³ Tertullian points out the burden of raising children and encourages men to take a "spiritual wife" – an older, faithful widow. Around the same time as Chrysostom, Jerome wrote on the trials of marriage and children. Ambrose produced a pamphlet, *On Widows*, around 337 AD proposing that the Augustan marriage mandate was not so much about increasing the population as preventing chastity.³⁴

Preachers such as Chrysostom provide an example of the way Christianity spread throughout social classes. He preached to people from a variety of classes, and his polished rhetoric was a common feature of urban preaching in his day. It appears that Chrysostom promoted a stricter standard for piety than the laity had practiced in their marriages and family life; there were likely many Christians in Antioch who were in the process of learning how faith related to practice. He saw his sermons as opportunities to teach people not only about a practical subject but also Christianity, which is why his sermons on the topic of marriage and family also contain exegesis of Scriptures and provide general instruction on virtuous Christian living. It is proposed that the fourth century church

---

31 Roth and Anderson, *On Marriage and Family*, 40-42.

32 Shore, *John Chrysostom: On Virginity; Against Remarriage*, xii-xiv.

33 Will Deming, *Paul on Marriage and Celibacy: The Hellenistic Background of I Corinthians 7*, (Cambridge: Cambridge University Press, 1995), 100-103.

34 *Ibid.*, 104-106.

developed orthodoxy and social ethics through an interactive, communal outflow of the church living and communicating together.³⁵ In conclusion, it is valuable to consider Chrysostom's writings for the church today. Perhaps we find ourselves in a context that is not entirely different from cosmopolitan Antioch. John Chrysostom's sermons on marriage and family will encourage thoughtful consideration as the church of today looks at the practical expression of marriage and family in its midst.

---

35 Christine Shepardson, "Review of Christianization and Communication in Late Antiquity: John Chrysostom and His Community in Antioch by Jaelyn L. Maxwell," *Church History* 76, No. 4 (2007): 823-824.

BIBLIOGRAPHY

- Anderson, David and Catherine P. Roth, Trans. *St. John Chrysostom: On Marriage and Family Life*. Crestwood: St. Vladimir's Seminary Press, 2003.
- Brubaker, Leslie and Julia M. H. Smith. *Gender in the Medieval World: East and West, 300-900*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.
- Deming, Will. *Paul on Marriage and Celibacy: The Hellenistic Background on 1 Corinthians 7*. Cambridge: Cambridge University Press, 1995.
- Kelly, J. N. D. *Golden Mouth, The Story of John Chrysostom: Ascetic, Preacher, Bishop*. Ithaca: Cornell University Press, 1995.
- Nathan, Geoffrey S. *The Family in Late Antiquity: The Rise of Christianity and the Endurance of Tradition*. London: Routledge, 2000.
- Pelikan, Jaroslav. *Jesus Through the Centuries: His Place in the History of Culture*. New Haven: Yale University Press, 1985.
- Rawson, Beryl, Ed. *Marriage, Divorce, and Children in Ancient Rome*. New York: Oxford University Press, 1991.
- Rubio, Julie Hanlon. "Three-in-One Flesh: A Christian Reappraisal of Divorce in Light of Recent Studies." *Journal of the Society of Christian Ethics* 23, No. 1 (2003): 47-70.
- Sayers, Dorothy and Barbara Reynolds, Trans. *Dante's The Divine Comedy 3: Paradise*. London: Penguin Books, 1962.
- Schatkin, Margaret Amy. *John Chrysostom as Apologist*. Thessaloniki: Patriarchal Institute for Patristic Studies, 1987.

- Shepardson, Christine. "Review of Christianization and Communication in Late Antiquity: John Chrysostom and His Community in Antioch by Jaclyn L. Maxwell." *Church History* 76, No. 4 (2007): 823-824.
- Shore, Sally Rieger, Trans. *St John Chrysostom: On Virginity; Against Remarriage*. Lewiston: The Edwin Mellen Press, 1983.

prof dr Dimitrije Popadić, dekan
Protestantski teološki fakultet
u Novom Sadu

UDK 281.96:225
Originalni naučni rad
Primljen 28.02.2009

The Vernacular Serbian Language Versus Church-Slavonic: A Case of the Vuk's Translation of the New Testament

Nineteenth century Serbia begins with the First Serbian Uprising, and continues with a “war” on the domestic front, “the war for the Serbian language and orthography,” whose leader was Vuk Karadzic (Вук Караџић) (1787–1864), reformer of the Serbian literary language,¹ lexicographer² and ethnographer.³ All of his works, including his translation of the New Testament into the vernacular Serbian language, were crucial not just for Serbian linguistics, but also for Serbian culture and history. In the introduction to his New Testament translation, Karadzic said:

---

1 Vuk Karadzic (1) created Serbian alphabets (reducing the complex Slavo–Serbian alphabet from forty to thirty characters; introduced the principle of the elimination of all unpronounced letters and introducing five new letters: Ђ, Ј, Љ, Њ and Џ); (2) instituted Serbian grammar (he published his first draft of the grammar of the vernacular Serbian language in 1815); and (3) standardized spelling (according to the slogan: “Write like you speak and read as it is written”).

2 He has compiled the dictionary of the Serbian language (published 1818).

3 As mentioned above, he pioneered the work of describing the customs and of collecting the oral folk tradition of songs, proverbs, stories, and riddles.

Our people know something about Christ--that He was suffered and resurrected--and that mainly from listening in the churches and from the preaching; but they do not know anything about the Acts of the Apostles and the epistles. How they could know? Even if we would have enough those books in the Slavonic language, our people do not understand this language . . . I do not know if among all of our people--except the churches--fifty households have the New Testament. Also--except the priests that are reading in the churches and during other events within their ministry--I not know if we would be able to find five people that have read the entire New Testament . . . We have reach this point that our people even do not think that the Gospel and the Apostle are the book that they would read or listen in order to learn something from them, but they think that those should be read in the church and during other kind of church' activities only for the sake of the rite.

This translation is not for the purpose to be read in the church, but only for the people to read it as a book, in order to better understand the Christian law from it. . . . (New Testament of Our Lord Jesus Christ; translated by Vuk Karadzic. Vienna. 1847. Press of the Armenian monastery).

Though Orthodox,¹ the Serbian Orthodox church did not accept Karadzic's translation of the New Testament. Even up to the present, while praising his language and style as "classic, best . . . juicy folk Serbian language" (Bulovic 1985:11), their assessment of his translation is that it "presents a complete failure" (1985:11), and is a theologically

---

1 In his letter to the Ministerial of Education, dated November 4, 1847, Karadzic said, "As all Serbs, I love and respect our Orthodox church and for nothing in this world I would betray it or exchange it" (Karadzic 1947:227). In this letter Karadzic is asking for permission for his translation of the New Testament--that is printed in Vienna--to be allowed in Serbia. Namely, it was forbidden to be imported in Serbia, because it did not "pass the censorship of our [Serbian] Orthodox church" Karadzic 1947:226.

unreliable translation of the Word of God.¹ However, during the struggle for the recognition of the Karadzic translation, next to the question of theological correctness, the main issue was exactly the language and the style, as well as the orthography. Vuk's vernacular Serbian language collided with the Church-Slavonic. Bishop of Karlovci Stefan Stratimirovic (Стефан Стратимировић) burned his Dictionary of the Serbian Language and openly fought against its publication. When Karadzic privately published it in 1847, the bishop was also against the distribution of his New Testament translation. In his letter to the Hungarian court, the bishop wrote that Karadzic's translation consists of "some extremely shameful words which are in use only among the lowest kind of people" (Stratimirovic's letter dated February 14 1822, cited in Nikolic 1987:18). In general, Bishop Stratimirovic (Стратимировић) considered Karadzic and Kopitar (the initiator and the coordinator of the project) as "the enemies of Orthodoxy and the Serbian links with Russia" (Kuzmic 1983:77). In Vuk's response to the accusations of his use of "extremely shameful words," he argued that

I am not guilty because certain portions of the Holy Scripture are distasteful to some people, and, on the top of it, I also think that those people are wrong. One who believes that the Holy Scripture is the Holy Scripture should not stretch those words [of the Scripture] and manipulate it according to one's own reason; but rather do the opposite (Kuzmic 1983:227).

---

1 In spite of the theological revision of Karadzic' New Testament that is done by bishop Nikolaj Velimirovic and monk Vasilije Kostic (Василије Костић) during the Second World War, and the decision of the Holy Synod of the Serbian Orthodox Church (in 1962) that a competent commission should "correct the Vuk's New Testament," that commission has reached the conclusion that such an attempt should be abandoned and that a completely new translation should be produced (see Bulovic 1985:12-13).

It is unfortunate that the battle between the Serbian Orthodox church and Vuk Karadzic was so intense. Both sides contributed to it. Vuk could and should have used the words that would not have caused a scandal. For example, instead of a word курва, “whore,” he should have used a word блудница, “prostitute”). Also, he needed to have more patience¹ with the leadership of the Serbian Orthodox church, since he was making radical changes that always require significant time before they can be endorsed. Finally, he should have realized that it was imperative for him to actively include the competent Serbian Orthodox clergy in such an history-making project that was of fundamental significance to the church. If he would have done so, he would have developed a wise strategy toward a general acceptance of the translation. But most important, this translation would have been a very good translation. Vuk was a master on culture, and the Serbian Orthodox theologians could have done their utmost regarding the theological aspect of the translation. Instead, he was dishonest to Lukijan Musicki (Лукијан Мушицки),² and kept him from the project. Sadly, but not surprisingly, what Vuk did was probably for financial reasons.

For its part, the Serbian Orthodox church of the day had a high respect for the Црквено-словенски (Church–Slavonic) alphabet and language. Too high, I believe. Church–Slavonic language was not too far from being vernacular language at the time of St. Sava. St. Sava used it because it was an understandable language among the Serbs of his time, and he refused to use the Slavonic language of Constantine–Cyril and Methodius because he believed that Serbs had to understand the Word of God and the liturgy. The Serbian Orthodox church has lost that focus and allowed Church–Slavonic language to gradually become

---

1 For example, in 1847, Vuk did not submit the draft of his translation of the New Testament to Bishop Rajacic in order to receive his blessings, as was agreed. Instead, he gave him the sample of already printed New Testament. Under such circumstances, Bishop Rajacic not only refused to give his blessings, but he joined the opposition against Vuk’s New Testament.

2 Lukijan Musicki (Лукијан Мушицки) was one of the most competent Serbian Orthodox translators that Vuk could work with.

Resume:

This article attempts to address the place and role of Vuk Karadžić nineteenth century translation of the New Testament. Vuk's translated the New Testament into vernacular Serbian language and thus provoked the Serbian Orthodox churchmen of the day, since the Orthodox Church was unquestionable loyal to the Old-Slavonic liturgical language.

Key words: *New Testament translation, Serbian Orthodox, vernacular*

Citirana dela

Bulovic, Irinej (Буловић, Иринеј)

1985 Нови превод светог Писма Новог Завета. Београд: Свети архијерејски синод Српске православне цркве. (The New Translation of the Holy Scripture of the New Testament. Belgrade, Yugoslavia: Sveti arhijerejski sinod Srpske pravoslavne crkve).

Ivanov, Serguey

1993 “St Cyril and St Methodius’ ‘Theology of the Vernacular’ (A Historical, Linguistic and Theological Evaluation. Their Heritage in Ninth Century Bulgaria).” M.A. thesis, St. Vladimir’s Orthodox Theological Seminary.

Karadzic, Vuk Stefanovic (Караџић, Вук Стефановић)

1947 Писма. Београд: Просвета издавачко предузеће Србије. (Letters. Belgrade, Yugoslavia: Prosveta izdavacko preduzece Srbije).

Kuzmic, Peter (Kuzmič, Peter)

1983 Vuk-Daničičevo Sveto Pismo i Biblijska Društva: na južnoslovenkom tlu u XIX stoljeću. Zagreb: Kršćanska sadašnjost. (Vuk-Danichich’s Holy Scripture and the Bible Societies: On South-Slavic Soil in the XIX Century. Zagreb, Yugoslavia: Krscanska sadasnost).

Nikolic, Petar (Николић, Петар)

1987 Похвале и покуде Вуку. Шабац: Међуопштински историјски архив Шабца. (Praises and Critiques of Vuk. Sabac, Yugoslavia: Medjuopstinski istorijski arhiv Sabca).

Dr Jasmin Milić,
Superintendent Protestantske reformirane
kršćanske crkve u Republici Hrvatskoj i
ravnatelj Reformiranog teološkog insti-
tute “Mihael Starin”

UDK 283(410.1)
Primljeno 28.02.2009

Predgovor knjizi “Westminstersko vjeroispovedanje”

Westminstersko vjeroispovedanje, uz westmisterski *Veliki katekizam* i *Mali katekizam*, pripadaju tradicionalnim reformiranim vjeroispovedanjima, odnosno katekizmima¹ kalvinističke tradicije. Ova tri dokumenta iz 17. stoljeća sačinjavaju tzv. *Westminsterske standarde*.

Anglikanska crkva (Church of England) prolazila je od svoga osamostaljenja od Rimske crkve, koje je uzrokovano više političkim i osobnim razlozima negoli vjerskim, kroz različita povjesna, organizacijska, teološka i druga razdoblja svoga djelovanja.² Na nju su

---

1 Ostala tradicionalna vjeroispovedanja jesu: Heidelbeški katekizam, Drugo helvetsko vjeroispovedanje, Belgijsko vjeroispovedanje, Kanoni sa sinode u Dordrechtu (sva su prevedena i objavljena na hrvatskom jeziku), kao i druga manje poznata vjeroispovedanja.

2 Općenito se uzima da je osnivanje Aglikanske crkve uzrokovano crkveno-političkim, a ne verskim razlozima. Naime, engleski kralj Henrik VIII. (1509. – 1547.) odlučio je rastati se od svoje supruge Katarine Aragonske, te oženiti dvorkinju Anu Boleyn. Kada od Pape Klementa VII. nije dobio zatraženo poništenje braka s Katarinom Aragonskom, Henrik VIII. odlučio je osamostaliti Englesku Crkvu od Rima i sebe proglasiti njezinim vrhovni poglavarom. Prvim primasom i canterburyskim nadbiskupom posta je Thomas Cranmer (1489. – 1556.), koji je poništio kraljev brak s Katarinom Aragonskom i 1533. godine vjenčao Henrika VIII. i Anu Boleyn.

utjecali reformatory, puritanci, zagovornici episkopalnoga³ crkvenog upravljanja, prezbiterijskoga⁴ crkvenog upravljanja i sl.

Godine 1643. Engleski je parlament oformio komisiju koja je trebala izraditi dokument kojim bi se uredila pojedina pitanja unutar Anglikanske crkve: poput načina crkvenog upravljanja (episkopalni ili prezbiterijski, vlast kralja ili parlamenta nad crkvom i sl.), pitanja bogoslužnja, sakramenata, crkvene discipline i dr. U komisiji su sudjelovali predstavnici anglikanske struje, koji su se zalagali za episkopalno uređenje crkve, te predstavnici prezbiterijske struje (uglavnom škotski delegate) koji su se zalagali za prezbiterijsko uređenje crkve. Komisija je izradila document poznat pod nazivom *Westminstersko vjeroispovijedanje*. Ono je zagovaralo prezbiteriizam, koji je jedno vrijeme bio na snazi i u Anglikanskoj crkvi, no ipak u Engleskoj nije uspio zaživjeti. Kao svoj standard vjerovanja u potpunosti ga je, međutim, prihvatila Škotska Crkva (Church of Scotland).

Westminstersko vjeroispovijedanje usvojila je Generalna skupština Škotske Crkve 1647. godine, a Engleski parlament to je učinio 1648. Vjeroispovijedanje naglašava kalvinistička stajališta po pitanju izbora,

---

3 Aglikanska crkva svojim je odvajanjem od Rimske crkve zadržala episkopalni sustav upravljanja, odnosno vlast „odozgo“, od biskupa, s tim da je kralj, umjesto pape, postao vrhovnim poglavarom Crkve. Kralj je imenovao i postavljao nadbiskupe, kardinale i biskupe. U episkopalnom sustavu crkvenoga upravljanja vlast nad crkvom imaju biskupi koji zareduju svećenike i đakone. Episkopalno uređenje crkve zagovaraju i nauk o „apostolskoj sukcesiji“ pa su, skladno tomu, valjano zaređeni biskupi samo oni koji su u lancu zaređivanja izravno povezani s apostolskim zaređenjima svojih predhodnika. Samo tako valjano zaređeni biskupi mogu dalje valjano zaređivati svećenike i đakone. Sakramenti, posebice sakrament euharistije, valjani su samo ako su podijeljeni od strane valjano zaređenih svećenika.

4 Prezbiterijski sustav crkvenoga upravljanja odbacio je episkopalno ustrojstvo i vlast biskupa, te je zagovarao vlast „odozgo“. Vjernici, odnosno punopravni članovi crkve, izabiru između sebe prezbitere odnosno starešine. Prezbiteri (oni koji proučavaju, odnosno pastori, i oni koji upravljaju, odnosno starešine) vode mjesnu crkvu u ime vjernika. Prezbiteri pojedinih mjesnih crkava čine regionalni prezbiterijski. Više prezbiterijski čini sinodu, odnosno generalnu skupštinu. Nove službenike (pastore ili starešine) postavlja i rukopolaže prezbiterijski. Đakoni u prezbiterijskom sustavu brinu se za materijalna potrebe crkve (humanitarni i socijalni rad).

predodređenja (koje se odnosi ne samo na ljude već i na anđele), sigurnosti spasenja i sl. Za razliku od episkopalnog anglikanskog stajališta gdje je kraj vrhovni poglavar crkve, *Wesminstersko vjeroispovjedanje* zastupa zaštitu crkve i države, ali i nemiješanje države u pitanja vjere i unutarnjega crkvenog uređenja.

Glavni autor Velikog katekizma je dr. Anthony Tuckney, profesor duhovnosti na Cambridge Sveučilištu. Usvojili su ga Generalna skupština Škotske Crkve i Engleski parlament 1648. godine. Namjenjen je poučavanju s propovjedaonice, gdje se crkva poučava o osnovnim pitanjima vjere.⁵

Glavni autor Maloga katekizma jest vlč. John Wallis, cijenjeni matematičar i profesor geometrije na Oxfordskom sveučilištu. Mali je katekizam namjenjen djeci i onima sa “slabijim sposobnostima”. Prihvaćen je od strane Generalne Skupštine Škotske Crkve i od strane Engleskog parlamenta 1648. godine.

Iz Škotske se prezbiterijanizam širio po Europi i preneo na američki kontinent, te je *Wesminstersko vjeroispovjedanje* postalo standardom za prezbiterijanske crkve diljem svijeta.

Bogu smo zahvalni što se ovi vrijedni dokumenti po prvi puta izdaju u hrvatskom prijevodu. Time smo zaokružili niz prijevoda važnijih vjeroispovijedanja reformirane kalvinske tradicije.

O Danu reformacije, 2008.

---

5 Najpoznatiji katekizam koji se u mnogim reformiranim crkvama poučava tijekom cijele godine s propovjedaonica jest Heidelberški katekizam. Nedjeljom prije podne propovijeda se iz odabranog biblijskog teksta, a nedjeljom poslije podne poučava se iz katekizma.

Dogadaji

Primljeno 15.1.2009

Dodela počasnih doktorata Romanu Mizu i Zvonimiru Palanskom

Na 12-oj sednici Naučno - nastavnog veća Protestantskog teološkog fakulteta, održanog 25-og marta 2008. godine, na inicijativu i predlog prof. dr Dimitrija Popadića, jednoglasno je odlučeno da se titula počasnog doktora dodeli mr Romanu Mizu, za izvanredne zasluge u oblasti ekumenizma, crkvenog i naučno-istraživačkog rada i Zvonimiru Kostiću - Palanskom, za izvanredne zasluge z području primenjene teologije i angažovanog umetničkog stvaralaštva.

ROMAN MIZ - biografija

Rođen je 14. 08. 1932. u gradu Drohobiču u Ukrajini u porodici grkokatoličkog sveštenika Bogdana Miza. 1933. god. sa roditeljima dolazi u Lipovljane u Hrvatskoj, gde njegov otac preuzima vođenje parohije. Tu završava osnovnu školu. Klasičnu gimnaziju završava 1951. god. u Zagrebu i tu upisuje studije na Rimokatoličkom bogoslovnom fakultetu (6 god. redovnog studiranja i dve god. postdiplomskih studija).

Vojsku je odslužio u Skoplju 1954-1956 god. Dana 19.12.1958. rukopoložen je za sveštenika i postavljen kao pomoćnik svom bolesnom ocu u Lipovljane. Osim toga studirao je vanredno istoriju na Filozofskom fakultetu Ukrajinskog slobodnog univerziteta u Minhenu, jugoslovensku književnost i povijest umetnosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu i

istoriju na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu. 1968. god. postavljen je za paroha u Novom Sadu gde i danas služi.

Od 1954. god. započinje novinarski rad. Objavljivao je članke u preko 30 novina i časopisa na hrvatskom, srpskom, ukrajinskom i rusinskom jeziku u Jugoslaviji i u inostranstvu. Bio je urednik mnogih novina i časopisa, prvi urednik ukrajinskih emisija na Radiju u Banja Luci od 1967. do 1968. god., prvi urednik ukrajinskih emisija na Radiju Novi Sad od 1992. do 1999. god. kao i televizijski urednik od 2003. do 2004. U novinarstvu radi i sada.

Tri puta je magistrirao: na Filozofskom fakultetu Ukrajinskog slobodnog univerziteta u Minhenu iz istorije, na Papinskoj teološkoj akademiji u Krakovu u Poljskoj iz teologije i na Grkokatoličkom bogoslovskom fakultetu u Prešovu u Slovačkoj takođe iz teologije.

Učestvovao je na preko dvadeset raznih naučnih konferencija u mnogim gradovima Jugoslavije i Evrope na kojima je čitao svoje referate. Učestvovao je i na drugom ekumenskom skupu u Gracu.

Napisao je, preveo i uredio tačno pedeset knjiga. Od toga 7 knjiga propovedi. Pisao je propovedi za radio „Slobodna Evropa” (1987-1992), za Radio Novi Sad (1992-1997) kao i u novinama „Ruske slovo“.

Napisao je 10 knjiga istorijskog sadržaja, 5 biblijskog, 1 pastoralna, 9 knjiga na temu ekumenizma („Istočne Crkve“, „Prvi ruski crkveni raskol“, „Od Boga do sotone“, „Kršćanski Istok“, „Uvod u teologiju ekumenizma“, „Vjerske sljedbe“, „Religijska slika Evrope“, „Verske zajednice u Srbiji“ i „Izazovi i problemi ekumenizma“) i ostale knjige na razne druge teme. Dva puta mu je jedna knjiga iz ekumenizma prevedena na mađarski jezik. Osim toga uredio je 5 knjiga istorijskih izvora i literature za istoriju Ukrajinaca u Bosni. Četiri knjige je preveo sa ukrajinskog i poljskog jezika.

Odlikovan je sa tri priznanja i odličja predsednika i vlade Ukrajine. Dobitnik je 2002. god. Novembarske povelje Novog Sada za „širenje hrišćanske vere i ekumenizma, negovanje dobrih i tolerantnih međuverških i međunacionalnih odnosa“. Nosilac je odličja Svete Stolice.

Član je nekoliko naučnih društava od kojih je najprestižnije Naučno društvo Tarasa Ševčenka u Ukrajini. Član je ekumenskog veća Međunarodne biskupske konferencije sv.Ćirilo i Metodije, referent za ekumenizam Grkokatoličkog apostolskog egzerhata u Srbiji i Crnoj Gori. Profesor je ekumenizma i crkvene istorije u Srbiji na Teološkom-katehetskom institutu „Sveti Albert Veliki“ Subotičke biskupije.

ZVONIMIR KOSTIĆ PALANSKI - biografija

Rođen 1948. u Beloj Palanci. Osnovno i srednje obrazovanje stekao u Nišu, a diplomirao na Filološkom fakultetu u Beogradu (osek za germanistiku).

Član je Udruženja književnika Srbije, Udruženja književnih prevodilaca Srbije i Udruženja likovnih umetnika Srbije.

Objavio je 46 knjiga, od toga 7 knjiga za decu i 21 iz oblasti teologije, od kojih su neke prevedene na nemački, slovački, bugarski i rumunski jezik. Značajan doprinos dao je u rasvetljavanju proročkih knjiga Danila i Otkrivenja. Kao pesnik preveden je na više stranih jezika.

Kao vajar, u čijim delima preovladavaju biblijski motivi, do sada je imao 9 samostalnih i 18 grupnih izložbi u zemlji i inostranstvu. Realizovao je skulpture u slobodnom prostoru: u Gracu (A), Mitvicu i Beringenu (SRN), Gornjoj Toponici, Gamzigradu, Nišu, Beloj Palanci. Dobitnik je nagrade za skulpturu Evropske asocijacije za jevrejsku kulturu u Parizu (2006). O njegovom delima do sada su pisali brojni likovni kritičari i književnici iz zemlje i inostranstva, od kojih su neki zastupljeni i u njegovoj monografiji, koju je sačinio Dobrivoje Jevtić.

Govor Romana Miza na dodeli počasnog doktorata, Jun, 2008. godine

Veleučena gospodo dekani i profesori – članovi nastavničkog veća Protestantškog teološkog fakulteta!

Zahvaljujem Vam što ste zapazili i pozitivno ocenili te vrednovati moj naučni doprinos teološkoj nauci, posebno u sferi ekumenizma. Taj moj doprinos krunisali ste dodelom mi počasnog doktorata teoloških nauka.

Posebno me raduje da sam to počasno zvanje dobio od Vas, protestantskih denominacija, verskih zajednica kojima ja ne pripadam. To je dokaz da ste objektivno ocenili moj rad, ali dokazuje i to, da i ja o drugim verskim zajednicama pišem objektivno, bez predrasuda, ne vređajući nikoga.

Od moje mladosti, od studentskih dana, ekumenizam je za mene bio imperativ. Voleo sam zaviriti kako je to kod drugih, kao kroz neku ključaonicu u drugu sobu, i uvek sam pozitivno ocenjivao ono što sam smatra i video pozitivno. Nisam nikada odbacivao dobru praksu, dobru nauku i dobru organizaciju, samo zato što se pojavila i prisutna je kod nekog drugog.

Kasnije sam, kao sveštenik, sve zrelije proučavao ekumenizam, bio sam i jesam član biskupijskog odnosa egzarhatskog ekumenskog veća za ekumenizam Međunarodne biskupske konferencije sveti Ćiril i Metodije.

Kako sam rekao, ekumenizam je za mene imperativ, ne hobi ili neki privremeni, još manje konjunkturni fenomen, a za nekoga i modernistički.

Imam jednu još uvek neostvarenu želju, a smatram da je ona potreba sviju nas. Uvek sam i u mnogim prilikama naglašavao da ovde u Novom Sadu osnujemo neke vrste Ekumenskog instituta. Takvih instituta ima u svetu dosta: u Izraelu, u Nemačkoj, u Italiji, u Švajcarskoj, u Rusiji, u Francuskoj, pa čak neki privatni u Zagrebu, pa zašto ne bi bio i u Novom Sadu. Mi smo, čini mi se Bogom određeni pozvani za tako nešto.

I da završim! Ovo Vaše priznanje, gospodo profesori, je venac, kruna, mog dosadašnjeg rada, ali iako sam star i boležljiv, još uvek je i poticaj za moj budući rad, koliko mi to moje snage dozvole. Hvala Vam još jedanput.

Događaji
prof dr Dimitrije Popadić, dekan
Protestantski teološki fakultet
u Novom Sadu

Primljeno 15.1.2009

Komemorativni skup posvećen prof. dr Tadeju Vojnoviću

Poštovani i dragi prisutni,

Dozvolite mi – dok ovako promišljamo lik i delo oca Tadeja Vojnovića – da se osvrnem na njega kao doktora teologije, profesora bibličističkih nauka.

Naime, profesor doktor Vojnović je – pored drugih svojih redovnih profesorskih angažmana – predavao i na našem Protestantskom teološkom fakultetu u Novom Sadu i bio član Naučno-nastavnog veća Fakulteta od samog osnivanja 2000-te godine. Predavao je *Uvodu u teologiju*, *Egzegezu starozavetnog teksta* i *Istoriju katoličkog veroispovedanja i liturgije*.

Poznata krilatica kaže da se o pokojniku govori samo sve najlepše, no kada se radi o Tadeju, nema prostora za kurtoaziju i usiljene komplimente. On je zaslužio sve komplimente. Činjenica da za njim ne žale samo rimokatolici već i pravoslavni i protestanti, pokazuje da se radi o čoveku čiji je uticaj prerastao granice njegove matične crkve, da se radi o čoveku *Božjem*.

Profesor Tadej bio je vrhunski stručnjak Svetoga pisma Staroga i Novoga zaveta na našim prostorima.

Sećam se našeg zajedničkog revizorskog rada na tekstu prevoda Novoga zaveta dr Dimitrija Stefanovića, kojega smo, za potrebe *Biblijske*

lige, profesor Tadej, profesor Branko Bjelajac i ja radili nekih godinu dana. Tadejeve primedbe su bile ubedljivo najduže i najpreciznije! Bilo mi je pravo zadovoljstvo čitati ih i proveravati! One su često iz primedbi i konkretnih predloga promene teksta prerastale ne samo u tumačenje samog teksta već i u hermenautička predavanja.

Ili, šta tek reći o *Velikoj konkordanciji*, koja ostaje kao monumentalan spomenik Tadejeve biblicističke ekspertize.

Zato je, i u ovom smislu, njegov odlazak sve nas osiromašio, jer će nam biti potrebna barem još jedna decenija da doživimo da neko stasa blizu njegovog biblicističkog kalibra.

Dakle, neosporno je da nas je Gospod divno blagoslovio ličnošću i stručnošću oca Tadeja, i to dvostruko. Prvo, Tadej je uticao na nas, kolege profesore na Protestantskom teološkom fakultetu. U našem zajedničkom radu u okviru Naučno-nastavnog veća Fakulteta, profesor Tadej je uvek, svojim visokostručnim komentarima i sugestijama neposredno doprinosio produbljivanju tema, koncepata i istraživanja i time, već samim svojim prisustvom, predstavljao svojevrsnu garanciju kvaliteta kako Naučno-nastavnog veća tako i naučno-istraživačkog rada studenata. Jer, bio je beskompromisan. Kada mu se nešto činilo graničnim ili nestručnim, nije se nimalo dvoumio da smesta reaguje i jasno i glasno kaže šta misli, pa čak i oštro, ali uvek argumentovano i najčešće s pravom.

Delim s vama bol činjenice upokojenja našeg dragog brata, profesora i prijatelja, oca Tadeja Vojnovića. I svi mi s Protestantskog teološkog fakulteta, i osoblje i profesori i studenti, delimo s vama ovaj muk i prazninu Tadejevog odlaska, jer smo i mi, ovim privremenim rastankom, s njim izgubili našeg člana Naučno-nastavnog veća i profesora. Ali iznad svega, izgubili smo ne samo vrhunskog biblicistu, već prvenstveno duboko-humanog, ljubaznog i Hristolikog brata u Hristu, i lojalnog, pozitivnog, duhovnog i duhovitog prijatelja.

Hvala i slava Gospodu za dar ličnosti, života i službe profesora doktora, oca Tadeja Vojnovića, sluge i prijatelja Gospodnjeg i našeg!

Novi Sad, 21.11.2008

Prof. dr Dimitrije Popadić,
Dekan PTF-a

Događaji

Primljeno 15.1.2009

Ana Bu

Ekumenska humanitarna organizacija

In memoriam, Karolj Bereš

Karolj Bereš je rođen 16. februara 1953. godine u Novom Sadu, gde završava osnovnu i srednju elektrotehničku školu, a 1977. godine stiče zvanje diplomiranog elektroinženjera na Fakultetu Tehničkih Nauka Univerziteta u Novom Sadu. Paralelno studira i na reformatskom Teološkom fakultetu u Budimpešti. Po završetku fakulteta radi u struci i koordinira tim elektroinženjera u projektnom birou Neimar. Istovremeno vodi i bogoslužjenja: najpre u Budisavi, zatim u Kaću, Novom Sadu i Rumenci, a 1993. mu je biskup poverio rad u parohiji u Maradiku.

Tokom svog sveštenečkog rada u Maradiku uz pomoć ljudi dobre volje, meštana i vernika uspeo je da obnovi zgradu parohije i molitvenu salu postradalu u požaru, a delimično i samu crkvu.

Za zalaganje u sveštenečkom radu u Maradiku, oktobra 2000. dobija godišnju nagradu fondacije Močari Lajoš.

Uz sve ove aktivnosti Karolj je od 1993. godine i direktor Ekumenske humanitarne organizacije u Novom Sada pa je za najveći broj sugrađana najpoznatiji upravo po ovoj funkciji. U toku poslednjih 15 godina EHO je realizovala brojne projekte i izrasla u najveću vojvodjansku nevladinu organizaciju koja danas ima 20 stalno zaposlenih saradnika i saradnica, zatim, stotine volontera i sopstveni radni prostor.

Svi mi koji smo radili sa Karoljem znamo, da bi svi ovi projekti bez njegove inicijative, entuzijazma i pokretačke snage ostali mrtvo slovo na papiru. Ovako su se oni, pretvarali u milione izdatih obroka, u stotine hiljada korisnika, u hiljade tona podeljene hrane, lekova i semena povrća.

Danas imamo obrazovane volontere, angažovane saradnike koji nose nove ideje i projekte.

Karolj Bereš je bio sveštenik aktivizma za građansko društvo u najboljem smislu te reči. Uspešno je spajao sve aktivnosti u jedinstvenu misiju da nam bude bolje zajedno: zajedno u veri i u poštovanju drugog. Karolju je bio i vizionar i graditelj. Nije gradio samo nove objekte u Maradiku, u Feketiću ili nove zgrade Ekumenske humanitarne organizacije ovde u Novom Sadu već je gradio i mostove saradnje i mostove budućnosti – mostove ekumenske i interreligijske saradnje i mostove ka Evropi.

Karolj Bereš je umeo da okuplja ljude oko sebe i da nas podstiče na istrajavanje u onome što smo namerili. Zahvaljujući Ekumenskoj humanitarnoj organizaciji mnogo toga je početo i ostvareno u gradu Novom Sadu i Pokrajini, o čemu se još uvek nedovoljno zna jer je osnovni moto svih aktivnosti u našoj organizaciji bio ‘Onaj ko treba to da zna vidi sve’. To nasleđe, verujem, preuzimamo od njega sada mi, jer smo naučili od njega dosta i osnažili se da možemo drugima vraćati.

Njegova poruka da se međureligijska bliskost može ostvariti malim koracima: druženjem, razgovorom, upoznavanjem, ostaje temelj rada Ekumenske humanitarske organizacije.

Ana Bu, izgovoreno 14. juna 2008 na Protestantskom teološkom fakultetu

Izdata svedočanstva i diplome u akademskoj 07/08. godini

Svedočanstva Pragmatikata:	10
Diplome Osnovnih akademskih studija:	10
Diplome Diplomskih akademskih studija - master:	10
Diploma magistra nauka:	1
Diplome počasnih doktorata:	2
Ukupno:	33